

Religion

A black and white photograph of a hand holding a magnifying glass. The magnifying glass is positioned over the word 'Religion', which is written in a large, serif font. The word 'Religion' is partially obscured by the magnifying glass, with the letters 'g', 'i', and 'o' being clearly visible and magnified within the lens. The background is a plain, light color.

Kommentar:

Livet etter dommen

Side 8

Portrett:

Helga Arntzen

Side 22

Bakgrunn:

**Overmenneskene
fra gutterommet**

Side 26

Hva med religionskritikken?

Side 12-16, 30-32, 38-40

Azmeh Rasmussen bør lyttes til

Idet Fri tanke går i trykken ble det klart at styremedlem Sara Azmeh Rasmussen trekker seg fra Human-Etisk Forbunds hovedstyre (se artikkel side 7).

At det skulle ende slik er synd, men likevel antageligvis til beste – både for organisasjonen og for Azmeh Rasmussen selv. Som hun selv erkjenner i intervjuet med Fri tanke: «jeg (...) innser at min personlighet og stil gjør det vanskelig for meg å følge byråkratiske prosedyrer i en hierarkisk organisasjon og er dermed også uegnet som styremedlem».

Allerede kort etter sin avgang mottok Azmeh Rasmussen massiv støtte fra debattanter på islamkritiske Document.no, nettforumet hvor hun i hovedsak har uttrykt sin kritikk overfor forbundet. Debattantene der kritiserer i sterke ordelag HEF for liten takhøyde.

Men det er grunn til å minne om at Azmeh Rasmussen var styrerepresentant – det vil si øverste tillitsvalgte i organisasjonen og derved å regne som arbeidsgiver for forbundets ansatte. Da kan hun ikke gå i polemikk mot forbundets ansatte i offentlige fora, som Document.no, slik hun gjorde da hun kritiserte pressesjef Jens Brun-Pedersen for å «lefle med islamister og muslimske fundamentalister» på en måte som ikke er «HEF verdig».

Azmeh Rasmussen hevder å forfekte en annen lojalitet enn den rent organisasjonsmessige, nemlig til de humanistiske idealer. Det er prisverdig og vel og bra at hun føler seg forpliktet av sin humanisme.

Men som så sterk forsvarer av demokratiet er det synd at hun ikke ser at en demokratisk fundert organisasjon som HEF – om enn tungrodd – er avhengig av den forutsigbarhet som ligger i at de øverste tillitsvalgte i organisasjonen står på den programplattform de er forpliktet på av landsmøtet.

Selv om Azmeh Rasmussen har utøvd manglende skjønn i sin rolle som styremedlem, diskvalifiserer

det ikke hennes meninger. En del av meningene står i strid med de vedtatte oppfatninger Human-Etisk Forbund har i dag, hva enten det gjelder religiøse privatskoler, KRL-faget, statskirkespørsmålets viktighet, men forbundets meninger er – heldigvis – ikke dogmer og evige sannheter. Det står ethvert medlem fritt i å forsøke å påvirke organisasjonen i den humanistiske retning man mener er riktig å gå.

Og selv om en fersk undersøkelse viser høy oppslutning blant forbundets medlemmer om det som har vært HEFs kjernesaker de seinere årene – både statskirkespørsmålet, KRL-faget og kampen mot kristne formålsparagrafer i skole og barnehage – betyr ikke det at det skal være hovedfokus framover for all framtid.

Human-Etisk Forbund trenger medlemmer som Azmeh Rasmussen, slik også tidligere generalsekretær Lars Gule poengterer i dette nummeret av Fri tanke. Hun og andre sekulære stemmer med bakgrunn fra muslimske miljøer eller land, er en nødvendig forutsetning for at Human-Etisk Forbund skal kunne delta med troverdighet i debatten om islam – og om «det nye Norge».

Azmeh Rasmussen er en viktig stemme i den norske islamdebatten. Som fortsatt ung, homofil og kvinne med muslimsk bakgrunn – med egen erfaring fra muslimske samfunn og med en kanal inn til andre mindre modige og mer stemmeløse mennesker med muslimsk tilknytning – er hun viktig å lytte til.

Det bør Human-Etisk Forbund ta innover seg.

Og når hun nå ikke er bundet av den lojaliteten et styreverv pålegger henne, står hun mer fri til å utøve både sin kommentarrolle og drive høyst nødvendig religionskritikk – og organisasjonskritikk.

Kirsti Bergh

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20

Faks: 23 15 60 21

E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:

Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:

Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR

Kirsti Bergh

E-post: bergh@human.no

REDAKSJON

Even Gran

E-post: gran@human.no

KORREKTUR

Gunhild Stranden

E-post: stranden@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatroljen

www.jpg.no

TRYKK

Nr1Trykk

MATERIALFRISTER 2008

Nr 2: 15. mai

Nr 3: 1. september

Nr 4: 5. november

OPPLAG

Ca. 57 000

FORSIDEFOTO

Svein Utigard

AKTUELT: HEF-STYREMEDLEM TREKKER SEG ETTER KONFLIKT

KOMMENTAR: LIVET ETTER DOMMEN – OM KRL-SAKEN VIDERE

TEMA: HVA MED RELIGIONSKRITIKKEN?

AKTUELT: – KULTURARVEN FINNES IKKE

PORTRETT: – IKKE BARE REFLEKTERE, MEN HANDLE

BAKGRUNN: OVERMENNESKENE FRA GUTTEROMMET

MITT LIVSSYN: GLIMTVIS MEDGANGSSUPPORTER – UNDER TVIL

BOK/RELIGIONSKRITIKK: HVEM ER EGENTLIG «SVAR SKYLDIG», DAVIDSEN?

BOKINTERVJU: FEMINISMENS MANGFOLDIGE PENNER

KRONIKK: RESPEKTERE, MEN OGSÅ KRITISERE

HUMAN-ETISK FORBUNDS INFORMASJONSSIDER

Side 7

Side 8

Side 12

Side 20

Side 22

Side 26

Side 28

Side 30

Side 34

Side 38

Side 46

Generalsekretæren har ordet

Kristin Mile

I vår må Frihetsaksjonen prioriteres i forbundets arbeid og i medlemmenes bevissthet dersom vi skal fortsette vårt arbeid med humanisme i praksis gjennom Frihetsaksjonen.

Avgjørende vår for Frihetsaksjonen

Det nærmer seg vår og konfirmasjonstid. Kanskje er du en av de om lag 10 000 som skal delta i Human-Etisk Forbunds humanistisk konfirmasjon i år. Eller kanskje er du forelder til en av dem.

I så fall blir dette et spennende og lærerikt halvår, men selvsagt først og fremst for ungdommene selv. I løpet av dette halvåret gjennomgår de et kurs med fokus på livssyn og etikk. Målsettingen med kurset er å styrke de unges evne til selvstendig tenkning og etisk handling. Kursenes innhold varierer litt i forhold til hvor i landet de holdes, men på de aller fleste kursene er menneskerettigheter, solidaritet og humanisme i praksis noen av temaene det settes fokus på.

Humanisme i praksis er også mottoet for Human-Etisk Forbunds *Frihetsaksjonen* som i månedsskiftet mars/april gjennomføres for femte år på rad.

Da kommer humanistiske konfirmanter over det ganske land til å gå ut i lokalmiljøet med sine bøsser, sine nybakte boller eller andre kreative inntektsinnbringende påfunn. Men ikke bare konfirmanter, også medlemmer og tillitsvalgte kan delta i aksjonen.

De pengene som samles inn gjennom Frihetsaksjonen kanaliseres til prosjekter i India via HAMU, Human-Etisk Forbunds aksjon for menneskerettigheter i utviklingsland. HAMU setter fokus på misbruk eller undertrykking på religiøst eller kulturelt grunnlag. Dette er et viktig fokus som også gjør arbeidet i HAMU og Frihetsaksjonen spesielt, sammenliknet med annet bistandsarbeid.

I fjor ble Frihetsaksjonen evaluert og konklusjonene fra Statskonsult, som sto for evalueringen, var flere. På den positive siden setter konfirmantene stor pris på aksjonen og det å få delta i praktisk rettet solidaritetsarbeid. Det er mange som støtter tanken om at selve aksjonen bør gjennomføres av konfirmantene. Det er også høy oppslutning om aksjonen blant de tillitsvalgte og ansatte i forbundet. Over 70 prosent av de spurte er enige i at for-

målet med aksjonen er godt og at aksjonen bør fortsette. Mange mener også at Frihetsaksjonen gir forbundet godt omdømme.

Samtidig ble det slått fast at Frihetsaksjonen bringer for lite penger inn i forhold til hva som er og har vært målsettingen. Det pekes på som et problem at en del lokallag i Human-Etisk Forbund ikke deltar i aksjonen. Heller ikke alle konfirmantene deltar, slik som forutsatt ved oppstart av aksjonen.

Statskonsult konkluderer derfor med at Frihetsaksjonen enten må intensiveres eller nedlegges.

Det vil være synd å avvikle en innsamlingsaksjon som setter religiøs undertrykking i fokus og som både gir konfirmantene kunnskap om menneskerettighetsbrudd og aktiviserer dem til innsats for å bøte på disse bruddene. I år er derfor året hvor Frihetsaksjonen må prioriteres i forbundets arbeid og i medlemmenes bevissthet dersom vi skal fortsette vårt arbeid med humanisme i praksis gjennom Frihetsaksjonen.

Gjennomføringen av Frihetsaksjonen skaper viktig aktivitet blant frivillige, tillitsvalgte og konfirmanter. Det er positivt for Human-Etisk Forbund å kunne vise til et konkret engasjement for menneskerettigheter i den tredje verden og at vi kan markere forbundets arbeid for bekjempelse av religiøs undertrykking gjennom bistandsarbeid.

For religiøs undertrykking er ikke noe som tilhører fortiden. Det skjer fortsatt i store deler av verden, enten ved at mennesker undertrykkes som en følge av den religionen de tilhører, som en følge av de ikke tilhører majoritetsreligionen der de bor, eller som en følge av at de ikke er religiøse i et ellers religiøst samfunn. HAMU og vi kan i beste fall bare bøte på en liten del av denne undertrykkingen. Men det er viktig at det fortsatt og kontinuerlig settes fokus på slike brudd på menneskerettighetene.

Jeg oppfordrer derfor alle til å støtte årets Frihetsaksjon, enten gjennom å bidra økonomisk eller ved selv å delta i aksjonen!

hinsidige bar&grill

Humanistisk Ungdom aksjonerte mot KRL-faget. Politisk rådgiver Audun Herring i Kunnskapsdepartementet får hjelp av HU-leder Lars-Petter Helgestad til å håndtere ti kvadratmeter protestpostkort. Foto Ingrid Stanger Thoresen

Ungdommen aksjonerte mot KRL-faget

Et titalls ungdommer var samlet til landsdekkende kick off-seminar for Humanistisk ungdom i Oslo helga 25.-27. februar. De benyttet samtidig anledningen til å tape sammen og overlevere 10 kvadratmeter med KRL-protest til Kunnskapsdepartementets. Human-Etisk Forbund i Oslo satte i høst i gang en postkort-aksjon for endringer i KRL-faget. Det var bare de kortene som hadde kommet til Human-Etisk Forbund istedenfor å bli sendt direkte til kunnskapsministeren, som nå utgjorde en enorm grønn matte politisk rådgiver Audun Herring i Kunnskapsdepartementet måtte forsøke å ta i mot. Med litt hjelp av HU-leder Lars-Petter Helgestad klarte Herring å håndtere protestflaket, men klarer Kunnskapsdepartementet å håndtere KRL-/RLE-faget videre?

Over åtte mill i overskudd

Human-Etisk Forbund fikk i 2007 langt større overskudd enn beregnet, nærmere bestemt omkring åtte millioner kroner i pluss. Årsaken er større medlemsvekst enn budsjettert, samt at HEF kom bedre ut enn forutsatt av oppryddingen i forbindelse med dobbeltregistreringen av medlemmer i tros- og livssynssammenheng, og i tillegg det at kommunale tilskudd ble større en del steder fordi kommunene bevilget store tilskudd til kirkebygg, blant annet i Oslo.

Regnskapsteknisk går overskuddet inn i forbundets egenkapital, det blir altså «satt på bok». Men for å kunne la organisasjonen nyte godt av midlene, kommer Hovedstyret sannsynligvis til å beslutte å bruke mer penger i 2008 enn budsjettert. Gode formål som er diskutert er større overføringer til de fattigste lagene og mer midler til informasjonssiden. Vedtak blir gjort på Hovedstyrets møte i mars.

Få skattefritatte gaver til HEF

Den første Bondevikregjeringen innførte skattefritak på gaver til ideelle og religiøse organisasjoner opp til et visst beløp, og etter hvert er også Human-Etisk Forbund blant formålene skattemyndighetene har godkjent. Men mens kristne misjonsorganisasjoner og lignende i 2007 mottok rekordstore gavebeløp, kunne den kristne avisa Vårt Land melde (med en anelse skadefryd?) at bare fire av Human-Etisk Forbunds medlemmer hadde benyttet seg av muligheten. Til sammen bidro de med kr 9.500 til forbundets kasse.

Det Vårt Land ikke skriver er at forbundets humanitærorganisasjon - HAMU - til sammen mottok 1 942 000 kr i 2007, omkring 300 000 kr mer enn året før. 974 000 kr av det kom fra Frihetsaksjonen, 803 000 kr kom fra enkeltgaver i giveraksjonen (giroutsending til medlemmer), mens 165 000 kr kom fra faste givere.

Utredning om forskningscenter levert

I februar fikk Hovedstyret overlevert utredningen om ulike alternativer for etablering av et humanistisk forsknings-, utrednings- og undervisningssenter. Utvalget har blant annet bestått av Preben Aavitsland, avdelingsdirektør i Folkehelseinstituttet, Signe Horn, kommunikasjonsdirektør i Fornyingsdepartementet og Jon M. Hippe, daglig leder i forskningsstiftelsen FAFO. Utredningen skal behandles av Hovedstyret i HEF før den offentliggjøres.

Humanistisk ungdom med egen logo

Med utgangspunkt i forslag fra medlemmer i Humanistisk ungdom har designer Emma Dalby i Grafia.net utarbeidet logo for HEFs ungdomsorganisasjon. Logoen består av to humanistsymbol og navnet til organisasjonen.

Åtte av ti leser Fri tanke

I januar/februar gjennomførte Human-Etisk Forbund en spørreundersøkelse blant sine medlemmer. Resultatet av denne undersøkelsen foreligger nå, men er foreløpig ikke offentliggjort. Men tallene for Fri tanke har vi fått tilgang til, og de viser at i underkant av tjue prosent leser alt eller mesteparten av bladet, drøyt tjue prosent leser halvparten, og forti prosent oppgir at de leser enkelte artikler. Omkring tjue prosent bare kikker eller leser ikke bladet. Det vil altså si at omkring åtti prosent av forbundets medlemmer faktisk leser en del i bladet, og det er hyggelig lesning for Fri tankes redaksjon.

For nettavisen Fritanke.no, som publiserer nærmest daglig, er ikke tallene like oppløftende, men 35 prosent av medlemmene har vært inne på nettsiden minst én gang. Det innebærer et stort potensial for vekst. Vi håper på å «se» mange flere av dere på Fritanke.no enda oftere i løpet av 2008.

Skriver vi om feil saker? Tips oss på fri.tanke@human.no.

Humanistisk forbund i 2010?

Hovedstyret i HEF er i ferd med å utarbeide oppgaver og arbeidsmåter for utvalget som skal utrede et eventuelt navneskifte for Human-Etisk Forbund. Utvalget vil bli nedsatt seinere i år og skal legge fram sitt forslag til landsmøtet i 2010.

Arnfinn Pettersen er Den tvilsomme humanist

Ubehøvlet, irritert og elitistisk

– *Hvem er den tvilsomme humanist (DTH) (som humanist)?*

– Som Humanist er han (altså jeg) av den typen som synes det hadde vært fint om gud eksisterte, men innser at siden det meste tyder på at han ikke gjør det, må vi gjøre det beste ut av situasjonen.

– *Stemmer det at DTH er arrogant, reaksjonær og høyrevridd?*

– DTH er mann og middelaldrende, ubehøvlet, irritert og elitistisk. Han er enig i at ingen er kommet opp med et bedre politisk system enn demokratiet, men han liker det ikke for det.

Han er selverklært reaksjonær, men fullt på det rene med at det beste med fortiden er at den er over. Han er i det hele tatt meg.

– *Hva er målet med bloggen?*

– På bloggen sier jeg det slik: «Jeg tror på folkeopplysning, kritisk tenkning og rasjonell undersøkelse av både etablerte sannheter og merkelige påstander fra sosiale utgrupper. Jeg er i stand til å tolerere at mennesker velger å tenke annerledes enn meg, men lar ikke hva som helst passere. Derfor tar jeg skarp avstand fra totalitære politiske løsninger og fra all diskriminering basert på religion, rase, kjønn, seksuell legning eller musikalske preferanser.» Og siden det står der, må det vel være sant.

– *Hva er favoritttemaene å blogge om for DTH?*

– Livssyn. Og politikk. Og folk i fremskutte posisjoner som sier dumme ting om livssyn eller politikk.

– *Hvis DTH skulle anbefale fire andre livssynsblogger – hvilke og hvorfor?*

– På den humanistiske siden har jeg stor sans for *Ars Ethica* (arsethica.org), som har den klaggjørende undertittelen «tanker om etik, religion og vitenskap» og skriver mye om skeptiske temaer. Og jeg liker *Skepsis' blog* (skepsis.no/blog, hvor jeg for ordens skyld skriver en sjelden gang selv).

På den andre siden av livssynslandskapet, er det to blogger jeg leser jevnlig: Bjørn Are Davidsens *Dekodet* (dekodet.blogspot.com) og rørosprest Harald Hauges *Haralds Strøttanker* (haraldhaugewordpress.com). Begge skriver mye om livssynsystemer og har en kritisk, rasjonell og tidvis vittig tilnærming. Hauge skriver dessuten en del om livet som prest, mens Davidsen har en forkjærlighet for fantasylitteratur og progrock.

Dessuten er jeg veldig begeistret for den konservative engelske katolikken Damian Thompsons *Holy Smoke*, men den har så lang adresse at dere heller får finne den på dentvilsommehumanist.blogspot.com.

GOD, GAMMEL AARGANG

Fri tanke for 10 år siden:

– Vi aksepterer bare full fritaksrett

– Uten full fritaksrett er KRL i strid med internasjonale menneskerettigheter. Det er en stor politisk misforståelse å tro at det går an å vedta seg fritatt for viktige prinsipper i menneskerettighetene, slik våre politikere her har gjort. Og det forundrer meg at ikke de erfarne politikere på Stortinget ser dette, sier Stavrum.

– *Og sjansene for å nå fram?*

– Jeg vurderer våre sjanser som meget gode. Saken vil gå på det juridiske i forhold til det grunnleggende menneskerettslige kravet om pluralisme, altså at Staten stiller de ulike livssyn likt, *uttalte daværende styreleder i HEF og seinere prosessfullmektig for saksøkerforeldrene i KRL-saken, Lorentz Stavrum i Fri tanke 2/1998.*

Daværende medlemsblad Humanist for 20 år siden:

Islam og menneskerettighetene

Kulturrelativisme i etiske spørsmål betyr å oppgi menneskerettighetenes universelle karakter, og da har man også faktisk oppgitt selve menneskerettighetstanken. For ikke selv å havne i en slik partikularistisk og selektiv rettighetstenkning som finnes i islam, må kulturrelativismen avvises. Vi må være villige til å mobilisere for et absolutt og uavkortet forsvar for menneskerettighetene, også i vårt møte med islam, *skrev Lars Gule – den gang tilknyttet Universitetet i Bergen og seinere generalsekretær i HEF – i Humanist nr 2/1988, som ellers var viet spørsmålet Kulturmøte – eller kulturkollisjon?*

Fritanke.no publiserer daglig. Her er kort om et knippe av sakene som er publisert siden forrige nummer av Fri tanke.

Ein kvar kan verte overgripa

Korleis kan systematiske overgrep som dei vi var vitne til i Abu Ghraib finne stad? Den amerikanske psykologen dr. Phillip Zimbardo trur han har svaret. Han hevder at det finnes bestemte kontekster der kven som helst kan utføre grusomme gjerninger, uavhengig av fortid og moral. Det er berre dei færreste som vågar å vere heltar og avvike frå situasjonen ved å protestere. (4.3.2008)

Bad Religion-vokalist får humanistpris

I fjor mottok forfatteren Salman Rushdie prisen «Outstanding Lifetime Achievement in Cultural Humanism». I år går den til Greg Graffin fra punkbandet Bad Religion. (28.2.2008)

Aktiv dødshjelp legalisert i Luxemburg

I forrige uke vedtok nasjonalforsamlingen i Luxemburg å legalisere aktiv dødshjelp. – Flere land vil snart følge etter, sier Levi Fragell. (26.2.2008)

Hå-lærer:

– Heksene stod i ledtog med djevelen

I Hå kommune i Rogaland blir ikke alltid KRL-faget formidlet på en nøytral og pluralistisk måte. Det mener Ap-politiker Trine-Jannike M. Rovik. (14.2.2008)

Norske Xenu.net verdensledende på scientologikritikk

Sist helg så verden de største demonstrasjonene mot scientologikirken noensinne. I spissen for den internasjonale scientologikritikken står norske Andreas Heldal-Lund og nettstedet Xenu.net. (13.2.2008)

Myspace slettet forum for 35.000 ateister

Etter press fra kristne aktivister slettet Myspace.com verdens største nettverksforum for ateister og agnostikere. (5.2.2008)

Nå kan du studere humanisme på Teologisk fakultet

Levi Fragell rynker på nesa, mens faglærer Per Anders Aas slår fast at humanismen rommer mer enn HEFs livssyn. (24.1.2008)

Tidligere SV-leder avviser den offisielle 9/11-versjonen

Tidligere SV-leder Berit Ås har blitt en forkjemper for de svært kontroversielle konspirasjonsteoriene rundt terrorangrepene i New York 11. september 2001. (18.1.2008)

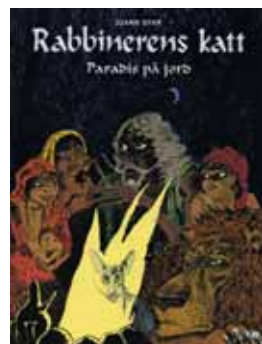
Professor i religionshistorie vil legge ned Teologisk fakultet

– Det får være grenser for å undergrave sin egen eksistens. Mener Wyller vi skal ha et ikke-kristent teologisk fakultet? spør Anne Stensvold. Hun er professor i religionshistorie ved UiO. (17.1.2008)

Randi trekker million dollar-utfordringen

I 2010 er det ikke lenger mulig å bli en million dollar rikere hvis du kan dokumentere paranormale evner. Da gir James Randi opp og trekker utfordringen tilbake. (16.1.2008)

Kjettersk katt med sans for kabbala

Fabulerende debatt om religiøse dogmer og toleranse, mellom en rabbiner og den obsternasige katten hans – i tegneserieruter og snakkebobler. Kombinasjonen er blitt en fenomenal suksess for franske Joann Sfar. (10.1.2008)

Levi Fragell om daværende kirke- og utdanningsminister Gudmund Hernes og NOU'en «Identitet og dialog». (22.2.08)

Didrik Söderlind om muslimske oppgjør med antisemitistiske holdninger. (29.2.08)

Kirsti Bergh om KrFs kamp mot KRL-endringer. (22.1.08)

Even Gran om trosopplæringsreformen. (8.2.08)

Arnfinn Pettersen om norske muslimers holdning til dødsstraff for homofili. (11.1.08)

Men jeg ser frem til en mer omfattende kritisk analyse av dokumentet, og at de politiske krefter som muliggjorde et utspill som dette, blir avdekket og avvist – til skrekk og advarsel for mulige fremtidige spekulanter i tros- og kultursjåvinisme.

For hvis antisemittisme blir legitimt dersom Israel gjør noe hårreisende, må det bety at islamofobi er legitimt dersom et muslimsk regime som Iran gjør noe hårreisende.

Med sin skremselspropaganda driver KrF en giftig verdikamp, hvor partiets lansedragere stempler en kristendomsfiendtlig agenda på sine motstandere. KrF klarer å innbille folk at både HEF og kunnskapsministeren (...) vil renske kristendommen ut av skolen (...).

For uansett hvor mye penger staten skyter inn i trosopplæringsreformen, vil det jo faktisk være mulig å ikke møte opp. Man kan velge det bort. Det skremmer kristenfolket, og det kunne de i ærlighetens navn være store nok til å innrømme.

... jeg mener vi har en plikt til å si fra, høyt og tydelige og ved enhver anledning, at slike standpunkter er barbariske, onde og uakseptable. Og at det ikke finnes noen form for kompromiss i slike sammenhenger.

Ut av hovedstyret: Sara Azmeh Rasmussen trakk fra styret seg etter kritikk fra generalsekretær Kristin Mile (nr fire fra venstre). Styreleder Åse Kleveland var ikke tilstede den gang bildet ble tatt.

HEF-styremedlem trekker seg

Generalsekretær Kristin Miles beskyldninger i Fritanke.no om «ondsinnnet trakassering» var dråpen som fikk det til å renne over for Sara Azmeh Rasmussen. Den 4. mars trakk hun seg fra HEFs hovedstyret.

Tekst og foto: Even Gran

Sara Azmeh Rasmussen har trukket seg fra sitt styreverv i Human-Etisk Forbund. Dette er et verv hun har hatt siden landsmøtet i juni 2007. Hun informerte styreleder Åse Kleveland om beslutningen på ettermiddagen den 4. mars.

– Jeg ser at dette bare går i en retning som ikke er til noens fordel. Derfor velger jeg å trekke meg fra hovedstyret. Jeg gjør dette med tungt sinn og sorg, men innser at min personlighet og stil gjør det vanskelig for meg å følge byråkratiske prosedyrer i en hierarkisk organisasjon, og er dermed også uegnet som styremedlem, sa hun til Fritanke.no samme dag som hun gikk av.

Azmeh Rasmussen kommer likevel ikke til å melde seg ut av forbundet.

– Selv om jeg er uenig med måten HEF forvalter sin samfunnsoppgave på, så har jeg valgt å forbli et medlem. Jeg kommer også i fremtiden til å bidra med forskjellige utspill, og prøve å påvirke organisasjonen med utfordrende innspill, sier hun.

Sara Azmeh Rasmussen har vært medlem i Human-Etisk Forbund siden 2001 og har hatt en rekke tillitsverv. Hun har blant annet sittet to perioder som styrerepresentant i Oslo fylkeslag og var med på å starte det humanistiske ungdomsarbeidet i Oslo. Hun har arbeidet med regionalt etikksseminar og deltatt på en rekke konferanser, landsmøter og andre samlinger i HEF-regi.

KONTROVERSIELT STYREMEDLEM

Sara Azmeh Rasmussen har vært en kontroversiell styrerepresentant siden hun ble valgt i juni i fjor. Den første runden med konflikt kom i september 2007, da Azmeh Rasmussen gikk offentlig ut og kritiserte HEFs linje i KRL-saken. Dette førte til at styret bestemte at alle offentlige utspill fra styremedlemmer om HEF måtte tas opp i styret først. Dette ble oppfattet som en klar korreks til Azmeh Rasmussen, som sluttet seg til vedtaket.

Neste runde kom i desember 2007. Da gikk hun ut og varslet at hun ville ta opp i styret et forslag om at HEF burde vurdere å trekke seg fra Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn hvis ikke Islamsk råd tok entydig avstand fra dødsstraff for homofili i Iran. Generalsekretær Kristin Mile sa til Fritanke.no at hun var enig med Azmeh Rasmussen i at dødsstraff for homofili er fullstendig uakseptabelt, men stilte seg mer tvilende til hvordan HEF burde reagere overfor Islamsk Råd, som deltar i det nevnte samarbeidsrådet sammen med HEF.

Konflikten som nå fikk begeret til å flyte over, oppstod på debattnettstedet Document.no i etterkant av en kronikk i Aftenposten av muslimen Muhammad Usman Rana. Svaret HEFs pressesjef Jens Brun-Pedersen kom med til Rana provoserte Azmeh Rasmussen til å skrive i et debattinnlegg på Document.no at pressesjefen «lefler med islamister og muslimske fundamentalister» på en måte som ikke er «HEF verdig».

Da Fritanke.no tok kontakt for å be Azmeh Rasmussen kommentere utspillet, angret hun på at hun hadde skrevet det, men gjentok også beskyldningene mot Brun-Pedersen og HEF i sterke ordelag. Dermed fikk generalsekretær Kristin Mile nok og beskyldte henne som styrerepresentant, og dermed arbeidsgiver, for å drive ondsinnnet trakassering av en dyktig og lojal medarbeider som følger opp vedtatt politikk i organisasjonen.

– Det er rett og slett uholdbart og uakseptabelt, tordnet Mile. Hun sa også at Azmeh Rasmussens utspill hadde skapt usikkerhet om tillitsforholdet mellom styre og administrasjon, og oppfordret styret til å ta opp saken på neste møte.

Det ble imidlertid ikke nødvendig. Miles utspill gjorde at Azmeh Rasmussen valgte å trekke seg.

MÅ FØLGE SPILLEREGLENE

Sara Azmeh Rasmussen har hele tiden hevdet å ha en annen forståelse av organisasjonsarbeid enn flertallet i

HEFs styre. Da styret i oktober 2007, med Azmeh Rasmussens stemme, vedtok at alle eksterne utspill må drøftes i styret først, la hun til at hun likevel ikke kan akseptere å få munnkurv som styrerepresentant.

– Hvis det er en viktig og sentral sak, og jeg ikke klarer å akseptere flertallets syn, kommer jeg til å gå ut med saken uansett. Jeg kan ikke akseptere å få munnkurv og bli nektet å ytre min ærlige mening, sa hun.

Azmeh Rasmussen la til at hun nok står for en annen linje enn mange andre.

– Jeg demonstrerer en annen form for lojalitet enn den trygge, behagelige og konvensjonelle som går ut på å følge skrevne og uskrevne normer. Jeg synes det er viktig i en demokratisk prosess at noen våger å bryte med formelle strukturer, sa hun.

Azmeh Rasmussen har gjentatte ganger poengtert at lojalitet for henne ikke primært handler om å være lojal mot HEFs ledelse, men snarere om å være lojal mot de prinsippene hun mener ligger til grunn for den humanistiske bevegelsen, og slik bidra til en sunn utvikling i HEF.

Svarere på dette har vært at Azmeh Rasmussen er i sin fulle rett til å påvirke HEF i en hvilken som helst retning, men at dette må skje i tråd med de demokratiske spillereglene i en organisasjon.

– Styremedlemmer må forholde seg til det grunnlaget de er valgt på og være lojale mot den valgte linja. Som styremedlem er det begrenset hvor kritisk du kan tillate deg å være eksternt overfor den organisasjonen du representerer. Det forventes et minimum av lojalitet. Det er ikke mindre enn hårreisende at Azmeh Rasmussen ikke later til å forstå dette etter å ha blitt fortalt det flere ganger, slo Kristin Mile fast i den artikkelen som fikk begeret til å flyte over for den kontroversielle styrerepresentanten.

Livet etter dommen

Human-Etisk Forbund vant KRL-saken i menneskerettighetsdomstolen, men ser ikke ut til å få gjennomslag for reelle endringer i faget. Hva bør forbundet gjøre nå?

Kommentar

Bente Sandvig er fagsjef i Human-Etisk Forbund og forbundets hovedansvarlige i KRL-saken

«Den bibelske fortelling er en fortelling som strekker seg fra skapelse til nyskapelse med Jesusfortellingen som høydepunkt og sentrum. I undervisningen vil hovedoppgaven være å sette denne fortellingen i kontakt med den enkelte elevs egen livsfortelling.

... Dermed ligger muligheten åpen for å føre jeg-fortellingen sammen med den bibelske grunnfortelling. Det som da kan skje er at jeg-fortellingen blir tolket i lys av gudstroen.»

Slik presenterte man det metodiske grepet i forslaget om et utvidet kristendomsfag da det ble overlevert Gudmund Hernes 3. mai 1995. (NOU 1995:9 «Identitet og dialog») Fra en situasjon med rett til fritak fra majoritetens trosopplæring, ble det nå snakk om obligatorisk religionsundervisning for alle elever med forsett å påvirke i kristen retning. Siden den gang har Human-Etisk Forbund vært engasjert i kampen mot KRL-prosjektet.

Til tross for motstand fra en bred livssynsmessig og menneskerettslig allianse, ble faget med sitt sterkt begrensede fritak en realitet høsten 1997. Norge stod dermed overfor sitt største livssynspolitiske tilbakeslag i nyere tid. Faget var et politisk kompromiss bygget på fortsatt kristent hegemoni i skolen med noe attåt. Kompromisset holdt på å ryke i 12. time da Arbeiderpartiet foreslo å inkludere humanistiske verdier i skolens formålsparagraf. KrF raste. Forutsetningen for KRL-faget var nettopp at det skulle være operasjonaliseringen av skolens kristne oppdragende formål.

Etter at de politiske slagene var tapt, vedtok HEFs landsmøte å prøve saken rettslig. På hjemmebane endte det med tap i Høyesterett i juni 2001. Forbundet ga klarsignal til å støtte foreldrene som ville prøve saken for de internasjonale menneskerettsorganene. Fire av dem klaget til FNs komité for overvåking av menneskerettigheter og fikk medhold i november 2004: Staten Norge krenket gjennom KRL-faget sentrale bestemmelser i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Og 29. juni 2007 ga Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg (EMD) de tre siste foreldrepartene medhold i at staten også krenket artikkel 2 i Protokoll nr 1 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

IKKE PÅ ALVOR

Et drøyt halvår etter dommen er spørsmålet hva seieren er verd.

Det politiske miljø synes ikke å ha tatt alvorret inn over seg: Med dommen er det politiske handlings-

KRL-forelder Gro Larsen og HEFs pressesjef Jens Brun-Pedersen jubler da dommen fra Strasbourg blir kjent 29. juni 2007. Foto: Even Gran

Tiden er ennå ikke moden for et reelt fellesfag.

rommet svært begrenset. Fra regjeringen lyder tvetydige signaler: Vi tar dommen på alvor og ser behov for grunnleggende endringer, skriver departementet. Samtidig har statsråd og statssekretær brukt all sin energi på å berolige kristenfolket: Det blir ingen endringer. Faget består med samme læreplan og samme lærebøker.

Ut fra KrFs kampanje rundt om i kommune-Norge,

kan det se ut som om kristendommen er utrydnings-truet i norsk skole. Påstanden man mobiliserer egne kjernetropper med er at den rød-grønne regjeringen har benyttet anledningen til å utradere alle spor av kristen tro og tradisjon i kjølvannet av dommen.

Human-Etisk Forbund og Senter for menneskerettigheter sitter igjen med stikk motsatt oppfatning: Regjeringen gjør ikke på langt nær nok for å hindre nye krenkelser.

I stedet for å legge opp til en politisk behandling med mål å fremme det EMD finner å være fagets ene gode intensjon, nemlig å fremme toleranse, respekt og mangfold, ser det ut som tilnærmingen har vært hvordan man kan beholde kristendommens særstilling og gjennom retoriske grep kamuflere dette tilstrekkelig til å slippe unna EMDs kritikk i framtiden.

Å fjerne k-en fra fagnavnet og å erstatte begrepet «utforske» med «beskrive» i ett av fagets kompetansemål, endrer ingen realiteter. Heller ikke å kreve at skolene skal informere mer eller å ta inn kravet til obligatorisk undervisning: «objektiv, kritisk og pluralistisk» i lovteksten hjelper: ved allerede i neste ledd

å lovfeste at religionene skal presenteres «ut fra deira eigenart», slår man ettertrykkelig i hjel kravet om en objektiv og kritisk tilnærming. Og så lenge faget bygger på premisset om at man må være trygt forankret i egen identitet, forstått som den majoritetskristne *før* man begir seg ut i dialog med «de andre», er vi langt fra målet om et inkluderende og likeverdig felles fag.

Det ulykksalige er den regjeringskonstellasjonen som skal håndtere både religionsundervisning i skolen og statens forhold til kirken: Senterpartiet (og Giske) har satt seg på bremsen og så lenge Ap velger å holde seg passive, holder det ikke at SV gjerne vil videre.

SÅ HVA GJØR VI NÅ?

Først og fremst må vi klart og tydelig melde at staten ikke har tatt ansvar for å rydde opp og sikre at det ikke skjer menneskerettskrenkelser i skolen framover. Vi vil sammen med foreldrepargene bruke kanalene vi har gjennom oppfølgende rapportering til EMD og FN-systemet.

Stortinget må nå kvinne seg opp og gjøre et valg: *Fortsatt kristen påvirkning i skolen?* Da er det ikke grunnlag for et likeverdig fellesfag og da må det gis reell rett til fritak og alternativ undervisning. I så fall kan man forsette med dagens fagplan og lærebøker, identitetsbygging og påvirkning for majoritetens barn, så lenge man sikrer minoritetenes rett til å slippe. Fritak må være organisatorisk tilrettelagt av skolen, ikke overlates til en uverdlig kamp mellom foreldre og lærere. Gjeldende fritaksordning er dømt nord og ned ikke minst fordi domstolen ikke anerkjenner det fiktive skillet mellom kunnskap og aktivitet, og konkluderer med at «tilbudet» om differensiert undervisning basert på dette skillet, snarere undergraver fritaksretten enn bidrar til å realisere den.

Alternativt må det etableres et solid politisk flertall for et reelt felles fag. Som et minimum må all trosutøvelse og religiøs identitetsbygging ut av skolen. Ansvar for fagutvikling og lærerutdanning må legges til helt andre fagmiljøer enn dagens teologiske fakulteter og de gamle kristendomsseksjonene ved høyskolene. Ut med teologene – inn med religionshistorikere, idéhistorikere, filosofer og andre.

Slik jeg vurderer det, er tiden ennå ikke moden for et reelt fellesfag. Ikke er det politisk vilje og evne til å rydde trosutøvelse og kristen påvirkning ut av skolen, og i tillegg er teologi og den gamle kristendomsfagligheten nærmest enerådende når det gjelder KRL-prosjektet.

Eneste mulige kompromiss: å todele faget i en fordypende K-del som gir rett til fullt fritak og en RL-del som kan samle elevene. I RL-delen skal elevene lære om alle religioner og livssyn på en kunnskapsbasert måte. Rett til fritak må utløse rett til alternativ undervisning – for eksempel fordypning i filosofiske samtaler.

Dette vil koste – en mulig finansieringskilde kan være å trekke inn igjen midlene til trosopplæringsreformen. Majoriteten og Den norske kirke må gjøre et valg: enten offentlig finansiering av kristen påvirkning i skolen *eller* i menighetenes regi.

Uansett mener jeg vi framover må satse tungt på å bygge opp og styrke alternative faglige miljøer og utvikle egne bidrag for på sikt å få gjennomslag for en undervisning i livssynsfagtradisjonen, en undervisning som møter barnet med kunnskap og kompetanse, med rett til og ferdigheter i å stille spørsmål, til kritisk å vurdere påstander om å besitte sannhetEN i de store eksistensielle spørsmålene. Det finnes så mange flere kilder til undring, kunnskap og filosofering enn bibelfortellinger som kart og kompass i en mangetydig virkelighet.

Og å holde dette borte fra barn, er et svik.

Uenighet om KRL-endringer

Tekst: Kirsti Bergh

Før jul leverte Regjeringen ved Kunnskapsdepartementet sitt forslag til endringer i Opplæringslovens bestemmelse om KRL-faget, og i januar kom forslaget til læreplan i det endrede faget.

I tillegg til at fagets navn er foreslått endret til Religion, livssyn og etikk (RLE), blir lovbestemmelsens konkrete nevning av at man skal ha «grundig kjennskap» til kristendommens mange elementer, og bare «kjennskap» til andre religioner og livssyn og filosofi osv., foreslått strøket. I stedet skal fagets formål være å »bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulike oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål». Videre heter det i forslaget at fagets undervisning skal, i tillegg til å undervise utfra de enkelte livssyns egenart, være *kritisk, objektivt og pluralistisk*.

Fritaksbestemmelsene blir ikke endret utover at skolen nå skal bli pliktig å informere også om innholdet i opplæringa.

I forslaget til læreplan for det «nye» RLE-faget er kompetansemålene uendret, bortsett fra ett enkelt ord: man skal nå kunne «beskrive» den lokale kirke i stedet for som tidligere å «utforske». Utover det er det gjort en del endringer i læreplanens innledende formålstekst. Ord som «kritisk, objektiv og pluralistisk» er føyd til, mens formuleringer som «gi gjennkjennelse ut fra elevens egen bakgrunn», «fremme forståelse av og respekt for kristen og humanistiske verdier», er tatt ut. I tillegg er den bestemte prosentfordelingen mellom fagområdene fjernet, det skal ikke lenger være lov å forskyve kompetansemål til høyere årstrinn, og det er ikke lenger presisert at det på de første årstrinnene skal tas særlig hensyn til elevenes erfaringsbakgrunn og lokale forhold.

Mens representanter for norsk kristenhet – både i Krf, kirka og andre steder – gjennom massive medieutspill har gitt uttrykk for at disse forslagene representerer en utradering av den kristne kulturarven, stiller Human-Etisk Forbund og menneskerettighetsmiljøet seg skeptiske til om dette fører til reelle endringer.

– Vi finner ikke grunnlag for beskrivelsen «omfattende revisjon». (...) Den justering som har funnet sted, har skjedd innen samme rammeverk og uten å endre verken innhold i faget eller fritaksregimet prinsipielt, slår forbundet fast i sin høringsuttalelse om endringene i loven.

Njål Høstmælingen ved Norsk senter for

menneskerettigheter ga overfor Fritanke.no uttrykk for at det er all mulig grunn til å frykte at dette faget fortsatt vil føre til menneskerettighetskrenkelser.

– Slik jeg ser det har regjeringen heller ikke i denne runden gjort nok for å hindre framtidige krenkelser. Man skal derfor ikke se bort fra at det kan komme nye rettssaker og dommer mot dette faget, uttalte han da læreplanutkastet kom.

Men blant fagfolk som underviser lærere i KRL, var mottagelsen av læreplanen mer positiv. Både Sissel Lied ved Høgskolen i Telemark og Beate Børresen ved Høgskolen i Oslo mente at endringene – hvis de ble iverksatt av lærere – ville måtte føre til et annerledes fag fra høsten av.

Les mer på Fritanke.no.

Få høringsvar

Både forslaget til endringer i Opplæringsloven og forslaget til ny læreplan er sendt ut på høring. Høringsfristen for Opplæringsloven var 4. februar, mens fristen for læreplanen er 3. april.

Blant kommunene som har levert høringsvar til opplæringsloven, var over 80 prosent mot endringer i faget. Men det som av Vårt Land ble utlagt som et kommuneopprør mot faget, viser seg ved nærmere rekning å utgjøre bare 15 prosent av Norges kommuner. Resten stiller seg enten positive eller likegyldige – bare en liten andel av kommunene hadde nemlig gjort seg bryet med å levere høringsvar.

Stortingsmelding om formålsparagraf

I løpet av våren vil Stortingsmeldingen basert på Bostadutvalgets forslag til nye formålsformuleringer for skole og barnehage legges fram.

Følg livssynsdebatten på www.fritanke.no

Små forhold gjør det lett å se at pengene kommer fram, opplever Ingvild Fauske i Frihetsaksjonen

Frihetsaksjonen 2008:

– Trenger ikke være så vanskelig

– Det trenger ikke være så vanskelig at man lar være, mener Ingvild Fauske som er frihetsaksjonist i Bergen. Hva med å ha indisk middag med informasjon og pengeinnsamling for noen venner?

Tekst: Kirsti Bergh

Frihetsaksjonen 2008 30. mars - 6. april

– Human-Etisk Forbunds årlige innsamlingsaksjon til inntekt for HAMU (Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i utviklingsland).

– Innsamlede midler går i all hovedsak til HAMU-støttede prosjekter i India, som alle er drevet av organisasjoner tilknyttet Ateistsenteret i Vijayawada, India. Ateistsenteret ble startet i 1947 som en institusjon for fremme av humanisme, ateisme og sosial reform.

– Det er først og fremst humanistiske konfirmanter som deltar i Frihetsaksjonen, men også vanlige medlemmer i Human-Etisk Forbund oppfordres til å stille som bøssebærer under aksjonen og selvfølgelig til å bidra økonomisk.

For mer informasjon, se: human.no/frihetsaksjonen

Ingvild Fauske (29) sitter i utvalget som jobber med Frihetsaksjonen og er ansvarlig for aksjonen i forhold til konfirmanter i Bergen. Det er også hun som er ansvarlig for mye av det skriftlige materialet som er utarbeidet til årets aksjon.

– Mitt engasjement for Frihetsaksjonen begynte først skikkelig etter at jeg var i India på ungdomskonferanse høsten 2006. Jeg så prosjektene vi besøkte, og så at de pengene vi samler inn i Norge gir mening. Blant annet traff vi barna på Gandhari-skolen. Mange av dem kunne ha vært giftet bort, men her fikk de gå på skole, være glade, leke og drive med sport. Jeg så at de pengene vi samler inn i Norge gjør en forskjell, ja, at det er så lite som skal til for å gjøre stor forskjell, forteller hun.

Nettopp det at det er så små forhold, trekker hun fram som positivt.

– Det ikke er noe stort byråkrati eller hierarki, og du kommer fort i kontakt med de som faktisk driver prosjektene. Og så er det kort vei til dem vi hjelper.

– *HEF er først og fremst en livssynsorganisasjon, hvorfor skal HEF drive med Frihetsaksjonen – altså innsamlingsaksjon og humanitærarbeid?*

– Jeg skjønner at folk kan lure på det, men nettopp livssynsaspektet er viktig i forhold til disse prosjektene. HAMUs samarbeidspartnere tør si at religioner påvirker, og negative utslag av religioner og tradisjoner er noe vi må gjøre noe med. Redd Barna og Flyktninghjelpen gjør nok masse godt arbeid, men jeg har følelsen av at kanskje akkurat disse prosjektene går mer til kjernen av problemet. Og her er det de tradisjonelle, religiøst begrunnede skikkene. Men det er klart at HEF ikke tror vi bare kan komme inn utenfra. Det er jo de lokale samarbeidspartnerne i India som står for arbeidet.

Fauske trekker også fram langtidstankegangen i prosjektene HAMU støtter.

– Veldig mange bistandsprosjektet pågår i en intensiv periode, men i India arbeider de etter tregenerasjons-prinsippet. De har en tålmodighet, de

Frihetsaksjonist Ingvild Fauske oppfordrer medlemmer til å delta i Frihetsaksjonen. Foto: Rikke Westvig

vet at dette er noe som ligger i kulturen som det tar lang tid å snu.

– *Frihetsaksjonen er en liten innsamlingsaksjon i norsk sammenheng, hvorfor er den viktig?*

– I tillegg til at de midlene som samles inn faktisk gjør en forskjell, er det kjekt å kunne engasjere de humanistiske konfirmanter. Det gir noe meningsfullt i konfirmasjonskurset som det er lett å se. Det er veldig kjekt å ha noen konkrete prosjekter å forholde seg til. Jeg ser på Frihetsaksjonen som et supplement i forhold til andre engasjement. Og for konfirmanter som er så unge, kan det være med å skape engasjement i forhold til andre ting, sier Fauske.

– Målet mitt er at konfirmanter skjønner hva prosjektene handler om. Vi kan ikke ha som mål å engasjere hele Bergen – hele Norge – eller gjøre Frihetsaksjonen størst i Norge. Da må HEF gå over til å bli en humanitærorganisasjon, og det skal vi ikke bli.

– *Trappe opp eller legge ned, var anbefalingen fra Statskonsults evaluering. Må man trappe opp for at det skal være noen vits?*

– Nå skal vi se hvordan det går i år. Det hadde vært kjekt om vi klarer å skape engasjement slik at Frihetsaksjonen kan overleve. Engasjement er ikke noe du kan pålegge folk. Engasjement smitter, og jeg prøver å engasjere de jeg møter. Men klarer vi det ikke i stor nok grad, så klarer vi det ikke. Kanskje skal vi tenke at det var fem gode år. Men det er klart at det er jo en viss økonomi i Frihetsaksjonen som vil forsvinne, selv om HAMU består.

– *Hva er oppskriften din på å skape engasjement i Frihetsaksjonen?*

– Det er å sende de som har vært i India – de som har sett og opplevd – ut i lokallagene for å fortelle om prosjektene. Det å møte folk som kan fortelle og vise bilder blir noe annet enn bare å lese i brosjyrer, forteller Fauske, som tror at det har hatt noe å si for engasjementet i Bergen.

– *Hva er din oppfordring til det vanlige HEF-medlem?*

– Ta kontakt med lokallaget og hør hva som skjer. Det er ikke alltid man trenger å arrangere så stort. Hvis man har lyst til å gjøre noe, kan man invitere noen venner og ha loppemarked seg i mellom samtidig som man forteller om prosjektene. Man trenger ikke mobilisere 500 stykker, hva med å arrangere indisk middag for venner med informasjon om prosjektene og på slutten av kvelden samle inn noen kroner? Da har du ikke bare sittet på nettbanken og overført penger, men kanskje også lært noe. Det trenger ikke være så vanskelig at man lar være, påpeker hun.

– For at Frihetsaksjonen skal bestå, så må vi få inn penger. Men vel så viktig er det å fortsette å fokusere på bakgrunnen: årsaken til tradisjonene, hvordan det er blitt slik, hva som må gjøres, er Fauskes appell.

FRIHETSAKSJONEN 2008

Human-Etisk Forbund

30. mars - 6. april kan du møte Frihetsaksjonen via en bøssebærer. Frihetsaksjonen er innsamling til hjelp for mennesker som utsettes for **Overgrep** som følge av kulturelle eller religiøse tradisjoner. Vi ønsker ditt bidrag til humanitære prosjekter i India.

Vi håper du tar godt i mot våre konfirmanter.

Gandharijentene har en drøm: pengene fra Frihetsaksjonen går blant annet til Gandhariskolen, en internatskole for jenter fra den indiske landsbygda. Jenter som ellers kunne blitt giftet bort, men som nå drømmer om å leve selvstendige liv og som ønsker å bistå sine foreldre økonomisk i framtiden.

Les mer på
www.human.no

For mer informasjon om prosjektene Frihetsaksjonen støtter, se human.no/frihetsaksjonen eller human.no/hamu

Hva med religionskritikken?

Human-Etisk Forbund har pleid å få kritikk for å være *for* religionskritisk. Nå kommer kritikken om at forbundet ikke er religionskritisk nok.

Tekst: Kirsti Bergh

I løpet av de siste par årene har vi sett en rekke ramalte angrep på Gud fra ateistisk hold. Folk som Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris og Michel Onfrey levner verken guddommen, religion eller religiøse – være seg fundamentalister eller moderate – mye ære. «Nyateisme» er denne revitaliseringen av religionskritikken blitt kalt, men i verdens største humanistorganisasjon har man ikke vært særlig entusiastisk over den nye bølgen av ateisme. Det er blitt beskrevet som at det nyateistiske toget er i ferd med å forlate stasjonen mens HEF står igjen på perrongen.

Det synes i så fall mannen som av mange nordmenn fremdeles oppfattes som selve sjefsreligionskritikeren, Levi Fragell, er synd. I en artikkel i siste nummer av tidsskriftet *Humanist* som kommer nå før påske, minner han om de tre beinene han mener HEFs suksess – og manglende splittelse – ble etablert på: nemlig likeverd mellom religionskritikken, livssynsfordypelsen og seremonivesenet. Han etterlyser litt mer romslighet i forbundet for de som lar seg begeistre av de nyateistiske strømningene.

«Mitt eget meteorologiske sanseapparat har nå fått meg til å anse tidens vinder som tegn på at religionskritikken bør revitaliseres og oppgraderes i humanistbevegelsen», skriver han.

Ikke fordi religionskritikken skal være en intellektuell sportsøvelse hvor man konkurrerer om å få rett for ærens og prestisjen skyld.

«Kritikken har en dypt moralsk begrunnelse», skriver han videre, og trekker fram indiske ateisters kamp mot irrasjonalitet og overtro. Hvis troen på gudene bidrar til fattigdom, sykdom, hunger, kvinneforakt, frykt og vold, vil det å tilbakevise gudenes eksistens og vise at man kan bryte religionens inhumane bud, medføre sunnhet, helse, frihet og selvspekt.

Det er trusselen mot humanismens – og det liberale samfunnets – sentrale verdier fra både fanatiske islamister og kristenfundamentalistiske krigshissere. Fragell mener er begrunnelsen for å vekke religionskritikken. Og fordi han mener humanistbevegelsen er det eneste anstendige og demokratiske nettverket som både har mot og kompetanse til å stå for en slik kritikk.

– Selvsagt ser jeg også at det står mye dumt og galt i bøkene til Dawkins og de andre. Det er hevet over enhver tvil, men det som gjør meg begeistret er ikke innholdet i *kritikken*, men selve *prosessen*. Det at nye generasjoner tenkes, blir sint og begeistret, og så får det heller være at det er mange feilskjær i kritikken, sier Fragell.

ØVERLANDSK TULL OG VESENTLIG PÅPEKNING

Han sammenligner med Arnulf Øverlands religionskritikk i skrifter som *Kristendommen* – den tiende landeplage:

– Når jeg leser Øverland i dag tenker jeg «kjære, hva er dette for tull?» Men effekten av denne religionskritikken er at det får opp diskusjonen, og fortsatt er det i alt vesentlig riktige påpekninger. Slik er det i dag også. Det som er bra er tilløpene til *prosess*: at vi får en ny gjennomgang og et nytt engasjement i forhold til religion. Siden religioner konstruerer nesten alt som fins av etiske kulturer er det så vesentlig at de treffer riktig, og det gjør de ikke med mindre de blir kritisert og filleristet med jevne mellomrom, understreker Fragell.

– *Er det riktig å si at HEF har sviktet i forhold til religionskritikken?*

Levi Fragell:

– Organiserte humanister har ikke mange talspersoner som har prioritert religionskritikk.

– Når man tenker pragmatisk innser man at det ikke er lett å skulle være samfunnsbyggende og samtidig gå på ytterkantene. Den oppgaven det er å skulle skape livsrom for sekulære ideer krever en viss dannelse, påpeker han.

Ifølge Fragell var det en lykke for HEF å ha Hedningsamfunnet på ytterkanten under 70- og 80-tallet. Effekten av Hedningsamfunnets religionskritikk høstet HEF fruktene av.

– Jeg synes det er synd at vi i vår bevegelse i møte med nyateismen benytter enhver sjanse til å surmule over hvor gymnasialt og aggressivt dette er, i stedet for å se på hvilke strategiske muligheter det innebærer for oss, sier han.

En som til stadighet beveger seg i debattfora som til tider er preget av en «gymnasial og aggressiv» tone, er tidligere generalsekretær Lars Gule. Filosofen og islam-eksperten er jevnlig bidragsyter i debattene på internettforumet Document.no, som drives av Israel-vennen og islamkritikeren Hans Rustad, og her kommer det også beskyldninger om hvor «multikulturalistisk ettergivende» HEF er.

– La meg komme med en innrømmelse i ettertid på vegne av forbundet: ja, forbundet har ikke hatt samme tyngde i islamkritikken som i kristendoms-kritikken, innrømmer Gule.

– Det skyldes kompetanse: medlemmene har kunnet kritisere kristendommen med større tyngde fordi det er en del av vår kultur; vi kjenner den, vi er oppdratt i den – dette kan vi, og vi har Bibelen tilgjengelig. Vi kan kritisere med stor grad av frimodighet og tyngde. Selv om vi begynner å få et visst innslag av medlemmer i forbundet med ikke-kristen, muslimsk bakgrunn, er det en liten gruppe, og med få unntak er de ikke aktive i HEF, og med ett unntak, Sara Azmeh Rasmussen, er det ingen som driver eksplisitt religionskritikk.

MANGLER MUSLIMSK BAKGRUNN

Gule mener at så lenge forbundet mangler folk med muslimsk bakgrunn til å fronte denne kritikken og heller ikke har særlig mange med fagkompetanse til å framføre denne kritikken, er det ikke rart den ikke er blitt løftet fram i større grad.

– Men forbundet *har* drevet islamkritikk, selv om jeg skal innrømme at også jeg gjorde meg skyldig i å ikke gi religionskritikken nok plass. Ikke bare i forhold til islam, men over hele fjøla. Jeg mener det er viktig at man ikke må oppgi kristendomskritikken fordi islam kommer, men at vi må inkludere islam i religionskritikken.

All den tid det er klart at islam er den nye store religionen i Norge, bør HEF skaffe seg mer kompetanse på islam, mener Gule.

– For religionskritikken må være saklig og faglig fundert. Altfor mye av det som går under religionskritikk er bare negativitet.

– *På hvilken måte da?*

– Jeg opplever for eksempel at når jeg påpeker at jeg har skrevet en islamkritisk bok (*Islam og det moderne* 2006), mener enkelte at min bok er en apologi (troforsvar, red anm.) fordi den ikke er en eneste lang harang mot islam. Men for meg innebærer religionskritikk en granskende kritisk holdning, ikke at man har forhåndsbestemte konklusjoner, understreker Gule.

– På kristendomskritikken har vi som nevnt betydelig kompetanse, men den mangler når det gjelder andre religioner. På samme måte mangler vi religionshistorikere, antropologer osv som sentrale talspersoner i forbundets religionskritiske sammenhenger.

– *Hva skyldes det, tror du?*

– Jeg vet ikke, men vi mangler i alle fall den kompetansen som kan fronte en islamkritikk. Forbundet trenger å knytte til seg, om ikke formelt, så et uformelt nettverk av kompetente folk til å drive kompetent kritikk. Det går ikke an å bare komme med ubegrunnet og negativ synsing og kalle det kritikk, understreker Gule.

– Det er her Sara Azmeh Rasmussen representerer en ressurs som forbundet på en helt annen måte burde ha tatt vare på og bruke. Hun har den riktige bakgrunnen som gjør at hun kan komme med kritikk med tyngde for hun har selv vært der, sier Gule, som beklager at Azmeh Rasmussen kom på kant med HEF, samtidig som han mener det var mest riktig at hun trakk seg (se s 7).

Lars Gule:

– For meg innebærer religionskritikk en granskende kritisk holdning, ikke at man har forhåndsbestemte konklusjoner.

ADVARER MOT DOBLE STANDARDER

Sara Azmeh Rasmussen, som altså trakk seg som styremedlem i Human-Etisk Forbund 4. mars, har vært en av de fremste kritikerne av det hun mener er unnfalighet fra HEFs side når det gjelder islamkritikk. Hun er selv en «fracfallen» muslim og kaller seg gjerne moderat eller sekulær muslim. I antologien *Verdier og verdighet* forteller hun om sin vei fra islam, via kristendom til et humanistisk livssyn. I likhet med mange ateister med bakgrunn fra muslimske land fronter hun en hard og kompromissløs holdning overfor religion, især «sin» religion.

Azmeh Rasmussen mener den manglende islamkritikken ikke har så mye med tilsvarende manglende kompetanse å gjøre som det har med angst for å kritisere minoritetsreligioner.

– HEFs religionskritikk er hovedsakelig rettet mot kristendommen og nyreligiøse bevegelser. Det multikulturelle klimaet som forherliger dialogen og som nærmest søker å frede alle kulturelle og religiøse tradisjoner i innvandrer miljøene, har preget HEFs innstilling og valg på en merkbart måte, fyrer hun av.

Etter Azmeh Rasmussens oppfatning er det frykten for å bli stemplet som ignorant, fremmedfiendtlig eller til og med rasist, som har hindret en høyst berettiget og nødvendig kritikk av innvandrerreligioner, og da særlig islam.

– Islam utgjør i dag den største utfordringen for HEF og for den sekulære bevegelsen globalt ettersom den er blitt radikaliseret og politisert de siste tiårene. Vi bør være prinsipielle i fordømmelsen av blanding av religion og politikk. I stedet kjører vi den gamle kjente kampen mot en relativt tam statskirke, og lukker øyne for trusselen fra politisk islam, hevder hun.

– *Men kan HEF drive islamkritikk uten videre på samme måte som forbundet driver kristendoms-kritikk? Vil det ikke være en fare for at islamkritikk fra det forholdsvis «blendehvite» HEF kunne virke kontraproduktivt og ikke ha den ønskede effekten?*

– Jeg reagerer på formuleringen av spørsmålet. Human-Etisk Forbund bør stå helt og fullt på eget verdigrunnlag og kritisere undertrykkende og inhumane religiøse holdninger og praksiser. Hudfarge eller etnisitet på den som fremmer denne typen kritikk, eller på den kritikken er rettet mot, er totalt irrelevant. Å være nådeløs i kritikken av biskop Kvarme når han avslører sin homofobi og kunnskapsløshet er riktig. Å bruke silkehansker mot lederskapet i Islamsk råd når de kommer med langt verre uttalelser er ikke annet enn en sofistisert form for rasisme. Hvis vi forventer mindre av muslimske ledere, viser vi muslimer mangel på respekt. Slike doble standarder er uakseptable.

I en kommentar på Fritanke.no i november avskrev Sara Azmeh Rasmussen, de mangeårige dialogprosjektene mellom Islamsk råd og Mellomkirkelig råd som *ren fiasko*. Hun karakteriserte dialog som nytteløs når de ideologiske og etiske skillene er så gjennomgripende som det hun mener de er mellom disse to rådene.

I debatten som deretter fulgte ga Azmeh Rasmussen uttrykk for at HEF gjennom samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) har «forpliktet seg på en linje som har gjort HEF tam og passiv». Disse synspunktene fikk hun også delvis støtte for fra andre debattanter, og de samme synspunktene har gått igjen blant annet på islamkritiske blogger.

DIALOG, MEN IKKE FOR ENHVER PRIS

Men Azmeh Rasmussen benekter på det sterkeste at hun er imot dialog.

– Dialog er viktig og verdifull hvis den blir praktisert på riktig måte. Men andre og mindre salige kommunikasjonsformer er også viktige og nødvendige. Vi må lære å bryte dialogen når den blir kontraproduktiv. Dialogen kan være skadelig når den gir legitimitet til autoritære og fundamentalistiske religiøse ledere og styrker deres posisjon både innad i miljøet og ellers i samfunnet, poengterer hun.

Hun mener det med nødvendighet fører til å isolere uorganiserte moderate og sekulære krefter, og at det også fører til en svekkelse av rettighetene til utsatte grupper som barn, kvinner og homofile i disse miljøene.

– Dialog kan etter min mening i tillegg til dette stå i veien for virksomme tiltak og føre til politisk handlingslammelse.

Derfor mener hun at det er så viktig at dialogpartnere må anerkjenne og dele et minimum av felles verdigrunnlag hvis dialogen skal være meningsfull.

– Å vise forakt for grunnleggende demokratiske prinsipper og underkjenne elementære menneskerettigheter bør diskvalifisere fra videre deltakelse i dialogen. Jeg mener bestemt at det å fortsette dialogen med slike partnere, vil diskvalifisere oss som humanister. Vi risikerer å miste all troverdighet hvis avstanden mellom liv og lære, praksis og idealer, blir enda større, advarer hun.

Bente Sandvig er fagsjef i HEF og samtidig leder for Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL). Det er paraplyorganisasjonen hvor de fleste tros- og livssynssamfunnene i Norge deltar. Hun er

åpen for at det godt kan hende at man kommer til et punkt der dialogen må brytes.

– Men da er det vi som reiser vi oss og går fra bordet. STL er ikke sted hvor man kaster ut folk man ikke liker meningene til. Debatten etter Usman Ranas prisvinnende kronikk i Aftenposten var i så måte veldig merkelig. Jeg synes det er verdifullt at meningene kom på banen i stedet for at de ikke skulle være tilgjengelige i norsk offentlighet. Det vi må få til i det pluralistiske samfunnet, er å høre hva den andre har å si, og så utfordre og besvare det – utfra en mer kvalifisert innsikt. Og så må vi se det som *hans* synspunkter, og ikke at alle muslimer mener dette eller at alle muslimer er islamister. Det blir bare støy som ikke kan brukes til noe, mener Sandvig.

Hun understreker at dialogdeltagelse for HEF ikke utelukkende er et mål i seg selv.

Sara Azmeh Rasmussen:

... vi [kjører] den gamle kjente kampen mot en relativt tam statskirke, og lukker øyne for trusselen fra politisk islam.

– Dialog er ikke minst et verktøy for å oppnå praktiske resultater. Og det er mye ved livssynsdialoger som er utfordrende, men såpass ryggrad har vi når vi går inn i dialogen, at vi vet hvor våre ståsted og verdier ligger. Å delta i dialog innebærer etter min forståelse på ingen måte at vi legitimerer holdningene til de vi er i dialog med. Men det er når man har lært hverandre å kjenne og har kunnskap at man kan ta opp de vanskelige sakene, understreker hun.

POLITISK ISLAM IKKE TRUSSEL

Nettopp det skal STL for eksempel gjøre på sitt seminar i juni, som tar opp det vanskelige spørsmålet «Hva gjør vi når rettighetene kolliderer», hvor spørsmålet om hvordan samfunnet skal forholde når noen av religiøse årsaker påberoper seg retten til å krenke kvinner og homofiles rettigheter, og rett etter samtalen med Fri tanke deltar Sandvig i et seminar om hvorvidt hijabforbud er frigjørende eller undertrykkende.

– Og i morgen skal vi diskutere dyrevern kontra religiøse matpåbud. Hvis ikke dette er å delta i kritiske dialoger, så vet ikke jeg.

– *Men er HEF i stand til å møte den utfordringen særlig politisk islam representerer?*

– Jeg oppfatter ikke politisk islam som den største trusselen i det norske samfunnet i dag. Det er etter min mening fortsatt arbeidet for det pluralistiske

samfunnet som er det store prosjektet, og i det ligger for det første anerkjennelsen av at vi skal leve sammen. For å ha mulighet for å være med å reformere både islam og andre religiøse retninger så må vi ha noen åpne kanaler, og det får vi ikke ved å kalle alle muslimer islamister. Jeg tror bestemt kontakt og dialog er viktig for å realisere pluralismeprosjektet og også holde kanaler åpne slik at kritikk faktisk tas på alvor.

Sandvig mener KRL-saken og stat-kirkespørsmålet i bunn og grunn er kampen for det samme formålet – nemlig for en sekulær stat som skal sikre et pluralistisk samfunn.

– Fortsatt er det overgangen fra en kristen monokultur til en pluralistisk kultur vi baler med. I det pluralistiske samfunnet er religionskritikk viktig, men da det jeg kaller *kvalifisert* religionskritikk. Jeg synes ikke Hege Storhaug-linja er særlig vettug. Hvis vi

Bente Sandvig:

– Jeg oppfatter ikke politisk islam som den største trusselen i det norske samfunnet i dag.

bare graver skyttergraver og marginaliserer vanlige muslimer, har vi tapt, er Sandvigs budskap.

Hun understreker det faktum at det er lenge siden HEF representerte en tro på at utviklingen nødvendigvis ville føre til et samfunn hvor religion er borte.

– Som humanist vil jeg gjerne at mine oppfatninger skal ha bredest mulig nedslag, men jeg ser ikke for meg at HEFs virksomhet skal resultere i et religionsfritt samfunn. Forbundet har kommet til erkjennelsen av at vi skal leve sammen med andre som har religiøs tro. Noe av det viktigste i samfunnsprosjektet nå er å finne fram til felles regler som vi kan leve sammen ut fra og ikke minst – hvordan vi skal leve med det vi er rykende uenige om, understreker hun.

– Og i den diskusjonen er vi jo med og deltar. Det er ikke slik at vi bare sitter og gnurer på KRL-læreplaner, sier hun med et smil.

DIALOG HAR SKAPT FORSTÅELSE

At deltagelse i STL har virket passiviserende, er Sandvig uenig i. Hun ser ikke hva alternativet til deltagelse skulle være.

– Religionene ville uansett ha funnet sammen, og vi ville stått utenfor. Det tror jeg vi ene og alene ville ha tapt på. Jeg tror vi har fått bredere allianser og mer gjennomslag i det politiske miljø gjennom deltakelse. Men at vi er for mangfold og har en del felles

interesser på det livssynspolitiske området, betyr ikke at vi støtter opp om dødsstraff for homofile, kvinneundertrykking eller annet. Det er jeg ganske sikker på at folk er klar over.

– Vil du si at religiøse trossamfunn har fått mer forståelse for det humanistiske standpunktet gjennom forbundets deltagelse i STL?

– Ja, i høy grad vil jeg si at vi har oppnådd respekt også for retten til ikke å tro. Det er på ett eller annet sted en groft mellom oss livssynsmessig, men vi kan likevel finne samarbeide om forskjellige ting. Og det er der ambisjonen må ligge. Jeg går ikke inn i dialog for å overbevise dem om at de tar feil. Men jeg kan gjerne gå inn i dialog for å vise hva som er dårlig praksis, og så finne hva som blir byggesteiner i et samfunn der vi skal leve side om side, mener Sandvig, som understreker at kritikk forutsetter dialog.

– Ellers vil de ikke lytte. Jeg synes karikaturstriden er typisk: man fyrer opp om fiendebilder av hverandre og det er ganske farlig.

Den samme overbevisningen deler forbunds leder, Åse Kleveland.

– Dialog – ikke konfrontasjon – er helt grunnleggende for å komme videre.

Men det at Human-Etisk Forbunds skal være engasjert i dialog understreker Kleveland ikke innebærer at man skal gå på akkord med viktige verdier.

– Ytringsfriheten er ingen forhandlingsbar størrelse og må ikke tukles med. Vi skal ikke kaste disse verdiene over bord selv om vi utfordres av radikalt annerledes ideologier hvor noen er villige til å ta i bruk undertrykkelse, trusler og vold for å oppnå sine mål, understreker hun.

– Men frihet vil alltid måtte gå hånd i hånd med ansvar. Danske avistegnere skal kunne gi sine fortolkninger av religiøse symboler og historier uten å sette livet på spill. Som provokasjon og konfrontasjon har det vært meget effektivt. Men hvis man ønsker å ramme de ytterliggående islamistene, så er det neppe særlig effektivt. Tvert imot tror jeg man risikerer å «islamiserer» mange lovlige, troende muslimer som har et forhold til sine religiøse symboler vi sekulariserte skandinaver ikke lenger har. Resultatet blir lett større avstand til det vestlige samfunnet, økt polarisering og dårligere kår for den integrasjon man gjerne etterlyser, sier hun.

LØFTE FREM HUMANISMEN

Hun mener Human-Etisk Forbund er nødt til å bedrive en kombinasjon av kritikk mot overgrep og dialog om grunnleggende etiske spørsmål.

– Kritikk er ikke det samme som konfrontasjon, og jeg mener altså at dialogen må være sentral.

Etter hennes oppfatning er det ikke religionskritikken som har fått for liten oppmerksomhet i HEF.

– Jeg tror at mange er humanister av hjerte og fornuft, uten at de er det bevisst. Jeg mener at vår største utfordring ligger i det å få løftet frem humanismen og dens innhold og gjøre den begripelig. Det er noe av det som diskuteres når vi nå legger grunnen for en kommunikasjonsstrategi for HEFs styre.

Den utfordringen ser også Levi Fragell. Han mener dette gjelder både livssynet og religionskritikken.

– Organiserte humanister ikke mange talspersoner som har prioritert religionskritikk. Det er få som har tilstrekkelig kompetanse til å møte folk med 6-7 års utdanning og som er spesialister i trosforsvar. Dette er noe HEF burde ha satset mer systematisk på, og det samme gjelder vår evne til å formulere det positive humanistiske livssyn. Det er fragmentarisk presentert, og få har jobbet med temaet som fagområde. Det HEF er sterk på er seremoniene, det tredje beinet, de andre feltene er ikke sterke nok.

Han understreker at han ikke oppfatter at dette er resultat av noen politisk vurdering, men snarere noe som har vært et ressurspørsmål.

– En organisasjon med over 70 000 medlemmer burde hatt en stab med 100 mennesker som var kvalifisert til å gå i akademiske debatter, skolert i filosofi, naturvitenskap og religionsvitenskap m.m.. Noen tror det er tilstrekkelig å kunne den gylne regel på rams for å stille opp mot en kristen teolog og diskutere livssyn. Slik er det ikke. I dag mangler vi rett og slett intellektuell tyngde.

Fragell holder fram at det er på høy tid at HEF etablerer et forskningsinstitutt eller tilsvarende med et par-tre akademikere som kan drive forskning og humanistisk «apologetikk».

– Men er det økonomisk realistisk for HEFs vedkommende?

Åse Kleveland:

– Dialog – ikke konfrontasjon – er helt grunnleggende for å komme videre.

– Det er et prioriteringspørsmål. Alle slike institusjoner finansieres av det offentlige. Det er bare spørsmål om hva slags organisasjonsform man gir det. Hvis Stiftelsen Kirkeforskning kan få penger, bør vi også få det – i kraft av de kompentastoriske ordningene.

HUMANISTISK TENKETANK?

Det er ikke minst Lars Gule enig i. Og han gidder ikke være beskjeden når spørsmålet kommer om det er en jobb han ser for seg for eget vedkommende.

– Men jeg er ikke for dette fordi at HEF skal lage en interessant jobb til meg. Uavhengig av egne ønsker mener jeg at HEF trenger dette eller en tilsvarende styrking av fagkompetansen – for å utvikle humanismen, utvikle religionskritikken, for å møte påstandene om at sekulariseringsprosessen har stoppet opp, i det hele tatt for å forstå prosessene i samfunnet. Dette blir mer og mer viktig dess mer pluralistisk samfunnet blir.

Ikke minst for å kunne drive riktig og relevant religionskritikk.

– For eksempel er det slik at selv om det prinsipielt ikke er noen forskjell på å kritisere den kristne majoritetsreligionen og den muslimske minoritetsreligionen, er det viktige forskjeller i praksis. Her er jeg uenig med Sara Azmeh Rasmussen. Som humanister tilhører vi et minoritetslivssyn, men fordi vi er det norske sam-

funn de fleste av oss, kan vi lett riste av oss kritikken fra kristne. Jeg kan skifte hatt, jeg rammes ikke i alle mine identiteter av kritikk mot meg som humanist. Men er du innvandrer muslim, er du preker i de fleste av rollene dine. Du er kanskje arbeidsledig, mangler språkkompetanse, så blir du sett på som snylter og halv-kriminell – og så kommer noen å kritisere religionen din. Det slår, og da gjelder det å opptre ansvarlig med religionskritikken.

Det kan man ifølge Gule bare være ved å på den ene siden gi dem tryggheten på at de kan være den de

Kristin Mile:

– Ja, kanskje driver vi for lite med religionskritikk nå.

ønsker å være, slik han også argumenterer for i kronikken på side 38. Hvis ikke bidrar religionskritikken til sosial stigmatisering og ender i en diskriminerende kritikk.

– Så religionskritikk må utøves med skarphet – og med ansvarlig skjønn. Det gjør oppgaven vanskelig, men jeg mener det er mulig ved at man samtidig som man kritiserer krasst også forsvaret retten til for eksempel å bygge moske.

Man må altså delta i en kritisk dialog – men hvordan gjøre det i praksis?

Gule foreslår at man kan utvikle den kritiske dialogen i en del sammenhenger, ved å invitere til debattmøter, invitere medlemmer og representanter for muslimske grupperinger til debattmøter – men også til seminar og til mer avgrensede dialoger.

– Det å bli personlig kjent er faktisk ganske viktig. Det er mye vanskeligere å være krasst avvisende og fordømmende overfor folk du ikke kjenner.

– *Men kan man ikke risikere å bli for gode venner, at slik dialog virker passiviserende, som Sara Azmeh Rasmussen blant annet advarer mot?*

– Jo, og nettopp derfor er det viktig å ha «pep-talk» på bakrommet, og å stille seg spørsmål ved hva man har oppnådd. Har vi oppnådd noe som helst? Jeg mener vi har det, men kanskje burde HEF stilles seg selv det spørsmålet utover i organisasjonen. At man ikke bare lar det gli, for da vil jeg være enig med Azmeh Rasmussen. Litt sjølkritisk refleksjon kan man koste på seg nå etter femten års dialog.

LA TOGET RASE FORBI

Litt sjølkritikk koster også generalsekretær i HEF, Kristin Mile, på seg:

– Vi har vært og er fortsatt inne i en periode hvor viktige livssynspolitiske saker har stått på dagsorden. Det har vært nødvendig å markere protest mot statskirkeordningen og vi har forfulgt KRL-saken gjennom

norsk og internasjonal rett og nå følger vi opp myndighetenes håndtering av dommen. Dette er saker hvor det er *nå* det gjelder, understreker Mile.

– Det er mulig at dette fokuset har satt religionskritikk i skyggen. Ja, kanskje driver vi for lite med religionskritikk nå, innrømmer Mile.

Hun er ikke fremmed for tanken om at HEF seinere kan revitalisere sin religionskritiske innsats.

– Men det er ikke dermed sagt at vi skal gå til massivt angrep på islam. Ikke at vi skal holde islamkritikk utenfor, men jeg mener at vi skal være forsiktige med å bli for ensidig i vår kritikk. Religionskritikk innebærer slik jeg ser det en kritisk granskning av religionenes påvirkning og betydning i folks liv og en påpekning av de negative utslag av dem. Men det må like mye være en kritikk rettet mot religiøse bevegelser generelt, mener hun.

Så hvis det nyateistiske toget er i ferd med å forlate stasjonen, bør HEF hekte seg på eller la det rase forbi?

– Vel, ønsker vi å være delaktige i den typen religionskritikk Dawkins og co formulerer? For min del er svaret både ja og nei, svarer Lars Gule.

– Ja, som i at religionskritikken er en viktig del av humanismen. Nei, fordi formen er for dogmatisk og bombastisk. Ikke at ikke disse bøkene og denne kritikken har noe for seg, vi bør for eksempel kunne være ganske nådeløse i forhold til kristendommens logiske hull. Men vi bør erkjenne at det finnes organisert religiøsitet som representerer noe bra. Og vi bør kunne glede oss over endringer i posisjoner som gjør at man for eksempel aksepterer homofile. Hvis poenget er å endre en religion i mer menneskevennlig retning kan man gjøre det med gulrot eller kjepp.

Gulrota her er nettopp å ha en positiv holdning, å uttrykke glede over de endringer som går i riktig retning, å ha dialog og komme i møte de religiøse som går i riktig retning, *samtidig* som man krasst kritiserer det som ikke går i riktig retning.

Les også «Hvem er egentlig «svar skyldig», Davidsen?» side 30 og kronikken «Respektene, men også kritisere» side 38.

Skal evaluere religionsdialogen

Nansenskolen har fått årets Gandhi-stipend fra Kunnskapsstipend for å evaluere den religionsdialogen som har foregått i Norge siden 90-tallet.

– Dette er et arbeid vi skal starte på nå og kommer til å avslutte i løpet av året, forteller høyskolelektor Inge Eidsvåg ved skolen.

Under overskriften «Styrke i mangfold?» heter det i mandatet for denne stipendtildelingen at man skal undersøke svakhet og styrke ved de forskjellige typer religions- og livssynsdialoger som har foregått i Norge

– Jeg er en ihuga tilhenger av dialog på alle plan, også religions- og livssynsdialog. Samtidig er det viktig å stanse opp og stille spørsmål ved resultatene av den, ved prosessene som har pågått, hvordan de er ført også videre, sier Eidsvåg, som ikke vil forskuttere noen meninger om dette før prosjektet er sluttført.

Jeg ser ikke for meg at HEFs virksomhet skal resultere i et religionsfritt samfunn, sier Bente Sandvig

Er det brudd på spedbarnets menneskerettigheter å melde det inn i kirka gjennom dåpen?

Er barnedåp menneskerettsbrudd?

I Menneskerettighetserklæringens artikkel 18 heter det at «ingen må tvinges til å tilhøre en organisasjon». Men er det et menneskerettighetsbrudd når sakesløse spedbarn blir innmeldt i kirken gjennom dåpen?

Av Lillian Hjorth

Når det gjelder spørsmålet om innmelding av barn i religiøse samfunn, er menneskerettighetene klare. Både Verdenserklæringen om menneskerettighetene, FNs Konvensjon om politiske og sivile rettigheter samt Barnekonvensjonen, legger til grunn at foreldre skal og bør ha stor innflytelse over egne barn i oppdragelsen, inkludert i tros- og livssynsspørsmål. I Barnekonvensjonens artikkel 14 slås det spesifikt fast at foreldrene har rett og plikt til å gi barnet veiledning i religiøse spørsmål. For de fleste foreldres vedkommende vil denne «veiledningen» sannsynligvis innebære det å kommunisere og overføre holdninger til barna som samsvarer med deres egen overbevisning. Konvensjonen understreker at veiledningen skal ta hensyn til barnets gradvise alder og utvikling, og at de etter hvert skal gjøres oppmerksom på sin rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet.

Et viktig spørsmål av moralsk og religiøs karakter som foreldrene må ta stilling til, er nettopp hvorvidt barna skal meldes inn i et tros- og livssynssamfunn. Den menneskerettslige konklusjon, som også gjenspeiles i norsk lovgivning på feltet, er derfor at foreldrene har full rett til å melde inn sine barn. Og selv om Den norske kirke er det største trossamfunnet i landet, er det viktig å holde tunga rett i munnen. For også foreldre i andre tros- og livssynssamfunn har rett til å melde inn barn under 15 år. Fordi foreldreretten (og plikten) står så sterkt, blir ikke innmeldingen vurdert som tvang, selv om spedbarna ikke kan samtykke.

Uansett hvilke rammer som menneskerettighetene setter, er det selvsagt legitimt å mene at foreldre ikke bør melde barna inn. En rekke tros- eller livssynssamfunn har da også regelverk som legger opp

til at det bare er individene selv, etter et bevisst valg i moden alder, som kan opprette en slik forbindelse.

PROBLEMATISK TILHØRIGHET

Det er slik at over 80 prosent av den norske befolkningen tilhører Den norske kirke. Dåpen er én av forklaringene bak dette høye tallet, men ikke den eneste. Og da nærmer vi oss et mer problematisk menneskerettslig aspekt i forhold til barns religions- og organisasjonsfrihet. Det er nemlig slik at barn «... anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen såfremt en av foreldrene er medlem» og «Personer som anses å høre inn under eller er medlem i Den norske kirke, registreres i et sentralt medlemsregister for Den norske kirke». (Kirkeloven § 3. 2, § 3.10.) Et par som ikke er kristne, og som derfor ikke ønsker å døpe barnet sitt, vil på denne bakgrunn likevel få barnet sitt registrert som tilhørende i den norske kirke, såfremt én av foreldrene er medlem. Det vesentlige poenget er at dette skjer uten foreldrenes bevisste og aktive medvirkning. En telefonsamtale til Statistisk sentralbyrå (SSB) bekrefter at ved utregningen av nasjonal statistikk over hvem som har tilhørighet til Den norske kirke, blir både de dømte barna medregnet (selvsagt) og i tillegg også de som ikke er døpt. De sistnevnte blir regnet med som tilhørende i Kirken, fordi en av foreldrene var medlem da barna ble født. I forhold til barns rettigheter kan dette vurderes som mer problematisk og det kan være gode grunner for å gå regelverket nærmere etter i sømmene.

Det er Staten som har ansvaret for at borgernes menneskerettigheter ikke brytes. I mange tilfeller vil myndighetene på eget initiativ og/eller på oppfor-

dring fra enkeltpersoner og organisasjoner, se til at en problematisk praksis bli endret. Imidlertid er ikke alltid Staten enig i at endringer bør gjøres. Det å vurdere hvorvidt en praksis representerer et brudd på menneskerettighetene og/eller å definere hvor grensene går mellom kolliderende menneskerettigheter, blir derfor stadig trukket opp av kompetente rettsavgjørelser i enkeltsaker.

Dersom en borger har tapt sin sak i øverste instans i det nasjonale rettsvesen (for eksempel det norske Høyesterett) har vedkommende i mange tilfeller mulighet til å føre saken for et internasjonalt organ, som for eksempel Den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Denne kan i sin tur felle en dom og komme med forslag til endringer i nasjonal praksis. Slik innvirker de internasjonale menneskerettighetene til endring i statene og utgjør et dynamisk normsystem som er i stadig utvikling gjennom rettslig og politisk normdannelse. Og endringene begynner alltid med at noen reagerer på en urettferdig praksis.

Hva er menneskerettigheter?

Menneskerettighetsaktivist Lillian Hjorth tar for seg forskjellige aspekt ved menneskerettighetene. Send gjerne inn spørsmål til:

lillian@mr-akademiet.no

– KulturarvEN finnes ikke

– «Den kristne kulturarven» er en konservativ besvergelse med forbløffende politisk gjennomslagskraft, mener religionshistoriker Anne Eriksen.

Tekst: Helene Lindqvist

– Det er svært viktig å ikke omtale kulturarv i bestemt form entall. Nå går vi inn i et år som skal prise kulturelt mangfold, og det betyr at vi må akseptere at der finnes flere kulturarver. Å snakke om «vår» kulturarv eller kulturarv**en** kan derfor virke ekskluderende, sier Torunn Selberg. Hun er folklorist og professor i kulturvitenskap ved Universitetet i Bergen.

Å ha kunnskap om – og med det tolke og definere fortidens hendelser på overbevisende måter – kan gi makt over samtidige begivenheter og være med på å styre politiske avgjørelser. Det skriver Selberg og kollega Anne Eriksen, professor i kulturhistorie ved Universitetet i Oslo, i boka *Tradisjon og fortelling* (2006). Med andre ord: en henvisning til kulturarv eller tradisjon kan i verste fall fungere som argument nok til å heve noe over diskusjon.

VET DE HVA DE MENER?

Akkurat nå er dette særlig aktuelt i forbindelse med debatten rundt KRL-faget. I mange debattinnlegg både fra den kristne grasrota og fra KrF-topper henvises det til «vår» kristne kulturarv og tusenårige tradisjoner. Denne henvisningen, og advarselen om at kulturarven står i fare for å bli utradert, synes å være argumenter mer enn gode nok til å legitimere kristendommens forrang i skolens religions- og livssynsfag. Argumentrekken stopper nemlig stort sett etter verdiladete ord som «kulturarv» og «verdifulle».

Professor Anne Eriksen er ikke sikker på om debattantene egentlig selv vet hva de mener med «den kristne kulturarven».

– Dette er et relativt nytt begrep som har fått stort politisk og propagandamessig gjennomslag, ikke

bare i Norge. For ikke mange tiår siden hadde «kulturarv» en temmelig brunstripet klang, og uttrykket ble ikke brukt. Plutselig er det blitt stuerent.

Eriksen er heller ikke nådig i sitt svar på hvordan hun forstår uttrykket «den kristne kulturarven»:

– Som en konservativ besvergelse med forbløffende politisk gjennomslagskraft.

Hva forstår så kulturhistorikerne med begrepet kulturarv?

– En får ofte inntrykk av at kulturarv er noe som «bare er der» – en arv vi overtar fra tidligere generasjoner. Slik sett ville jo alt som er overlevert oss fra tidligere tider være kulturarv, men slik er det jo ikke, poengterer Torunn Selberg. Tvert i mot forklarer hun at kulturarven er utvalgt i komplekse prosesser. Faktisk kan vi snakke om en *kulturarvpolitikk*, mener hun.

Anne Eriksen: Et relativt nytt begrep som har fått stort politisk og propagandamessig gjennomslag. Foto: Pax

Torunn Selberg: Ikke mulig å si hva som er Norges fremste kulturarv. Foto: Pax

Gapestokken stod gjerne utenfor kirka og ble brukt til å straffe de som brøt mot kirketvangen. Er kirketukt, bannlysing og gapestokk også å anse som en del av den kristne kulturarven? Foto: Johannes Haugan/Samfoto

– Det som blir valgt ut og gitt betegnelsen «kulturarv» er det som ulike grupper mener er av særlig betydning for dem og noe som må bevares for fremtiden. Dette er viktig for deres identitetsbygging og for hvordan de presenterer seg selv i samtiden.

IKKE BARE KRISTEN

Argumentasjonen fra KrF og meningsfeller gir inntrykk av at den norske kulturarven eksisterer i entall og utelukkende består av kristendomrelatert innhold. Selberg påpeker at den kristne kulturarven bare én av mange ulike kulturarver som eksisterer i Norge.

– Jeg forstår uttrykket «den kristne kulturarven» på samme måte som jeg forstår annen kulturarv: *at det er noe som er utvalgt og fremmet som kulturarv, altså noe fra fortiden som kan gi mening og betydning i samtiden.* Jeg oppfatter altså ikke kulturarv som utelukkende kristen, understreker hun.

– Men kristne grupper har valgt å snakke om «vår kristne kulturarv» – uten at vi helt vet hva det er av kristendommens historie som inngår i denne. Vi kan likevel gå ut fra at de tenker på det som regnes som godt og verdifullt, og ikke forfølgelser av annerledes tenkende, hekseprosesser og korstog, for å nevne noen eksempler.

– *Det snakkes ofte om en avkristning av Norge, som blant annet SV i spissen for kunnskapsdepartementet påstås å være ekstra ivrige i. Er det riktig å si at det foregår en avkristning av Norge?*

– Jeg vet ikke om det foregår en avkristning, men jeg mener at vi står overfor religiøse forandringer. En sekularisering tror jeg i hvert fall ikke på, kanskje tvert i mot, sier Selberg, og peker på oppblomstringen av New age og ny-spiritualitet.

KULTURARV I FLERTALL

Selberg vil ikke si seg enig i at de kristne har «kuppet» kulturarvsbegrepet, ettersom de ikke er alene om å fremme sine interesser eller sitt produkt som «kulturarv».

– Nei, det er mange grupper som snakker om kulturarv. Turistnæringen som skal markedsføre Norge som reisemål er for eksempel opptatt av en kulturarv som skal gi turister opplevelser av «det norske», forklarer hun.

– *Finnes det noe som er «typisk norsk» til evig tid?*

– Nei, og det er heller ikke er mulig å svare på hva som er Norges fremste kulturarv. Det vil nemlig variere med ulike gruppers interesser, forestillinger og verdier.

Det er altså, som Selberg påpeker, mange grupper som benytter seg av kulturarvsbegrepet, ikke bare de kristne. Hva som er den «ekte» norske kulturarven går det altså ikke an å svare på. Forskjellige grupper vil alltid trekke fram og vektlegge ulike ting:

Turistnæringen har gjennom stiftelsen Norsk Kulturarv etablert kvalitetsmerket «Olavsrosa». Dette merket pryder utvalgte serveringssteder, fyr, rorbuer, kulturarrangement og lignende. Foreningen Norsk kulturarv er opptatt av bruk og bevaring av kulturlandskap, kulturminner som for eksempel husmannsplasser, mat- og håndverkstradisjoner. UNESCO, FN's organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon har en egen liste over verdensarv – som blant annet inneholder Bryggen i Bergen og Grand Canyon National Park i USA. Mange vil nok også mene at en rekke diktere og forfatters verk også tilhører den norske kulturarven, som Henrik Ibsens diktning. Og hva med de norske folkeeventyrene, samlet av Asbjørnsen og Moe? Ofte blodige eventyr fulle av hekser, troll, ondskap og grådighet, men like fullt en del av vår felles kulturarv, eller?

Velsignet fattigdom

– Gud finner alltid en løsning, smiler den fattige kvinnen på t-banen.

NEW YORK: Nede på T-banen en morgen er det stappfullt, og jeg blir stående ved eldre, afroamerikansk kvinne som strever med å få et slitt nytestamente ned i sidelommen på trillebagen sin. Jeg bøyer meg ned og hjelper henne, og dermed begynner hun å prate.

– I am blessed!, smiler hun mot meg. – Alle er så gode mot meg. I går kom det en ung dame bort og stakk til meg ti dollar! Jeg får sosialpenger neste lørdag, men fram til da må jeg jo klare meg. Man må jo spise. Jeg vil ikke bli syk eller noe. Jeg skal fortelle deg at jeg var litt av en dame før. Jeg liker ikke å skryte, men jeg hadde en fin jobb, og jeg var gift. Men jeg er alltid så heldig. I am blessed!

Hun stråler.

– Så bra at du tror det da, sier jeg.

– *I know* I am blessed! Gud er med meg og hjelper meg uansett, smiler hun.

Jaja, tenker jeg. De fattige trøster seg med gud. Hvorfor gjør de ikke heller opprør mot urettferdigheten og de store forskjellene i dette samfunnet. De burde i hvert fall brukt stemmeretten sin, men det er ofte nettopp de fattige med lav utdanning som ikke gjør det. Mange har riktignok ikke mulighet: alle de uten statsborgerskap eller de som er i fengsel. Valgdeltakelsen er eksepsjonell lav i USA og er nå nede mot 50 prosent.

I mine øyne er det jo systemet her det er noe galt med. Antall uteliggere på Manhattan anslås å være 35.000, og hjelpearbeid overlates i stor grad til private – gjerne religiøse – veldedighetsorganisasjoner. New York Times har et eget fond, «The Neediest Cases». I samarbeid med blant annet katolske hjelpeorganisasjoner deler avisen ut engangsbeløp til trengende og skriver om det. De som får hjelp stiller opp med fullt navn og bilde i avisen, og leserne oppfordres til å gi mer. Her kan vi lese om alenemoren som fikk hjelp til å betale husleie og strøm, og mannen som fikk penger til varm vinterfrakk. Puertoricanske Kiara på 15 år, hvis liv har vært preget av sykdom og fattigdom, ble invitert på Pram-ball, men hadde ikke råd til kjole. Hun fikk hjelp av fondet og sier til avisen: «It was a once-in-a-lifetime event», mens hun

smilende viser fram kjolen. Avisleseren føler nå kanskje godheten og varmen vokse inni seg og skynder seg å finne fram kontonummeret til fondet.

Selv folk som har jobb kan få problemer med å klare seg. New York Times formidlet nylig historien om et par som begge hadde jobb, men som likevel måtte be om støtte fra «The Neediest Cases» da de fikk trillinger. Med ubetalt svangerskapspermisjon, som er vanlig i USA, må de nå leve på mannens inntekt, og lønnen som politibetjent rakk ikke så veldig langt. Timelønnen i mange yrker er rundt 7 \$ (under 40 kr), og det i en by med skyhøye husleiepriser og et generelt høyt prisnivå. Men med økende arbeidsledighet er folk nå glade for i det hele tatt å ha en jobb.

– Gud finner alltid en løsning, smiler kvinnen på t-banen.

Jeg skjønner ikke hvorfor hun ser så glad ut. Hadde det ikke vært bedre å kjempe for en levelig pensjon i stedet for å overlate alt til gud?

T-banen er helt full denne morgenen. To tog stopper uten at jeg kommer meg med. Jeg begynner å bekymre meg for om jeg kommer tidsnok på jobb, og skjønner at jeg må stå helt ytterst på perrongen hvis jeg skal få plass. Først på det tredje toget klarer jeg å presse meg inn. Men min velsignede samtalepartner ser ut til å ha god tid. Hun blir igjen på perrongen.

– Have a blessed day!, roper hun etter meg.

– Like så, mumler jeg tilbake.

Hun har satt seg på en benk. Jeg ser det glade ansiktet hennes idet toget kjører ut fra plattformen. Hun er i hvert fall velsignet med en evne til å se lyst på livet, tenker jeg.

Norunn Kosberg

Norunn Kosberg er norsk humanist og for tiden bosatt i New York

Er det først og fremst som et kulturelt fellesskap at folk samles i kirken i dag? Foto: kirken.no

Kirken – et postmoderne tvilsfellesskap

Er Den norske kirke i ferd med å miste troen? Er det bare kulturen og tradisjonene igjen? KIFO-sjef Hans Stifoss-Hanssen innrømmer at stadig flere kirkemedlemmer er agnostikere.

Tekst: Even Gran

Du tror kanskje at folk må være gale hvis de fortsetter å praktisere religiøse tradisjoner selv om de åpent sier at de ikke tror. Men dette er slett ikke så uvanlig. Fritanke.no har tidligere skrevet om New York Society of Ethical Culture og Society for Humanistic Judaism. Førstnevnte kaller seg «a religious community» samtidig som de er åpne ateister. Sistnevnte praktiserer tradisjonelle jødiske ritualer til tross for at de avviser Guds eksistens.

I tillegg kan vi nevne grupper som unitarene som har utgangspunkt i en kristen gruppe som avviser treenighetslæren, men som har utviklet seg i en ikke-religiøs retning, spesielt i USA. Alle disse gruppene er i dag tilknyttet IHEU, den samme internasjonale humanistorganisasjonen som Human-Etisk Forbund også hører til.

AVKRISTNES KIRKEN?

Flytter vi blikket til Norge kan det være fristende å spørre oss om ikke også Den norske kirke er i ferd med

å bevege seg i retning av et slikt ikke-troende religiøst fellesskap. Er det slik at hovedpoenget for de fleste statskirkemedlemmer er å videreføre tradisjoner og kultur, snarere enn å tilbe og underkaste en gud man virkelig tror finnes? Finnes det en utvikling i denne retningen?

Retorikken til de som ønsker å videreføre statskirkeordningen kan tyde på det. Her legges det langt mer vekt på kultur og tradisjon enn på nødvendigheten av å faktisk tro på kirkens lære. I Danmark har man til og med fått sin første åpent ikke-troende prest, Thorkild Grosbøll, som nå riktignok har gått av.

I undersøkelser er det alltid langt under halvparten av befolkningen som svarer at de «tror på Gud». Snevrer man det inn og spør om folk tror på de sentrale kristne dogmene, er man nede i rundt 20 prosent.

I januar fikk vi vite at ni av ti kirkekonfirmanter i Sverige oppgir å «ikke tro på Gud», til tross for at de altså velger å konfirmere seg i kirken. Førsteamanuensis ved Kirkelig utdanningscenter i Nord, Bernd Krupka,

uttalte da til Vårt Land at han forventer et lignende bilde i Norge.

Til tross for dette er fortsatt over 80 prosent medlemmer i statskirken. Dermed er det en stor andel kirkemedlemmer som ikke «tror på Gud», men som likevel fortsetter som kirkemedlemmer.

Hvorfor gjør de det? Hvordan skal vi tolke dette?

OPPFØRER SEG SOM OM GUD FINNES

Hans Stifoss-Hanssen er forskningssjef ved KIFO – Stiftelsen kirkeforskning. Dette er en statsfinansiert forskningsinstitusjon som forsker på «kirke, religion og livssyn i samfunnet».

Han tror flere og flere blant Den norske kirkes medlemmer slår seg til ro med en slags permanent tilstand av tvil i forhold til de kristne trossetningene.

– Når man gjør dette er man reelt sett en agnostiker. Det vil si at man ikke tar stilling til om det finnes en gud, sier han og understreker at dette ikke er noe han har faste bevis for, men at det er et klart inntrykk han har.

Stifoss-Hanssen tror likevel ikke at Den norske kirke (Dnk) er i ferd med å utvikle seg til et slags kulturfellesskap der man åpent ikke tror, men likevel viderefører tradisjonene, som for eksempel unitarene og de humanistiske jødene i USA.

– Det meste tyder på at medlemmene i Dnk på tross av sin agnostiske tvil likevel velger å oppføre seg som om Gud finnes. Det er en lang vei fra å være tvilende agnostiker til å bli ateist, sier han.

– GUDSTRO MER ENN «TRO PÅ GUD»

KIFO-sjefen stiller spørsmål ved om det er riktig å definere gudstro kun som den selvbevisste troen som kommer fram når man spør direkte om folk «tror på Gud».

– Det vanlige i religionssosiologien er å si at gudstro kan arte seg på ulikt vis. Mange har selvsagt et bevisst forhold til at de tror på Gud. Men det er også vanlig å tolke bruk av kirkelige ritualer og religiøs praksis som et uttrykk for gudstro. Det kan være en like sterk bekjennelse av gudstro å begrave mora si i kirka som å svare bekræftende når man blir spurt direkte, sier Stifoss-Hanssen.

Han legger til at når folk søker til kirken i krisituasjoner, kan dette tolkes som en religiøs handling. Det er ikke det samme som bevisst gudstro, med det er uttrykk for en religiøsitet, mener han. Han legger til at det er viktig å ikke tolke dette for langt.

– Det er viktig å huske at denne atferden ikke sier noe om tilslutningen til de tradisjonelle dogmene. Atferden sier bare at folk har behov for en tilhørighet,

– Folk som er overdrevent opptatt av Guds reelle «virkelige» eksistens, henger igjen i et modernistisk verdensbilde, der det er om å gjøre å finne ut hva som er «sant» og «usant».

og at de synes kirken er et bra sted for å tilfredsstillte dette behovet. Vi vet at mange av de som svarer nei på direkte spørsmål om de «tror på Gud», likevel søker til kirken når de har behov for det. Dermed blir kirken et mer allment religiøst sted. Et sted for symbolske handlinger som skaper mening for mange flere enn de som bevisst «tror på Gud», sier Stifoss-Hanssen.

– Forstår du at noen synes dette blir en litt for bred måte å definere gudstro på?

– Det er lett å være enig i at kirken kan ha en tendens til å definere kristentroen for bredt. Det har blant annet vært vanlig å telle folk som møter opp i begravelser, barnedåper og kirkekonserter som kristne. Det blir feil når mange av disse har helt andre motiv for å møte opp, sier han.

Stifoss-Hanssen tror imidlertid det er en utvikling bort fra denne veldig brede måten å definere kristenreligiøs atferd på.

– Mange innser nå at dette blir feil. Likevel synes nok fortsatt flertallet, inkludert meg selv, at det er

riktig å definere trostillørighet noe bredere enn at man bevisst svarer ja på at man «tror på Gud», understreker Stifoss-Hanssen.

Han ser kristendommen i Norge som en slags stammere religion, noe man tar for gitt og ikke er så bevisst på. Dette er helt annerledes enn den frelsesreligionen som er mer vanlig for eksempel i USA, der man har et høyere bevissthetsnivå rundt egen religiøsitet.

POSTMODERNE TVILSRELIGION

Hans Stifoss-Hanssen tolker videre norske kirkegjenreges dyrking av «tvil» som et uttrykk for den generelle overgangen i samfunnet fra et moderne til et postmoderne tankesett.

– Fra 80-tallet og framover har vi gått i retning av et samfunn der gamle sannheter og autoriteter ikke lenger har den samme tyngden. Det som tidligere var sant for alle, er nå bare sant for den enkelte. For kristendommens del slår dette ut i at man i mindre grad tror på Gud fordi det er en plikt. Man tror fordi det gir mening for en selv. Man er mindre opptatt av krav til underkastelse og mer opptatt av «hva Gud kan gjøre for meg».

I et slikt perspektiv mener Stifoss-Hanssen det blir litt gammeldags å være overdrevent opptatt av Guds reelle «virkelige» eksistens.

– Folk som mener dette er veldig viktig, henger egentlig litt igjen i et modernistisk verdensbilde, der det er om å gjøre å finne ut hva som er «sant» og «usant». I dag oppleves ikke dette som like viktig, sier han.

Stifoss-Hanssen sammenligner denne utviklingen blant statskirkemedlemmene med den generelle utviklingen som også har gitt oss økt vekt på selvrealiserende religionslignende bevegelser som new age og alternativmedisin.

– INGEN ATEIST-PRESTER I NORGE

KIFO-sjefen mener at religionskritikere i Human-Etisk Forbund og konservativt kristne er gode eksempler på grupper som henger igjen i et slikt moderne prosjekt.

– Selv om de er rivende uenig i sak, dyrker de et felles prosjekt i å finne ut av den objektive, sanne virkeligheten. Dette er et prosjekt som de fleste teologer og andre humaniora-forskere ikke lenger er så opptatt av, sier Stifoss-Hanssen.

– Tror du det finnes det prester i Den norske kirke som ikke tror lenger, men som likevel fortsetter i jobben som før?

– Jeg vet at det er prester som har mistet troen, men disse er ikke lenger prester. Jeg tror ikke det er noen som fortsetter som før, når man først innser at man har mistet troen. Det synes jeg er vanskelig å skulle forestille seg, sier Stifoss-Hanssen, som tidligere har arbeidet som sykehusprest.

– Hvorfor det? Ifølge den postmoderne tankegangen er det vel ikke så viktig for en prest om man tror eller ikke? Og da er det vel bare å fortsette?

– Jeg tror det er motsatt. Kriteriene for hva det vil si å tro er utvidet i det postmoderne samfunnet. Dermed blir det lettere å klassifisere seg som troende, også for prester, sier Hans Stifoss-Hanssen.

– EN PILOT MÅ KUNNE STYRE ET FLY

Likevel, da Vårt Land viste til den danske ikke-troende presten Thorkild Grosbøll og spurte sine lesere om kirken bør åpne for prester som ikke tror, fikk de svar på tiltale.

– Må en pilot kunne styre et fly, eller kan man være livredder uten å kunne svømme, svarte flere innsendere og konkluderte med at det var like umulig som en prest uten tro.

Ingen av svarinnleggene viser særlig forståelse for

Grosbølls holdning. Enkelte pekte også på det faktum at Vårt Land i det hele tatt stiller dette spørsmålet, er et tegn på den «teologiske forvirring» som nå rår i kristendommen.

Denne saken er tidligere publisert på Fritanke.no.

Stifoss-Hanssen og tidligere generalsekretær i HEF, Lars Gule, møttes til «duell» om temaet i Verdbørsen NRK P2 16.02.08. Opptaket kan høres på nrk.no.

Andre religiøse fellesskap uten gudstro

New York Society of Ethical Culture

- «Et religiøst, humanistisk fellesskap»
- Stiftet i 1877 som en religiøs bevegelse for sosial rettferd og fremme av etiske prinsipper gjennom utdanning m.m.. I dag heter det blant annet at de tror det å handle moralsk ikke forutsetter gudstro, at stat og kirke skal være skilt osv.
- Arrangerer humanistiske seremonier for medlemmer, og møtes ellers til foredrag, diskusjon og allsang.
- *Hvis du sammenligner oss med et vanlig religiøst samfunn, kan du si at vi har beholdt det institusjonelle, men forkastet selve troen*, uttalte NYSECs leder, Tony Hileman til Fritanke.no i 2007.
- «Ethical societies» finnes som beskriver seg som «humanistiske, religiøse samfunn» finnes over hele USA.

South Place Ethical Society

- Ble startet som en dissentermenighet med fokus på grunnleggende etiske spørsmål i 1793, og i 1888 avviste samfunnet Guds eksistens og ble et «etisk samfunn».
- Holder til i ærverdige Conway Hall i London og arrangerer foredrag, kurs og seminar for medlemmer og ikke-medlemmer. Berømt for sine kammermusikkonserter hver søndag.

Society for Humanistic Judaism (SHJ)

- «Omfavner en menneskesentrert filosofi som kombinerer feiringen av jødisk kultur og identitet med tilslutning til humanistiske verdier og ideer»
- Har siden 1963 arrangert tradisjonelle jødiske ritualer og høytider for ikke-troende jøder, men fylt med humanistiske ideer og tankegods.
- 29 underavdelinger over hele USA.
- *Under vår Bar Mitzvah (konfirmasjon) får ungdommene heller i oppgave å sette seg inn i tenkningen til Albert Einstein eller Sigmund Freud*, uttalte grunnleggeren Rabbi Sherwin T. Wine fra SHJ til Humanist Network News i 2007. (Wine døde seinere i 2007)

Unitarian universalists

Liberal kirke åpen for alle søkende mennesker, men har ingen felles tro eller dogmer. Her har det vært åpent for ateistiske prester.

– Ikke bare reflektere, men handle

Tyske Helga Arntzen har i over femten år busset norske ungdommer til Europas grusomme fortid for å skape en bedre framtid.

Tekst: Lillian Hjorth Foto: Merete Haseth

Det er et par dager før jul, og jeg har nettopp ankommet Helga Arntzens rom på Arendal sykehus. Lederen av Aktive Fredsreiser har vært gjennom tre operasjoner i benet på grunn av en hissig streptokokkbetennelse og nå ligger hun og venter på den fjerde. Skiltet «SMITTEFARE» som henger på døra forteller om alvorlet i situasjonen.

– Har du vært redd?, spør jeg.

– Nei, aldri redd. Det som skjer, det skjer. Det er ingen ting jeg kan gjøre uansett.

Betennelsen har utviklet seg etter hjemkomsten fra landsbyen Subutoka i Gambia der hun tidligere i måneden har vært for å følge opp ulike prosjekter. Myggen som grådigg forsynte seg av hennes armer og ben gjennom sene landsbykvelder, er årsaken til elendigheten. Selv om hun er preget av situasjonen, våkner hun til liv så snart jeg spør om arbeidet: *Har jeg hørt siste nytt om forsoningsprisen som Aktive Fredsreiser delte ut i Risør i november? Vet jeg egentlig hvem prisvinner Safia Yusuf Abdi er, den somaliske kvinnen som arbeider mot kjønnslemlestelse? Og har hun egentlig fortalt meg om reisen – om fredshuset Aktive Fredsreiser har bestemt seg for å bygge i Subutoka?*

Ildsjelen Helga Arntzen brenner selv i sykehussenga.

VILLE VISE HVA NAZISME FØRER TIL

I Norge er tyskfødte Helga mest kjent som grunnleggeren av *Hvite busser til Auschwitz* (1992) og *Aktive Fredsreiser* (1998). Ideen om å «busse» nordmenn til konsentrasjonsleirene i Tyskland og Polen, fikk hun på begynnelsen av 1990-tallet da nynazismen spredte seg i Norge. Også på Sørlandet, inkludert i hennes egen hjemby Risør, var det mange nazisympatisører.

– Jeg kunne ikke forstå hvordan nynazisme var mulig i et så opplyst land som Norge der de fleste fikk god utdanning. Gjennom barndom og oppvekst i Øst-Tyskland visste jeg av egen erfaring hvor farlig «hjernevasking» er. Her måtte det gjøres noe – fort!

Og siden det ikke er langt mellom Helgas ord og handlinger, ble det som var sagt også gjort. Hun leide en buss og inviterte unge som gamle til Auschwitz og

de andre nazistiske overgrepstedene på kontinentet. Med på reisen var også «tidsvitner» – tidligere norske konsentrasjonsleirfanger som kunne fortelle om sine erfaringer. Når folk selv fikk se hva nazisme kunne føre til, ville de ta klart avstand, det var Helga sikker på.

Ideen var like enkel som den var genial. Den første bussturen ble en suksess, og den skulle bli fulgt av mange flere. Frem til i dag har mer enn 180 000 nordmenn opplevd de historiske konsentrasjonsleirene, og stadig reiser nye busser nedover.

– Svarene ligger i oss selv. Vi må bare stille flere spørsmål.

I 1998 sluttet Helga i Hvite busser – virksomheten hun hadde initiert – og startet Aktive Fredsreiser. Konflikten med Hvite busser er ikke noe hun liker å snakke om.

– Jeg har fremdeles ikke helt skjont hva som skjedde den gangen. Det enkleste er å konstatere at det var en konflikt som ikke ble løst og at jeg valgte å si opp. Det som er viktig nå er at vi arbeider for et godt samarbeid i fremtiden. Og selv om det var ille da det sto på, har det norske samfunnet tjent på at jeg gikk ut. Etableringen av Aktive Fredsreiser har skjerpet konkurransen. Aldri har så mange reist som i dag.

At hennes innsats er av betydning, har hun fått anerkjennelse for fra «høyeste hold»: I 2006 ble hun

tildelt Kongens fortjenstmedalje i gull. Og tidligere i år ble hun kåret til én av de ti mest fremgangsrike innvandrere i Norge. Kåringen stod Stiftelsen Mangfold i Arbeidslivet bak, som har som formål å rette søkelyset på inspirerende flerkulturelle rollemodeller.

LEGEFRUE UTEN KUNNSKAP

Helga kom til Norge på midten av 1960-tallet som nygift legefrue. Sin norske ektemann traff hun da han var medisinerstudent i Tyskland.

– Jeg var veldig lykkelig for å komme til Norge. Jeg merket ingenting til «tyskerhatet» som jeg senere skulle bli mer oppmerksom på. Sannsynligvis hadde det sammenheng med at jeg var uvitende om mye av krigens konsekvenser. Jeg hadde bare få års skolegang og eide ikke forutsetninger for å tolke nordmenns vis.

Å være legefrue med tre barn var svært krevende for Helga som hadde en tøff og vanskelig oppvekst bak seg.

– Jeg hadde absolutt ingen kunnskaper om hushold og matlaging. Jeg hadde aldri hatt mulighet til å tilegne meg denne kompetansen og alt måtte læres fra bunnen av.

Men det hun manglet av husmoregenskaper tok hun igjen i engasjement.

– Jeg aktiviserte meg i nærmiljøet, besøkte de eldre på sykehjem og alltid var barna med meg.

Helga har vært en synlig skikkelse i Risør og blant annet etablert lokallag av Amnesty og Redd Barna. Den iherdige aktivistens engasjement for Afrika startet imidlertid med en politisak:

På begynnelsen av 1970-tallet arbeidet hun deltid på yrkesskolen i Risør. Der hadde for første gang tre afrikanske u-landsstudenter fått plass. En dag før sommerferien ringte politimesteren skolen og ga beskjed om at de unge mennene skal kastes ut av landet innen tre dager.

– Selv om de hadde oppholdstillatelse for skolegang, mente politiet at de ikke hadde lov til å være her i ferien.

Helga Arntzen begynte å organisere sendinger av pakker til den gambiske landsbyen Subutoka etter modell av Amerika-pakkene de mottok i Vest-Tyskland etter krigen. Her fra distribusjonen i Gambia. Foto: Subutokas Venner

Helga hadde ikke møtt noen av dem, men tok likevel affære og klarte på kort tid å stille en personlig bankgaranti på 45 000 kroner (vel 200 000 i dagens kroneverdi) som sikkerhet. Dermed fikk de bli.

– Etter dette ble jeg selvfølgelig godt kjent med studentene. En av dem var Kemo fra landsbyen Subutoka i Gambia. Hans fortellinger fra Afrika, og ikke minst hans tornefulle reise til Norge, gjorde dypt inntrykk på meg. Ett av målene hans med å ta utdanning var å hjelpe landsbyen han kom fra, og jeg bestemte meg for å bidra. Jeg begynte å organisere sendinger av pakker til Subutoka etter modell av Amerika-pakkene vi fikk i Vest-Tyskland etter krigen, forteller hun.

VIKTIG REISE TIL GAMBIA

Etter hvert som sendingene ble flere bestemte Helga seg for å reise til Gambia for å forsikre seg om at pakken inneholdt det landsbyboerne faktisk trengte.

– Jeg husket nemlig en gang jeg selv hadde blitt så skuffet: Tyllkjolen fra Amerika var riktignok vakker, men i en situasjon da vi trengte livsnødvendige varer, var kjolen helt malplassert. Reisen til Gambia ble viktig. For det første fikk vi korrigert innholdet i sendingene, og for det andre fikk jeg en enorm goodwill fra landsbyen. Etter dette etablerte vi et reelt partnerskap og samarbeid.

Det var møtet med fattigdommen i Subutoka som for alvor vekket Helgas engasjement. Tilbake i Norge startet hun en solidaritetsaksjon, og for de 12 000 innsamlede kronene ble det kjøpt jordbruksredskaper,

slik at barna – som pleide å arbeide ute på markene – kunne gå på skolen. Hun solgte etter hvert alt hun eide, noe som gjorde det mulig å bygge fem brønner i landsbyen, i tillegg til å realisere et jordbruksområde der 500 kvinner fikk hver sin parsell å dyrke grønnsaker på.

Helga har aldri sluppet sitt engasjement for Gambia. I dag utvikles det rismarker så store som tjue fotballbaner og som er beregnet å mette 4000 mennesker. 600 fadderbarn får støtte, og i samarbeid med det lokale universitetet bygges nå et fredshus, som skal inkludere fire klasserom.

– Av alle gode ting som kan gjøres, er kunnskap og utdanning det viktigste, mener Helga, som selv aldri fikk ordentlig utdanning.

EMPATI FORUTSETTER ERFARING

Både som tidligere medarbeider i Helsingforskomiteen og seinere har jeg samarbeidet med Helga. Og kjent som jeg er med hennes rastløshet og manglende evne til å holde seg i ro, så jeg sykehusoppholdet som en anledning til en samtale om hvordan inspirere mennesker til engasjement og handling. For Helga er et *handlende* menneske av sjeldent kaliber. Vår verden ser ut til å trenge flere som henne. Selv om vi i Norge og andre rike stater har nok av materielle goder, er det for eksempel fremdeles én milliard mennesker som ikke har nok mat. Hvordan få oss rike og tilfredse til å engasjere oss mer for virkeligheten omkring?

– Folk må gjøre sine egne erfaringer for å utvikle empati og solidaritet, er Helgas svar.

– Mennesker er nødt til få ting på nært hold for å berøres. Det er først er når ens egen familie rammes, at folk får interesse for kreft eller annen sykdom. På samme måte er det med solidariteten – den kommer ikke nødvendigvis av seg selv. Derfor er det avgjørende at folk reiser ut i verden og ser med egne øyne. Det er som med Auschwitz – du får en helt annen forståelse når du har vært der selv.

Hun forteller at det vises tydelig på ungdommene. – Det er fantastisk å se forandringene fra de reiser og til de kommer hjem. Mens de i utgangspunktet var opptatte av å tøye grenser og lure lærerne, blir de interessert i historie og språk, og de begynner å reflektere. De har andre samtaler. Dette gleder meg veldig. Og alt går helt av seg selv. Ingenting har bedre effekt enn å bringe folk ut i virkeligheten, understreker hun.

Helga mener det er et paradoks at vi ikke reflekterer over utfordringene før vi føler dem på kroppen. Som i tilfellet med klimaspørsmålet.

– Vi har hatt kunnskapen lenge. Allerede på begynnelsen av 1970-tallet da jeg var med i Fremtiden i våre hender, var vi klar over miljøproblematikken. Likevel er det slik at vi må oppleve at havisen smelter før vi tar affære.

– *Dersom det er riktig at mennesker selv må erfare og «føle på kroppen» for å utvikle empati, må jo konsekvensen bli et samfunn med mindre empati nettopp fordi flere får det bedre. Selve poenget med velferdsstaten er jo å redusere de negative erfaringene. Dersom gode samfunn skaper mennesker som ikke evner å se lenger bortenfor sin egen nesetipp, bør vi*

– Dersom man klarer å se på sine vanskelige opplevelser som en ressurs, kan de brukes til det meste.

vel strengt tatt revurdere hele konseptet? Det må da finnes andre måter å engasjere folk på, enn at alle må erfare handlingenes negative konsekvenser, før de forstår at de ikke har noe for seg? Hva skal til for å skape den endringen vi ønsker?

– Bevisstgjøring, svarer Helga.

– Det individuelle ansvar! Vi må ta ansvar i alt vi gjør. Vi må alltid spørre oss selv: kan jeg stå for mine handlinger?

Hun illustrerer poenget med egne uvaner.

– Jeg elsker å kjøre fort med bil, så fort at jeg flere ganger har blitt stoppet av politiet. Senere har jeg fått et mer bevisst forhold til kjøringen. Det er nemlig en mening med fartsgrensene. De reduserer risikoen for ulykker. Så når jeg nå er i ferd med å kjøre for fort, spør jeg meg selv: kan jeg ta ansvar for å skape utrygghet i trafikken? Da blir svaret mitt *nei*. I dag er jeg derfor en mer forsiktig sjåfør. Poenget er at vi må tenke over konsekvensene. Vil jeg kjøpe buksen til 2000 kroner? Kan jeg stå for det? Er det riktig å ta den utdannelsen? Kan jeg stå for det valget? Vi kan ikke skylde på samfunnet eller noen andre. Vi er selv ansvarlige.

MENNESKEVERDET SOM LEDETRÅD

Enkelte valg kan være vanskelige og kreve forsakelser. På midten av 1970-tallet jobbet Helga på akkord på Elektrisk Bureau (EB) i Risør. Da var det et «must» å bli medlem av fagforeningen Jern og metall. Imidlertid innebar det at man måtte erklære seg enig i vedtekten om at medlemmene måtte jobbe for et sosialistisk Norge.

– Etter hjernevaskingen fra Øst-Tyskland mente jeg at det var min rett å være upolitisk, så jeg skrev brev til ledelsen og kritiserte ordningen, forteller Helga.

Bedriften ga ikke etter, og det endte med at hun sa opp jobben og måtte friste en toff tilværelse som arbeidsledig. Etter dette ble vedtektene endret, men for henne kostet det arbeidsplassen.

Den viktigste ledestråden ved slike veivalg i livet har vært *menneskeverdet*, fremholder hun.

– Stilt overfor dilemmaer har jeg spurt meg selv: krenker dette mitt eller andres menneskeverd? Er dette i tråd med egne og andres rettigheter? Da har valget vist seg å være enkelt, selv om det ofte – i alle fall på kort sikt – er blitt den tyngste veien. Jeg har stått overfor mange slike veivalg, inkludert en vanskelig skilsmisse og konflikten med Hvite busser. Selv om det har vært tøft, er det alle valgene som har gjort meg til den jeg er i dag.

Hun forteller at hun tidligere slet med depresjon, men at hun nå aldri er deprimert lenger.

– Jeg tror det er fordi jeg har handlet riktig. Så ansvaret ligger hos hvert enkelt menneske. *Og vi vet innerst inne hva som er rett og galt.* Jeg er sikker på at de

fleste ville blitt overrasket over hvor klare svar de egentlig har. Svarene ligger i oss selv. Vi må bare stille flere spørsmål.

Helgas meldinger leveres i en hverdagslig tone, uten «akademisk» patos eller tenkepauser. Engasjementet ligger i ordene – ikke i formidlingsmåten. Selv fra sykesenga er hun effektiv og opptatt av *budskapet*.

– Vi må handle, fortsetter Helga. – Ikke bare reflektere, men *gjøre!*

Hun forteller at gambiske Kemo, som hun garanterte for utdannelsen til, nå bor i Arendal der han har familie og arbeid. For en stund siden møtte han en ung gambier på gaten i Oslo. Denne unge mannen viste seg ikke å ha penger til å gå på skole.

– Der og da bestemte Kemo seg for å skaffe poden penger slik at han kunne starte utdannelsen. Det er den samme historien, forteller Helga begeistret. – Det handler om å gi videre. Tenk om alle kunne ha vilje til å gi videre det de selv har fått!

– ALL KUNNSKAP KAN BRUKES

Helga har aldri lagt skjul på sin vanskelige barndom preget av overgrep, alkoholisme, vold, sult, fattigdom og sykdom. Familien var ofte på flyttefot, og Helga og hennes to søsken bodde vekselvis hos sin far i Vest-Tyskland og hos sin mor og bestemor i øst. Flyttingen gikk imidlertid ut over skolegangen, og da jenta hadde gått åtte år på skolen mente hennes far at nok var nok. Skole var for gutter.

– Det å være utsatt for overgrep gjorde at jeg følte meg så skitten. Men jeg kunne jo ikke ta selvmord for da ville jeg jo komme til helvete – det hadde jeg lært på skolen og i kirken. Så jeg bestemte meg rett og slett for ikke å eksistere. Ingenting spilte lenger noen rolle eller gikk inn på meg, forteller hun.

Hun jobbet mye og engasjerte seg for andre mennesker. Hun ble tidlig modig og lærte seg å si i fra. Men det betydde ikke at hun trodde hun kunne utrette noe. Lenge etter at hun hadde giftet seg og kommet til Norge gikk hun fortsatt rundt og tenkte «stakkars lille meg, jeg har ingen sjanse til å utrette noe». Ofte uttrykte hun også disse følelsene med ord.

– Men en gang repliserte en mann noe som skulle bli skjellsettende for meg: *Jeg ønsker ikke å høre om alt det negative du har opplevd. Det interessante er hva du har gjort ut av det! Hvordan bruker du det du har opplevd?* I det øyeblikket forsto jeg at jeg hadde noen spesielle erfaringer som kunne *brukes*. At mine erfaringer, uansett hvor vanskelige de var, kunne være til nytte, forteller hun.

Og igjen trekker hun fram det personlige ansvar, som også den som føler seg ødelagt har.

– Du vet nemlig noe som andre ikke vet! Alle mennesker har en eller annen form for kunnskap som kan brukes. Dersom man klarer å se på sine vanskelige opplevelser som en ressurs, kan de brukes til det meste. Også de som har hatt det vanskeligst har et stort ansvar, understreker Helga.

Noen lever som de lærer.

Helga Arntzen (f. 1942)

Oppvokst både i Øst- og Vest-Tyskland etter krigen. Kom til Norge i 1965. Ildsjel som har vært med på å starte lokallag av Fremtiden i våre hender, Amnesty, Redd barna, ressursgruppe mot rusmisbruk osv. Etablerte Subutokas (gambisk landsby) Venner i 1982. Etablerte Hvite busser til Auschwitz i 1992. Sluttet som styreleder i Hvite busser i 1998. Etablerte Aktive Fredsreiser i 1998 og er styreleder der.

Hvem bør få Humanistprisen 2008?

Humanistprisen deles ut av Human-Etisk Forbund annet hvert år til en enkeltperson, gruppe eller organisasjon som bidrar til å fremme de humanistiske idealer og prinsipper i FN's menneskerettighetserklæring. Prisen består av kr 50.000 og diplom.

Humanistprisen skal deles ut i september i år, og forbundet ønsker å motta forslag om kandidater til prisen. Humanistprisen ble første gang utdelt i 1988 til fredsforsker Johan Galtung. Den sist som mottok prisen var Bernt Hagtvet i oktober 2006.

Frist for å melde inn kandidater er 10. mai. Begrunnede forslag kan sendes til generalsekretær Kristin Mile på mile@human.no.

Statutter for Humanistprisen

1. Human-Etisk Forbunds pris utdeles til enkeltperson, gruppe eller organisasjon som bidrar til fremme av de humanistiske idealer og prinsipper i FN's menneskerettighetserklæring.
2. Prisen består av kr 50.000 og diplom.
3. Hovedstyret velger et utvalg på tre medlemmer som vurderer innsendte og andre forslag på prismottakere. Utvalget legger fram begrunnet innstilling for sentralstyret, som bestemmer hvem som skal motta gaven.
4. Medlemmer av Human-Etisk Forbund har forslagsrett overfor utvalget som skal vurdere prismottakere.

Tidligere mottagere av prisen:

2006 Bernt Hagtvet
 2004 Eva Joly
 2002 Odd Børretzen
 1999 Karen-Christine Friele
 1997 Finn Lie
 1995 Haagen Ringnes
 1994 Magne Raundalen
 1993 NOAS v/Anette Thommessen
 1992 Finn Carling
 1991 Nini Haslund Gleditsch
 1990 Anders Bratholm
 1989 Odd Grythe
 1988 Johan Galtung

Overmenneskene fra gutterommet

Når klassens einstøing trekker fram skytevåpen og myrder sine skolekamerater, er psykologi sjelden uvesentlig. Men noen ungdomsdrap har også en tydelig ideologisk komponent. Velkommen til misantropiens merkelige verden.

Tekst: Didrik Søderlind

De fleste mennesker er verdiløse. De tenker ikke selv, men går gjennom livet som hjernevaskede slaver av forbrukersamfunnet og flertallets saumentalitet. I beste fall er de bortkastet plass, i verste fall er de en belastning på jordens ressurser.

Det er på tide å la denne saueflokket smake slaktekniven. Samme hvor skremmende og fremmede slike tanker kan virke for de fleste av oss, er de ikke ukjente.

I senere tid har dette tankegodset for eksempel dukket opp i et «manifest» forfattet av eleven som drepte ni mennesker på sin skole i Jokela i Finland i fjor.

Ungguttens manifest er skremmende lesning, og hadde vært lettere å svelge dersom man kunne trøstet seg med at det var noe han hadde kokt i hop på gutterommet. Men det kan man ikke. Manifestet står i en

filosofisk tradisjon, og det er uttrykk for en liten, men viktig tankestrømning i en del ungdomsmiljøer: Misantropien.

ØKOFASCISTER OG ANDRE MISANTROPER

Oversatt til norsk betyr begrepet «misantropi» noe slikt som «menneskehat». Dette hatet mot menneske-

heten kommer i mange varianter, og når muligens sitt mest ekstreme uttrykk hos den finske økofilosofen (noen vil si *økofascisten*) Pentti Linkola. Linkola ser på mennesket som en så stor belastning på planeten at vi må gi fascismen en ny sjanse. I en av hans mer berømte (og beryktede) uttalelser skriver han at vi må anerkjenne at fascismen befridde jorden fra byrden av «titalls millioner overfødde europeere, seks millioner av dem ved ideelt smertefrie midler, uten noen skade på miljøet».

Dette er faktisk ikke det nifseste Linkola har skrevet.

For misantroper som Pentti Linkola er humanismens vekt på hvert enkelt menneskes ukrenkelige verdi et problem, fordi menneskeverdet står i veien for det nødvendige folkemordet. Heldigvis trenger ikke bekymring for overbefolkning og overdreven ressursbruk føre til at man deler Pentti Linkolas misantropi. For eksempel har lederen for verdens humanistorganisasjon IHEU, Roy Brown, befolkningskontroll som en av sine hjertesaker. Men i motsetning til Linkola mener Roy Brown at det er humanismen som er *løsningen*, ikke problemet, og foretrekker familieplanlegging fremfor folkemord.

De fleste filosofiske retninger får sin populære variant. Slik zenbuddhismen har inspirert folk til å skaffe seg minimalistiske interiører og til å drikke grønn te (mens de lurar på hvordan én hånd som klapper lyder), har filosofiske misantroper som Linkola sine populære utslag. Vi kan kanskje kalle denne tankeretningen for pop-misantropi.

Særlig tydelige er disse pop-misantropene i ytterkantene av ungdomskulturen, der unge mennesker blander ekstrem musikk med ekstreme tanker. Og spesielt har den gjort seg bemerket innen deler av det som kalles industrimusikken, der genrens grunnlegger, Boyd Rice, i mange år gjorde misantropien til sitt varemerke. Holdningen kan kanskje oppsummeres i en T-skjorte designet av Rice, prydet med teksten «Love is – doing whatever is necessary» og bildet av en lynsjet mann.

SVART METALL – OG SVART MENNESKESYN

Boyd Rice har, tross sine merkelige meritter, et temmelig plettfritt rulleblad, og de fleste som pleier omgang med slike ideer setter dem ikke ut i livet.

For noen går det likevel riktig galt.

På slutten av åttitallet i Norge vokste det fram et knøttlite miljø rundt musikkformen black metal, en ekstrem videreutvikling av syttitallets hardrock. Miljøet kolporterte en slags «satanisme» som mest av alt lignet på en omvendt vestlandskristendom, og misantropien var miljøets adelsmerke. I et tidlig intervju ga en av miljøets fanebærere, Varg «Greven» Vikernes, uttrykk for at han beundret alle diktaturer, enten de var fra høyre- eller venstresiden. Selv sto Vikernes senere fram som nazist, mens hans bandkamerat og drapsoffer Øystein Aarseth var kommunist. Men vel å merke en kommunist som *hyll*et dødsmerkene i Kambodsja og Stalins terror, mens Vikernes i motsetning til de fleste moderne nazister ikke brydde seg med å benekte Holocaust. Slik sett kan man argumentere for at det var liten forskjell på ideologiene deres, siden det var misantropien som var drivkraften bak dem.

De aller fleste mennesker som hører på black metal er normale, oppegående mennesker hvis eneste synd er å ha en musikksmak som ligger litt utenfor VG-lista Topp 20. Likevel er historien om det knøttlille black metal-miljøet i Norge på nittitallet, som ga opphav til to drap, flere grove voldsepisoder og en lang rekke kirkebranner der uvurderlige kulturskatter gikk tapt, et eksempel på at ideer kan være farlige.

Og skoleskyterten i Finland hadde da også et norsk metal-band som musikkfavoritt.

DEN POSERENDE MISANTROP

Det er likevel liten grunn til å få sammenbrudd dersom avkommet kommer hjem fra byen med noen hardrock-plater og begynner å gå litt mer svartkledd enn klassekameratene. Høyst sannsynlig har du i huset bare en helt vanlig, normalt oppegående ung person.

Som en venn av meg så treffende sa det: «Alle disse misantropene er da veldig sosiale!» Hyggelige og veloppdragne er de som oftest også.

Så hva da med misantropien mange av dem bekjenner seg til? At unge mennesker vil virke tøffe og spennende er vel neppe noe nytt. Det er nok på denne måten man først og fremst bør forstå ungdommelig misantropi.

For dem som slutter seg til misantropiens sak, innebærer det sjelden mer enn at man føler seg bedre enn dem som ikke har de samme klærne eller hører på den samme musikken som en selv. At man finner seg selv ved å slutte seg til et fellesskap der man føler seg annerledes (men er klin lik kompisene) og der man

Popmisantropene ser gjerne på seg selv som en slags ensomme ulver, som kjemper mot andre ulver.

føler seg bedre enn andre (uansett på hvor dumt grunnlag), er en mekanisme som kjennetegner mange ungdomsmiljøer og subkulturer.

Nietzsche er popmisantropers favorittfilosof. For skal man se på seg selv som bedre enn andre, er det lurt å kunne si at man har lest om *overmennesket* hos Nietzsche.

Men der Nietzsches idé om overmennesket er et edelt vesen som er frigjort fra smålige følelser mot andre mennesker, ligger popmisantropiens Nietzsche nærmere det vrengebildet hans søster Elisabeth skapte etter hans død: En versjon av Nietzsches filosofi som bevisst var tilpasset nazismens noe annerledes overmenneskebegrep (det er verdt å minne om at filosofen selv avskydde både tysk nasjonalisme og antisemittisme).

Når popmisantropene namedropper Darwin, og utroper seg selv til en «faktor i evolusjonen» eller en «naturlig utvelger», ligger det igjen en dårlig forståelse av tenkeren til grunn. For selv om Darwin så på mennesket som et dyr underlagt de samme lovene for «survival of the fittest» som resten av naturen, fremhevet han gjensidig hjelp og samarbeid som en viktig faktor i menneskets evolusjon. Popmisantropene ser gjerne på seg selv som en slags ensomme ulver, som kjemper mot andre ulver, mens Darwin så oss som sosiale aper som deler barneomsorg og maten vi sanker inn.

MISANTROPIENS JERNLOV

Jeg har selv etter hvert truffet mange slike misantroper. På konserter, som musikkjournalist og som en fyr med sans for det litt aparte.

Med tid og stunder la jeg merke til at dersom mennesker kom med en typisk pop-misantropisk uttalelse – av typen «de fleste folk er idioter» – tok det sjelden lang tid før de kom med en uttalelse så dum at folk flest ville visst bedre.

Systematikken i dette virket som uttrykk for en slags lovmessighet. Jeg kaller det «The Iron Law of Misanthropy» (slike subkulturelle ting høres ofte bra ut på pompøs engelsk). På norsk: Misantropiens jernlov.

Gjennom årenes løp har jeg vært borti folk som høylytt har utbasunert sin forakt for vanlige menneskers intellektuelle evner, men som selv har trodd på de mest dustete teoriene om Atlantis, at de er Jesu etterkommer eller at de gamle egypterne hersket over hele verden. For bare å nevne noen eksempler.

Det er mulig vi alle trenger å føle oss bedre enn noen andre, men det er tydeligvis et litt spesielt kaliber på dem som trenger å føle seg bedre enn så godt som alle andre.

Ekstra ironisk blir det at så mange av de klokeste, mest lærde og innsiktsfulle menneskene jeg har truffet har imponert meg med deres *ydmukhet* overfor andre mennesker. Jeg tror forklaringen er snublende nær: Mens det er lett å føle seg bedre enn andre fordi man har lest (og halvveis forstått) en paperback av Nietzsche, blir virkelig beleste og ettertenksomme mennesker klare over hvor lite de faktisk kan og vet.

MENNESKEVERD, IKKE MISANTROPI

Som allerede nevnt: Man må ikke nødvendigvis la alarmklokka gå fordi noen utroper seg til misantroper. Særlig ikke når de tilhører et miljø der det å være misantrop er en del av en livsstilspakke. I slike subkulturelle miljøer trenger ikke misantropi bety noe mer enn alle de andre symbolene unge mennesker smykker seg med. For å si det enkelt: Selv om tenåringen ser ut som en gangster fra Los Angeles' South Central, betyr ikke det at han har tenkt å selge narkotika eller sysle med drive-by-shootings med det første.

Likevel kan det interessant å se hva slags verdier som formidles gjennom musikken tenåringens ører tutes fulle av. Så pågår da også en av de mest interessante kulturdebattene på årevis nå i USA, der det diskuteres hva rapmusikkens kvinnesyn og forherligelse av kriminalitet gjør med musikkens fans.

På samme måte er det vel verdt å reflektere over hva slags verdier som formidles gjennom pop-misantropien, uten at man derved skal male fanden på veggen.

I det hele tatt har det mye for seg å diskutere verdier med sine barn.

For som humanist er man opptatt av verdispørsmål, og dersom man støtter opp om det humanistiske livssynet, er det fordi man mener at livssyn betyr noe. Og som den amerikanske filosofen og humanistlederen Paul Kurtz så treffende uttrykker det, er en av de fremste likhetene mellom humanister og religiøse mennesker at begge har det han kaller «moralisk alvor».

Humanismen fordrer respekt for menneskeverdet, selv om den mest engasjerte livssynshumanist nok kan begynne å lengte etter automatvåpen når idioter roper i mobiltelefonen på kino.

Man trenger ikke mene at alle mennesker er så forferdelig flotte for å være humanist. Men til syvende og sist er menneskers egen verdi, *i selve det at de er mennesker*, kjernen i humanismen. Kanskje er det ekstra viktig at vi vektlegger denne siden ved humanismen, ettersom vi tross alt ser på mennesker som dyr.

Og som historien har lært oss: Det betyr noe hva man tror på. Det kan faktisk bety forskjellen på liv og død.

Det Helene Uri kaller glimt av religiøsitet er ifølge henne selv øyeblikk av takknemlighet og redsel.

Glimtvis medgangssupporter – under tvil

Hvis alt går til helvete, vil Helene Uri vurdere å be til Gud. Tekst og foto: Jostein Sand Nilsen

Ingen liker en medgangssupporter. Motgangssupportere, derimot, likes av alle, spesielt de som vil beholde medgangslaget for seg selv. Hva denne sportsfunderingen har med Gud å gjøre, og hva begge to har med Helene Uri å gjøre, en sportsapatisk nesten gjennomført ateist, er vanskelig å si. Men det var hun som begynte.

– Jeg bassettes vel mellom ateist og agnostiker et sted, sa hun etter å ha bestilt «en te, nei vent, jo, en te med litt melk. Og en, unnskyld, kunne jeg få en eplemost også, vær så snill. Eplemost. Ja. Takk».

– *Mellom ateist og agnostiker? En slags ateostiker? Agneist?*

– Jeg er vel en medgangssupporter av Gud. Og motsatt. Ja, kanskje heller motsatt, men bare rent hypotetisk. Jeg hadde vært en motgangssupporter hadde det vært veldig mye motgang.

– *Jeg er ikke helt med ...*

– Det er ganske enkelt. Når alt er på det jevne, nøytralt, er jeg ateist. Jeg har ingen plass til Gud eller noe overnaturlig i livet mitt, verken trenger eller føler det. Men i enkelte glimt kan jeg føle små øyeblikk av en slags tro. Som på en norsk sommerdag på toppen av et fjell, når alt er vakkert og harmonisk, barna er snille og livet er vakkert. Da kan jeg føle enslags gudelighet. Alt er ro og fullkomment.

– *Hvilke andre ting enn norske sommerfjell skaper denne stemningen? Det er ikke bare der du finner Gud?*

– Det er ikke Gud som er poenget, men følelsen av at det er en skaper. Det går ikke med kunst eller stor arkitektur eller romaner – slike ting er menneskeskapte. Alt jeg ville ha tenkt da, ville vært «oj, alt hva mennesket får till!». Det er ikke det som er poenget. Det er overveldende å stå i Peterskirken, men det er ikke den samme følelsen, ikke det samme nærværet.

– *Så natur? Hva med å betrakte en maur, føler du det samme nærværet da? Gå til mauren og bli vis?*

– Nei... det blir ikke det samme. Det har noe med helhet å gjøre. De små øyeblikkene jeg snakker om – og de er veldig sjeldne – er mer øyeblikk hvor alt klaffer, alt du ser og hører rundt deg. En maur kan ikke klaffe alene.

– *Og du sa at du også er motgangssupporter?*

– Det har ikke skjedd hittil, men jeg kan tenke meg at om for eksempel en av mine døtre skulle bli veldig syk, så ville jeg ha gått ned på kne og bedt til Gud. Men denne bønnen ville bare vært et utslag av desperasjon og som en rest av redsel og respekt som jeg lærte på skolen. Det ville ikke ha vært noe spesielt med Gud, jeg ville ha prøvd alt: healing, alternativ medisin, alt som kanskje kunne ha gjort datteren min frisk. Redsel og ... takknemlighet. Ja, det er kanskje det.

– *Hva da?*

– Det jeg kaller glimt av religiøsitet. Det er øyeblikk av takknemmelighet og redsel.

– *Da er jeg redd vi må avslutte intervjuet. Takk skal du ha. Ehm. Men altså. Disse små glimtene, savner du dem ikke når alt er på det jevne? Ville det ikke ha vært flott å ha en tro å støtte seg til hele tiden?*

– Alle ikke-troende sier det – «det må være så deilig å tro». Det må være så flott å finne en mening i det meningsløse, å ha en trøst når alt går dårlig, å ha et svar på alt uansett. En troende vil kunne si at det er guds mening at et barn dør, og kanskje til og med finne en trøst i denne meningen. Sann føler ikke jeg det. Bønn eller gudstro ville aldri ha vært mer enn et halmstrå hos meg, aldri noe å støtte seg på. Så jeg har ingen grunn til å si at det må være deilig å tro. Jeg misunner ikke troende, ikke praktisk.

– *Men i teorien?*

– Det er to typer misunnelse, ikke sant: praktisk og teoretisk. Den praktiske, oppnåelige er det å misunne naboen når han har litt finere bil enn deg. Den teoretiske, uoppnåelige er å misunne Bill Gates fordi han har tjue bladgullmercedeser i en garasje. Religiøs tro ligger simpelthen ikke i meg, så om jeg skulle misunne troende, ville det bare være på den teoretiske og hypotetiske måten. Den som ikke stikker i hjertet.

HELENE OG GUDENE

Kanskje er det en praktisk misunnelse som gjør at de krasseste religionskritikerne ofte er tidligere troende? At de savner enkelheten og å ha alle svarene. Kanskje er det en praktisk misunnelse hos troende som gjør at de noen ganger har mye lettere for å godta andre trosretninger enn ingen tro i det hele tatt? At de savner å stole skikkelig på logikken. Kanskje det er en overforenkling. Men det stemmer for Helene Uri. Hun er ingen kross ateist – og vokste opp med ikke-troende foreldre.

– Begge foreldrene mine var veldig ikke-kristne, alle besteforeldrene mine var også ikke-troende. Jeg ba aldri aftenbønn, ble absolutt ikke oppdratt i et kristent hjem. På skolen var jeg den eneste som ble bekreftet borgerlig.

– *Men selv som ateist, selv om man selv ikke tror, kan man ha en brennende interesse for religion og andres tro. Du har ikke det heller?*

– Nei, ikke i det hele tatt. Da jeg begynte å studere laget jeg meg en liste med fag jeg kunne tenke meg å ta, en lang liste med mange forskjellige emner. Verken teologi eller religionshistorie var på den listen. Jeg er simpelthen ikke tiltrukket av ikke-håndfaste ting. Jeg er tilhenger av vitenskap og skolemedisin og har i motsetning til mange av mine venninner absolutt ingen interesse for horoskoper. Eller skjebne. «Det er ikke tilfeldig.» sier venninner av meg ofte når noe spesielt skjer. Men jeg tror som regel at det er nettopp det. Vi styres ikke av overnaturlige krefter.

– *Og da kommer vi over på fri vilje. Når det ikke er noen krefter som styrer oss, betyr det at vi kan gjøre hva som helst?*

– Selvfølgelig gjør det ikke det. Bortsett fra de rent fysiske begrensningene, styres vi også av samfunnet rundt oss. Vi ledes av verden uten at vi er helt klar over det, vi tror vi er så nyskapende og vågale når vi kjøper nye klær, og så er alt bare en del av samfunnets generelle bevegelse uansett. En gang skrev jeg en epost til en venninne og akket meg over at jeg hadde kjøpt en hoftebukse, du vet en sann bukse med som er ekstra kort i livet. Det var et veritabelt bomkjøp, mente jeg da. Men ikke lenge etter gikk jeg bare i

slike hoftebukser. Det var det som hadde blitt moten. Eller når foreldre tror de gir helt unike navn til barna sine, bare for å oppleve at åtte andre barnehagebarn heter det samme.

– *Ouf, ja, jeg kjenner den.*

– Har du barn?

– *Ett. Sebastian. Som fem andre på baby-svømmingen.*

EG E' GO' EG – TRUR EG

Ikke-tro er også en tro, hører ikke-troende ofte fra de som faktisk tror. Man må tro på noe. Så hva tror en humanetiker, ateist, agnostiker, ikke-troende på? Hva tror Helene Uri på?

– Jeg tror på menneskets godhet.

– *Er ikke det en helt annerledes måte å bruke ordet tro på? Er ikke religiøse troende på andre måter?*

– Njæi, ikke hvis det gjennomsyrrer livet helt.

Hvis alt styres av en gitt overbevisning, da er det en tro – eller et livssyn, om du vil.

– Jeg hadde vært en motgangs-supporter hadde det vært veldig mye motgang.

– *Så når du tror på menneskets godhet, da betyr det at...?*

– Jeg tror kanskje heller på enkeltindividet enn mennesket som sådan. Jeg tror på vitenskapen, men rammene der er at mennesket ikke er godt – og vitenskapsarbeid utføres jo av mennesker. Du vet, som 19-åring har man vitenskapsfolk som store idealer, de er sannhetssøkende idealister som jobber for menneskehetens beste. Etter hvert skjønner man at de er mennesker med smålige hensyn, som alle andre: de lokkes av høyere lønn eller muligheter for forfremmelse, de forsker på det som er in i øyeblikket for å få penger til neste seminar. Veldig mye av det veldig mange gjør styres av egoisme.

– *Men er vi ikke alle egoister, på visse måter? Er egoisme per definisjon noe umoralsk og forkastelig?*

– Det er ikke nødvendigvis feil å være egoist. Men det passer dårlig sammen med vitenskapsidealet. Eller politikeridealet, for den saks skyld. Man blir eldre og mister illusjoner og skjønner at også politikk handler mest om retorikk og maktkamp og ikke så mye om å gjøre verden til et bedre sted. At mennesker flest er ganske så smålige og sneversynte.

– *Du tror på enkeltindivider, sa du?*

– Jeg gjør det. De fleste av oss er altfor trygghets-søkende til at vi får gjort noe annet enn å plante oss i sofaen om kvelden. Men det finnes enkeltmennesker som ikke bare klarer å gjøre noe på egen hånd, men får med seg mange andre. Jeg tror mange mennesker ville redde verden, mange mennesker har mye godhet i seg – det er bare for mye slit å få den ordentlig ut.

– *Vi burde alle ta en Mor Teresa, i alle fall litt?*

– Tja. Men så er spørsmålet om ikke det også er egoisme. Jeg tror det å være snill ofte springer ut av egoisme, man vil føle seg bra med seg selv.

– *Da er vi der igjen – er egoisme i seg selv umoralsk. Eller når det gjelder Mor Teresa: har det noe å si for det gode hun gjorde at hun gjorde det av en intens religiøs overbevisning som ikke alltid var like tolerant?*

SPØRSMÅLET BLE HENGENDE I LUFTEN SOM EN HUMLE

– Jeg vet ikke helt, sa Helene Uri etter en slurk te og dyttet jakka enda litt mer under stolen. De er strenge på garderoben her, sa hun.

Noen ganger er spørsmålene for store, uansett hvilke svar man kommer med. I alle fall om man er midt mellom altfor tidlig og en opptreden i riksdekkende radio. Noen ganger er den store fordelen som journalist at man kan bare spørre – mitt kall er ei at svare. Noen ganger er én time knapt nok til å finne ut hvilke spørsmål som skal stilles, og hvordan. Noen ganger, og her snakker man plutselig av erfaring, sparer man 20 kr på å gjemme jakka godt under stolsetet.

– Jeg har ikke noe personlig forhold til Jesus. Gud, Jesus, den tåkete hellige ånd, alt er litt samme suppa for meg. Om man unnskylder meg uttrykksmåten.

– *Du føler deg nær denne tåka på sommerfjellet enkelte øyeblikk, sier du. Når føler du deg lengst vekk?*

– I begravelsen til min far. Han var veldig ateist, men meldte seg likevel aldri ut av statskirken. Dermed fikk han også en default begravelse. Det var for såvidt greit det, det var hans ansvar – men jeg følte det likevel som et svik overfor ham. Da jeg satt der i kirken, og hørte på denne presten snakke i religiøse standard vendinger om et ikke-religiøst menneske han ikke var i nærheten av å ha blitt kjent med... Jeg fikk bare lyst til å gå midt i begravelsen. Der og da var jeg langt fra alle følelser som kan kunne kalles «nærhet til gud».

Det var da hun stod der, plutselig. Nettopp da Helene Uri var lengst fra Gud. «Unnskyld», sa hun, «kan jeg få den jakka? Den må henges i garderoben. Det blir 20 kroner. Takk».

Jeg hadde tenkt å spørre Helene Uri om meningen med livet også, men det følte som om det ville ha vært en fornærmelse mot garderobedama. I stedet for la jeg ned pennen og lurte på om humler virkelig akkrevs tro for å holde sine tunge kropper i lufta.

Helene Uri (født 1964)

Språkforsker og forfatter.

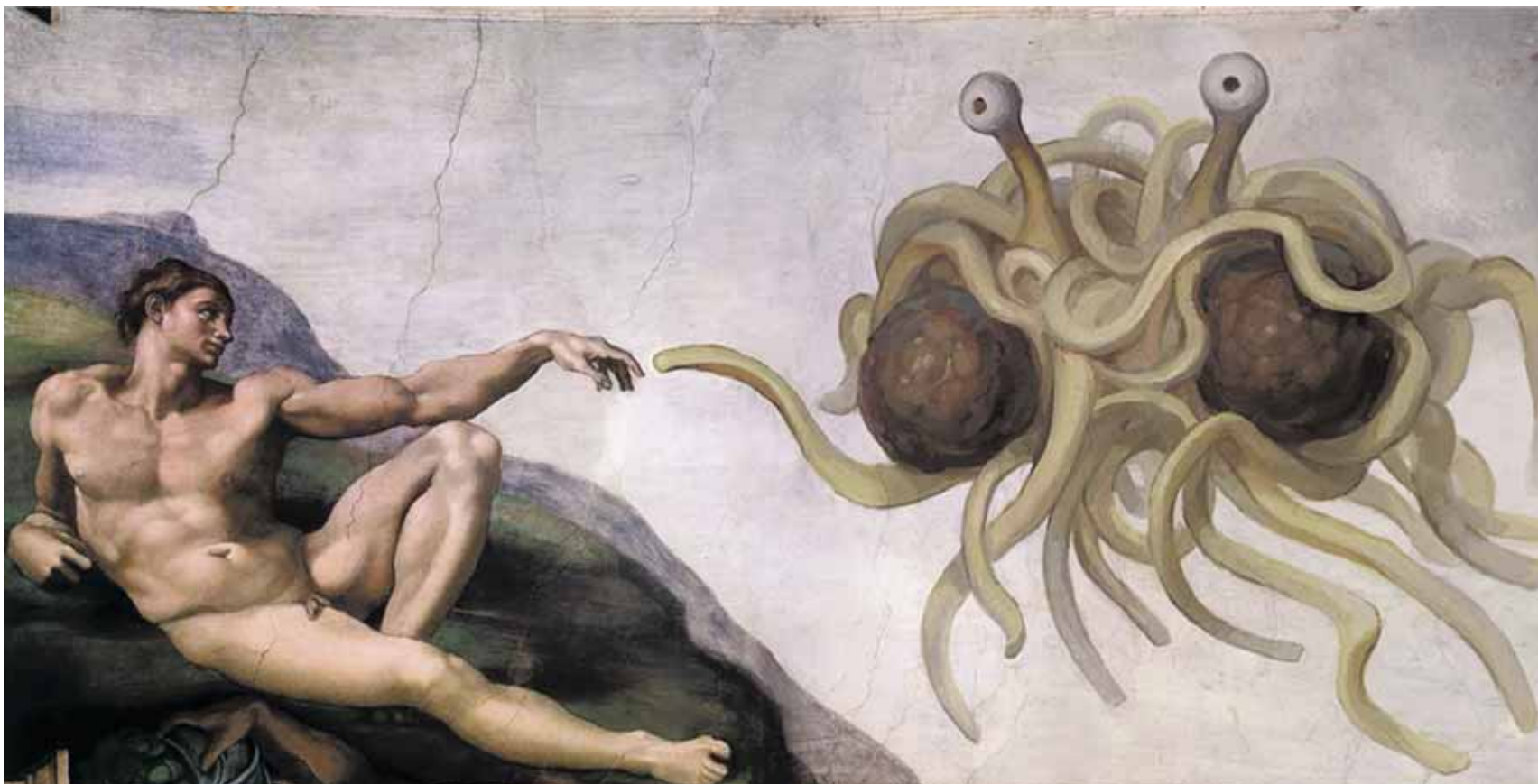
Dr. art i lingvistikk fra Universitetet i Oslo.

Har utgitt både faglitteratur, barne- og ungdomsbøker og romaner.

Debuterte skjønnlitterært i 1995 med ungdomsromanen Anna på fredag.

Fikk pris for Den store faktaboka om språk i 1998. Fikk mye omtale for sin siste bok De beste blant oss, som anses som en nøkkelroman fra universitetsmiljøet.

(Kilde: Wikipedia.org)

Argumentene Bjørn Are Davidsen og Alister McGrath bruker for å sannsynliggjøre at den kristne guden finnes, kan like godt brukes for å underbygge eksistensen av et flyvende spaghettimoster, mener Even Gran. Foto: Church of the Flying Spaghetti Monster (www.venganza.org)

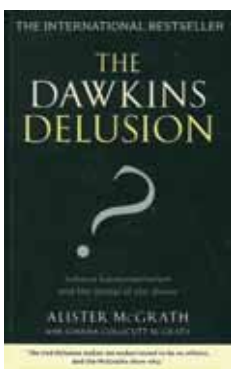
Hvem er egentlig «svar skyldig», Davidsen?

Bjørn Are Davidsen og Alister McGrath retter kraftige angrep mot ateisten Richard Dawkins. De mener troen på en skapende gud er logisk og rasjonell. Even Gran går argumentene etter i sømmene.

Tekst: Even Gran

Bjørn Are Davidsen:
Svar skyldig?
Om nye ateister og New Age
Lunde forlag, 2007

Alister McGrath:
The Dawkins delusion
SPCK, 2007

Richard Dawkins har hisset på seg mange med sitt ateistiske kampskrift *The God Delusion* (norsk: *Gud, en vrangforestilling*). Utlekningene hans om at religion bare fører til elendighet og at liberalreligiøse er like ille som fundamentalistene, har ført til en storm av reaksjoner. Påstandene hans om at teologi er like interessant som «alveologi» eller «nissologi», har heller ikke bidratt til å dempe gemyttene.

Britiske Alister McGrath og norske Bjørn Are Davidsen er to av de som har tatt på seg jobben med å tilbakevise Dawkins' påstander på vegne av kristenheten. Greier de det? For å komme med en kortversjon: Nei. Ikke når det gjelder Dawkins' sentrale argumenter mot guds eksistens. Men når det gjelder mye av det andre Dawkins skriver, har McGrath og Davidsen en bedre sak. Dawkins kunne med fordel ha vært mer nyansert på en del punkter, og i andre tilfeller er det han skriver direkte feil. Som for eksempel hans påstander om at religion aldri har ført til noe positivt mens ateisme frikjennes for alle anklager. Stalins utrenskninger skyldtes maktsyke og kommunisme, ifølge Dawkins. Ikke ateisme. Dawkins er vel heller ikke verdens mest troverdige når det gjelder framstillingen av hva Jesus sa og gjorde og hvordan Bibelen tolkes av de fleste kristne.

McGrath og Davidsen torpederer Dawkins effektivt på mange av disse punktene. De slår med rette fast at

Dawkins overser dokumenterbare historiske forhold. Det er ikke noe godt skussmål for en person som standhaftig hevder at hans argumentasjon hviler på rasjonalitet og vitenskap. McGrath og Davidsen avkler hans insistering på at terrorangrepene 11. september 2001 og konflikten i Nord-Irland bare skyldes religion, og dissekerer hans tese om at vi nærmest ikke ville ha hatt kriger eller konflikter hvis det ikke var for religion. Det er unødvendig av Dawkins å gå så langt, påstå noe så opplagt urimelig og stille seg så lagelig til for velrettede hugg fra folk som McGrath og Davidsen.

HADDE IKKE BLITT OVERBEVIST SELV

Alister McGrath har skrevet en ganske tynn bok som konsentrerer seg om å imøtegå de mest sentrale påstandene i *The God Delusion*. Den kjente kristne skeptikeren Bjørn Are Davidsen har skrevet en tykkere bok som tar for seg stort sett alt av det McGrath omtaler, og mye mer. Hovedvekten i denne bokomtalen vil derfor ligge på sistnevnte. Men hensikten for begge er å forsvare det kristne trossystemet mot angrepene fra Dawkins og andre «nyateister». Begge bøkene er provoserende, tankevekkende og godt skrevet. De anbefales herved til alle, spesielt til ateister som trenger noe å bryne seg på. Skal jeg anbefale én av dem, må det bli den mer innholdsrike boka til Davidsen.

Davidsen og McGrath kommer som nevnt med

mange vektige innvendinger mot Dawkins. Denne bokomtalen skal imidlertid dreie seg om det helt sentrale poenget både for Dawkins og de fleste andre ateister: *Finnes det en gud i virkeligheten?* Hva svarer McGrath og Davidsen på dette? Hvordan begrunner de sin gudstro, og er det noen grunn til å ta dem på alvor? Finnes det noen argumenter her som gjør at ateister bør tenke seg om en gang til?

Det helt sentrale poenget hos begge er at gudstro ikke er et brudd med rasjonaliteten, men snarere en logisk konklusjon trukket på et rasjonelt grunnlag. En grunnbjelke i argumentet er at gud *kan* finnes, og at ideen om gud ikke motbevises av vitenskapen. Davidsen trekker i tillegg inn at «tesen om Gud er den som er best egnet til å forklare virkeligheten». McGrath argumenterer langs de samme linjene når han hevder at det faktisk at vi kan forklare ting, i seg selv trenger en forklaring. Og den mest troverdige forklaringen er da en skapende, evig gud. I tillegg er det viktig at tesen om Gud, i McGraths og Davidsens øyne, er logisk konsistent, slik Thomas Aquinas viser det i sine kjente «gudsbevis».

Jeg tror ikke McGrath og Davidsen ville ha blitt noe særlig overbevist av disse argumentene hvis tema var noe annet enn nettopp «Gud». De to opererer dermed med doble standarder. Vanlige regler for argumentasjon og logikk gjelder ikke her. Gjennomgående starter de med konklusjonen (gud), gjør et stort nummer ut av alt som støtter hypotesen, og ser bort fra alt det andre. Dette kalles eterrasjonisering og er ikke spesielt velansett som vitenskapelig metode. Davidsen er vanligvis nådeløs når andre prøver seg på det samme.

Det hjelper heller ikke at det hele framføres uten at viktige motargumenter refereres eller tas på alvor. Hvordan skille ideen om Gud fra andre fantasifulle ideer som også kan argumenteres for på samme måte?, spør gjerne ateister. Hva med Russells *tekanne og det flygende spaghattimonsteret*? Disse ideene kan heller ikke motbevises, og de kan framsettes på en like logisk konsistent måte som tesen om Gud. Davidsen innvender mot dette at kristendommen er et rikere trossystem som på en bedre måte bygger opp under et vitenskapelig verdensbilde. Greit nok, men det er en drøy påstand at dette gjør Guds reelle eksistens noe mer sannsynlig. Mener for eksempel Davidsen at spaghattimonsterets eller tekannas reelle eksistens ville ha blitt mer sannsynlig om det ble utviklet en rik teologi rundt ideene som bygget opp under vitenskapelige måter å tenke på? Jeg har mine tvil.

Det er forøvrig et poeng for dem begge at det egentlig ikke er så viktig å «bevise at Gud finnes». Det blir omtrent som «å bruke naturen til å finne ut av noe som er utenfor naturen», mener Davidsen (s. 43). Han synes det er mer givende å undersøke om gudstroen kan si noe om virkeligheten. Davidsen knesetter med dette et viktig, gjennomgående prinsipp i tenkingen til de to; Gud trenger ingen begrunnelse. Gud bare er der. Selv om Gud har skapt alt og kan gripe inn i sitt skaperverk, utføre mirakler med mer, så er han «utenfor naturen» og har selvinnlysende eksistens.

Disse holdningene viser hvor motsetningsfull argumentasjonen til McGrath og Davidsen er. På den ene siden argumenterer de for at gudstro kan begrunnes rasjonelt, men så melder de seg også ut av en rasjonell diskusjon og bare konstaterer at Gud finnes. Punktum!

GÅR IKKE I DYBDEN PÅ DET VIKTIGSTE

McGrath og Davidsen gjør mange forsøk på å undergrave Dawkins' troverdighet. Ett av grepene for å få til dette er å hevde at hans ateisme hviler like mye på trosdogmer som deres gudstro, men at han til forskjell fra dem ikke innser det selv. Underforstått: Dawkins er mindre reflektert og gjennomtenkt.

Argumentet bygger på en forutsetning om at kristen gudstro og ateisme er likestilte utgangspunkt. Man kan altså like godt ta det for gitt at den kristne guden finnes som at guden ikke finnes (andre religioner og livssyn levnes med andre ord ikke store sjanser her). Denne forutsetningen gjentas i klartekst flere steder i bøkene. Davidsen går blant annet god for teologen Alvin Plantinga som hevder at «det er kunnskaps-teoretisk rasjonelt å inkludere troen på Gud i sitt utgangspunkt, på samme måte som det er rasjonelt å inkludere troen på at andre mennesker tenker». Dette

Det helt sentrale poenget hos begge er at gudstro ikke er et brudd med rasjonaliteten, men snarere en logisk konklusjon trukket på et rasjonelt grunnlag.

kan man ifølge Plantinga trygt gjøre «uten noen som helst grunner eller argumenter» (s. 157).

Her er McGrath/Davidsen og Dawkins på totalt forskjellige planer. Det helt sentrale argumentet fra ateist-hold når det gjelder dette, er at det er den som påstår noe positivt (at gud finnes) som har bevisbyrden. Man kan ikke bare forutsette eksistensen av en detaljert beskrevet, overnaturlig skapning «uten grunner eller argumenter». Det blir irrasjonelt. Ateister som Dawkins mener det er erkjennelsesmessig mer rasjonelt å innta en nøytral, agnostisk holdning til påstander av denne typen, og ikke tro noe som helst før vitenskapen har bevist eller sannsynliggjort det (dvs. man må være ateist/ikke tro på gud inntil det motsatte er bevist/sannsynliggjort). I den grad en ateist «tror på noe», er det altså at vitenskapelige metoder og rasjonell tankegang er det eneste verktøyet vi har for å finne ut av virkeligheten, og at man ikke skal gå rundt og tro ting uten grunn. Bevisbyrden må derfor ligge på den som framsetter positive utsagn om guder og alt mulig annet. Videre er det en logisk umulighet å bevise at noe *ikke* finnes. Derfor blir det også en *logisk* urimelighet å forvente at ateistene må «bevise sin ikke-tro», som man kan få inntrykk av at Davidsen/McGrath mener. At de to ender opp med en slik logisk kortslutning kan på mange måter ses som et «reductio ad absurdum»-altså et bevis på at utgangspunktet deres er feil.

Davidsens eneste kommentar til bevisbyrdeargumentet er at «mange har etter hvert argumentert med at denne forestillingen blir for enkel» (s. 155). På dette helt sentrale punktet ser altså den ellers så detaljfikserte Davidsen ingen grunn til å gå i dybden. Isteden legger han ukritisk til grunn sin egen, høyst kontroversielle forutsetning om at teisme og ateisme er «likestilte utgangspunkt». Dette er skuffende og en stor svakhet med boka hans.

ALLE POSTULATER ER IKKE LIKE GODE

Det er et viktig poeng for Davidsen og McGrath at alle mennesker, også ateister, bygger sitt livssyn på postulat – selvinnlysende trossetninger som man ikke kan ha sikker viten om. Strategien er åpenbar. Her skal Dawkins og ateistene stemples som like «irrasjonelle» som de religiøse, siden de også drasser rundt på postulat. Selvsagt stemmer det at alle bygger på postulat, men det er likevel en liten hake ved argumentet. For at denne strategien skal ramme Dawkins og ateistene, må nemlig McGrath og Davidsen forutsette at det ikke finnes noen *argumenter* som kan gi større grunn til å velge det ene foran det andre. Dette er en svært relativistisk posisjon, for å si det mildt. I et slikt verdensbilde blir det like greit/dumt å postulere «jeg velger å tro at vitenskap er den beste veien til erkjennelse» som å si at «jeg tror det finnes en skapende, evig gud som griper inn og har gitt oss noen eviggyldige moraleregler i denne 2000 år gamle boka».

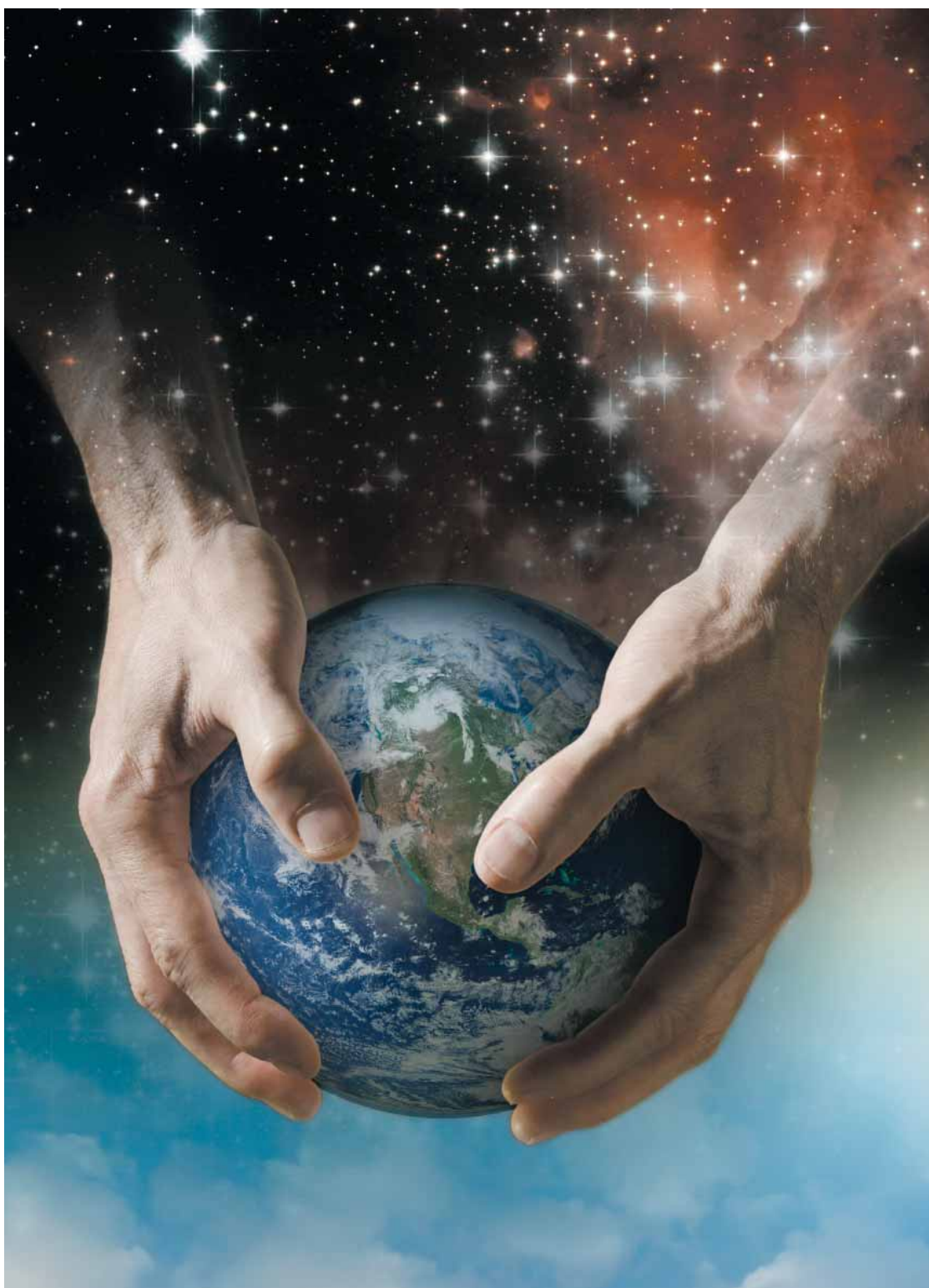
Selvsagt er ikke alle postulat likeverdige. De vitenskapelige metodene og rasjonaliteten, som jeg har argumentert for at den agnostiske ateismen bygger på, har bevist sin levedyktighet gjennom historien. Gode hypoteser er blitt bekreftet, dårlige er blitt forkastet, og vi har kommet videre. Det gir *grunn til å tro* at denne måten å tenke på vil bære frukter også i framtiden. Det samme kan ikke sies om postulatet om den kristne guden, både fordi argumentene er dårligere, men også fordi lista legges høyere når man rett og slett påstår så veldig mye *mer*. Det største trosspranget tas derfor av Davidsen og McGrath, og strategien med å stemple Dawkins og ateistenes postulat som «like irrasjonelle» strander på sin egen urimelighet.

MULTIVERS-TEORIEN ER MER SANNSYNLIG

Den nevnte feilrepresentasjonen av ateistisk tankegang ligger dessverre til grunn for mye av kritikken de to retter mot Dawkins og ateistene, og gjør at kritikken i mange tilfeller bommer på målskiva. Et eksempel kan være når Davidsen går til angrep på Dawkins' forsøk på å forklare det faktum at hvis de fysiske konstantene i vårt univers hadde vært litt annerledes, kunne det ikke ha eksistert liv noe sted. Kristne tar ikke overraskende dette til inntekt for Gud. Dawkins forslag er at det kan finnes en uendelighet av universer (multivers-teorien), hvor vårt univers tilfeldigvis har fysiske konstanter som muliggjør liv. Davidsen mener at Dawkins har like lite vitenskapelig grunnlag for en slik teori, som kristne har for å tro på Gud.

Det er akkurat her Davidsen avslører at han ikke forstår Dawkins' tankegang. Dawkins påstår selvsagt ikke at multivers-teorien stemmer eller at han på noen måte kan underbygge den empirisk. Dawkins' poeng er at dette er en mer *plausibel forklaring* på de finstilte, livgivende fysiske konstantene i universet enn tesen om en himmelsk bryter-fikler. Dette begrunner Dawkins med at teorien om bryter-fikleren forutsetter en årsak som er *mer komplisert* enn det den er ment å forklare. Dette løser ingen problemer, men skaper bare et nytt. For hvem skapte skaperen? Multivers-teorien bygger derimot på noe vi *vet eksisterer*, nemlig vårt univers. Da er det ikke i samme grad urimelig å tenke seg at det også kan finnes andre univers. I kon-

Berettigede spørsmål som «hvem skapte Gud?» kan ikke avfeies med et slag med tryllestaven og et «så dum du er, barnet mitt, vet du ikke at Gud er ikke-skapt og selveksisterende».

For Davidsen og McGrath trenger Gud ingen begrunnelse. Gud bare er der. Selv om Gud har skapt alt og kan gripe inn i sitt skaperverk, utføre mirakler med mer, så er han «utenfor naturen» og har selvinnyttende eksistens.

trast er det aldri noen som har observert en gud, og langt mindre en gud som er i stand til å finstille fysiske konstanter i et helt univers. Dawkins' multivers-forklaring blir dermed mer sannsynlig enn gudforklaringen. Det er større grunn til å tro på den.

Innvendingen «hvem har skapt Gud?» er forøvrig håpløst banal ifølge Davidsen. Det er «det vanlige spørsmålet som søndagsskolelærere møter, og som stadig bringes på bane av konfirmanter» (s. 151). Barnslig og umodent, med andre ord. Dermed skulle man tro at Davidsen var i stand til å gjendrive det ganske lett. Men essensen i forklaringen hans kan kokes ned til følgende sitat: «Enten har noe blitt til av absolutt ingenting (noe det finnes lite empiri for), eller så finnes det noe som ikke selv er skapt og dermed selveksisterende» (s. 152).

Nå har selvsagt Davidsen rett i at problemet med «første årsak» er en utfordring for oss mennesker. Men det er uklart hvordan han kan mene at det rydder opp i saken å lansere en idé om «noe som ikke selv er skapt og selveksisterende». Dette er logisk sett like problematisk som det første, og det eksisterer selvsagt ikke noe mer empiri for dette enn det første, som Davidsen antyder. Og når Davidsen lenger ned på samme side åpner for at dette «ikke-skapte, selveksisterende» også kan være universet selv (noe det er lettere å argumentere for, spør du meg), så forsvinner på mange måter hans argument for at dette «ikke-skapte, selveksisterende» må være den kristne guden.

Uansett, når det er slike logiske floker som er ment rydde opp for søndagsskolebarn og konfirmanter, må han nesten finne seg i at barna, Richard Dawkins og jeg fortsetter å spørre. Berettigede spørsmål som «hvem skapte Gud?» kan ikke avfeies med et slag med tryllestaven og et «så dum du er, barnet mitt, vet du ikke at Gud er ikke-skapt og selveksisterende».

SKEPTIKER SOM FORUTSETTER MIRAKLER

Mistanken om at Davidsen kobler ut sin ellers så skarpe kritiske og rasjonelle tankegang når det kommer til kristendommen, styrkes mot slutten av boka.

Her kritiserer han historikere som forsker på «den historiske Jesus» for å utelukke muligheten for at Jesus utførte mirakler. Davidsen er kritisk til at dette gjøres «uten noen inngående argumentasjon eller begrunnelse» (s. 229). Akkurat når det gjelder Jesus forventer altså Davidsen at vitenskapen skal gjøre et unntak og åpne for eksistensen av overnaturlige «magiske» forklaringer. Her er det de som ikke tror på mirakler som har et forklaringsproblem, skal vi tro Davidsen. Igjen ser vi hvordan han snur på flisa og forsøker å skyve argumentasjonsjobben over på de som av en eller annen grunn ikke kjøper hele eller deler av den kristne pakke. Påstandene om at Jesus brøt alt som er av naturlover, gikk på vannet, ble født av en jomfru, stod opp fra døden og helbredet folk på magisk vis, skal altså legges til grunn akkurat her. I hans forestillingsverden er nemlig mirakler de unntakene fra regelen (dvs. vitenskapen) som viser at det faktisk finnes en regel. Troen både på Gud og vitenskapen styrkes dermed av miraklene, mener han.

Det er en gåte for meg hvordan skeptikeren Davidsen kan fortsette å argumentere mot new age-postulater om «pyramidekraften», fjernhealere og ayurvedikere, når han plasserer seg midt i dette magiske feltet selv. Ser han ikke inkonsekvensen?

Ett av Davidsens hovedargumenter for eksistensen av mirakler er at disiplene «så Jesus etter hans død». Men hvorfor skal vi stole mer på dette enn på uendelige påstander fra folk som har blitt helbredet av reiki-healere, sett døde folk, gjenferd og spøkelser? Etter å ha lest bøkene til Davidsen og McGrath står fortsatt spørsmålet ubesvart.

Knut I. Tønsberg
Det er for sent å være pessimist nå
 Emilia Forlag, 2007

Folkebevegelser og demokrati

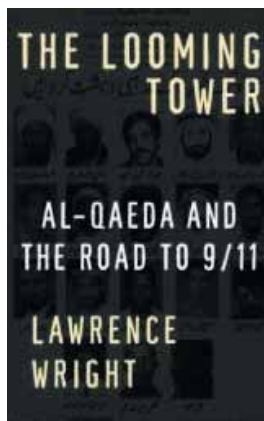
I anledning Ole Kopreitan's 70-årsdag i 2007, ble det gitt ut en artikkelsamling som på ulike måter henger sammen med jubilentens mangfoldige liv. Kopreitan har vært ildsjelen i Nei til atomvåpen (NTA) siden organisasjonen ble opprettet på slutten av 70-tallet og er kanskje Norges mest kjente aktivist gjennom nesten 50 år. Men denne boka er slett ikke bare interessant for den som ønsker å lese mer om NTA. Den gir et fargerikt bilde av forskjellige grasrotbevegelser som har vært aktive i etterkrigstida.

Det er for sent å være pessimist nå viser hvordan engasjement hos enkeltmennesker og i folkebevegelser har gitt politiske resultater i inn- og utland. Her kan du lese alt fra nasjonale aksjoner som Arne Næss og Sigmund Kvaløy Setrengs kamp for bevaring av vassdrag tidlig på 70-tallet, til ordføreren i Hiroshimas globale kampanje for et ordføreropprop mot atomvåpen. Det er stor variasjon i de 18 artiklene i boka, både i innhold og kvalitet. Mangfoldet gir leseren mulighet til å plukke det han eller hun måtte være interessert i.

Personlig likte jeg best Inge Eidsvågs bidrag i boka. Hans kapittel om «Folkeopplysning – fortidens arv og framtidens muligheter» gir et kortfattet historisk tilbakeblikk om dette tema helt tilbake til Sokrates. Folkeopplysning gir kunnskap og makt, og er derfor viktigere enn noen gang. For som Eidsvåg sier: *Demokratiet er den eneste styreform som forutsetter kunnskapsrike og bevisste borgere. Trusselen mot demokratiet i vårt land kommer ikke fra totalitære bevegelser, men fra borgernes manglende deltagelse.* Eidsvåg hyller Ole Kopreitan ved å kalle ham en av vår tids store folkeopplysere. I kampen mot atomvåpen er han daglig ute på gata med sin barnevogn full av kunnskap om atomvåpenes farer, og han fører samtaler direkte med folket på gata. Eidsvågs artikkel om hva vi kan lære av Gandhi i dag, er også meget interessant lesing i forhold til de utfordringer verden står overfor, både i forhold til dagens konflikter og miljøutfordringer.

For HEFere som er opptatt av folkebevegelser og et levende demokrati, kan jeg absolutt anbefale denne boka. Den gir også et nyttig innblikk i forskjellige måter å drive frivillighetsarbeid på, og det er jo alltid et aktuelt tema for vår organisasjon.

Anne Brinch Skaara

Lawrence Wright
The Looming Towers. Al Qaeda's Road to 9/11
 Penguin books 2007.
 470 s.

Den ideologiske oppkjøringen til 11. september

ENGELSKSPRÅKLIG: Med åtte nominasjoner og syv priser, deriblant Pulitzerprisen, er Lawrence Wrights *The Looming Towers. Al Qaeda's Road to 9/11* muligens 2007s mest prisvinnende bok. Og når det gjelder skrivekunst skuffer Wright ikke.

Dette er ikke en bok om 9/11, men om Al Qaedas utvikling frem mot 9/11. Strengt tatt er det vel ikke så mye om Al Qaeda heller som det er om noen av nøkkelskikkelsene rundt internasjonal «jihadisme» og gjenoppfinnelsen av tanken om *takfir* – forkjetring – blant disse jihadistene.

Wright begynner med «the usual suspects»: Sayyid Qutb, Hassan al-Banna og Det muslimske brorskap i Egypt. I forhold til beskrivelsen av hvor *takfir* jihadistene står i forhold til annen islam er det fortjenestefullt at Wright enkelt klarer å få frem to ting: for det første hvor problematisk hele tanken om *takfir* – å erklære andre muslimer for kjettere – er, hvor lite støtte den har hatt selv blant andre radikale islamister og hvordan den blir brukt til å legitimere handlinger som er eksplisitt forbudt i Koranen, som drap på kvinner og barn. For det andre blir det tydelig, om enn det behandles kort, hvilket brudd hele tanken om et moderne kalifat er mot tradisjonell islam.

Dette kommer enkelt frem ved hjelp av Wrights sentrale grep: fortellinger om enkeltpersoner og deres livsløp. Gjennom en rekke skisser av historisk-biografiske forløp stifter vi nærmere bekjentskap med en rekke av aktørene og samfunnene som formet blant annet Osama bin Laden og Ayman al-Zawahiri. Disse to vies mye oppmerksomhet. Ikke minst får vi følge dem gjennom deres relativt lite spektakulære innsats i Afghanistan.

Deres skiftende lykke i kampen for det de på ulike tidspunkt anser for å være sine mål blir utmalt, og vi får flere hint om hva det er som fører til at de gradvis konvergerer mot global jihad som rimelig og legitimt mål. Det er vanskelig å fri seg fra sammenligningen med mer eksplisitt millenaristiske utopister når man ser det relative fravær av noen form for positiv handling – eller endog visjon – for å bygge frem mot målet. All vekt ligger på hva som må bekjempes. Resten blir overlatt til en noe vag forståelse av *sharia*.

Wright gir et greit journalistisk sveip over en historisk utvikling der Vesten for én gangs skyld ikke står i fokus. Hendelsene som får betydning ligger der hovedaktørene holder til, og de formes av et nærmiljø Wright gir akkurat passe overblikk over. Men det er ikke en fagbok, og det meste blir behandlet kort og såpass lite i dybden at det er egnet til å flate ut en del nyanser. Likevel blir det flere nyanser igjen i Wrights relativt korte bok enn det er lov å vente, og ikke minst skildringen av forløpets mange små tilfældigheter er gode og viktige. Et etterord gir viktige opplysninger om kildeproblemer og begrensninger de fleste vil ha gjettest seg til underveis, men det er godt å få dem påpekt.

Boken er godt fortalt, og den gir et kort innblikk i en viktig historie på lettlest vis. Tyngre litteratur klarer sjelden å få med seg så bredt og så mye for så mange. Om man vil lengre ned i dybden er den ikke noe valg, men Wrights bok vil være mer enn nok for de fleste.

Asbjørn Dyrendal

Ny bok: Russerfangene

Under andre verdenskrig havnet omkring 115.000 russiske krigsfanger i norske fangeleire. De jobbet på industri-, samferdsels- og forsvarsanlegg over hele landet, men særlig i Nord-Norge. Og Norge kan takke russiske hender for Nordlandsbanen og det som nå er E6 gjennom Nordland.

Humanist forlag gir i vår ut Einar Kr Steffenaks bok, *Russerfangene*, om denne lite kjente delen av

norsk krigshistorie. Russerfangene kom til Norge som resultat av storkrigens raskhet på Østfronten, og ved krigens slutt skulle alle sendes hjem igjen – til Stalins Sovjetunionen. Hvor ble de av? Og hvilket ansvar ligger på norske hender? Vi vet at mange døde og flere etterlot seg også barn i Norge. Boka forteller også historiene til nordmenn som satte eget liv på spill for å hjelpe fangene.

Feminismens mangfoldige penner

I boka *Kvinnereisen* har Birgitte Huitfeldt Midttun intervjuet ti av vår tids største kvinnelige tenkere. Det gir ti til dels svært forskjellige perspektiv på hva feminisme er.

Tekst og foto: Helene Lindqvist

Birgitte Huitfeldt Midttun
Kvinnereisen
Humanist forlag 2008

Intervjuer med:
Julia Kristeva, H el ene Cixous,
Luce Irigaray, Camille Paglia,
Susan Bordo, Judith Butler,
Martha Nussbaum, Gayatri
C. Spivak, Drucilla Cornell
og Torill Moi.

– Det handler om felles kvinnelige rettigheter og om kvinnesyn, men også om konkurranse mellom kvinner.

– Feminisme begynner ved den kvinnelige skriften. Ikke ute i gatene. Ikke i dag, sier litteraturviter og forfatter Birgitte Huitfeldt Midttun.

Som feminist er hun mest opptatt av filosofi, tenkning og skrift. Da er det kanskje ikke rart at hun har valgt nettopp det å skrive bok som sitt eget feministiske prosjekt. Og her er det ikke snakk om noen skrivepultbok. Midttun har selv reist rundt i Europa og USA for å m ete og samtale med ti av vår tids viktigste feministiske tenkere på egen hjemmebane. Hun karakteriserer bokprosjektet som «feminisme i praksis» og håper det vil inspirere studenter og andre til videre feministisk tenkning og lesning.

– Undertrykking av kvinner finnes fremdeles – også i vårt samfunn, både synlig og usynlig og dessverre også innad i familien. Feminisme er kanskje nettopp det å utfordre denne motstanden kvinner ofte opplever i arbeidslivet og sosialt, sier forfatteren.

Birgitte Midttun har reist kloden rundt og intervjuet de viktigste feministiske tenkerne i dag.

IKKE NOE S STERLIG FELLESSKAP

Til tross for at de er kjent som feminister verden over, vil bare åtte av kvinnene i boken kalle seg det. En vil bare kalles poet. Så hva har de da egentlig til felles? Midttun mener det er evnen til   formidle feminisme gjennom tekst.

– Boken min gir flere innfallsvinkler til feminisme, og det har v ert spennende   utforske disse kvinnes ulike visjoner. De snakker ofte om de samme temaene, men med ulikt fokus, og de refererer sjelden til hverandre.

Selv om kvinnene var lite interesserte i   snakke om hverandres teorier og bøker i m ete med Midttun, inneholder *Kvinnereisen* flere eksempler på nedvurdering av feministkolleger. Camille Paglia sier for eksempel dette om Judith Butler, som også er intervjuet i boken:

Butler har ingen visjon, intet budskap, ingen sak! Dessuten har hun lest for lite! Hun stjeler litt fra Foucault, litt

fra Habermas, litt fra Derrida og gör det til sitt eget. Hun er en materialist, en av «kvinneforskningens divaer» med altfor høye lønninger og altfor mange fritidshus, og hun lyver om seg selv!

Midttun synes det er viktig   få fram slike konflikter i en bok om feminisme.

– Det handler om felles kvinnelige rettigheter og om kvinnesyn, men også om konkurranse mellom kvinner. Disse kvinnene inngår ikke i noe s sterlig fellesskap akkurat, de sitter stort sett på hver sin tue. Jeg tror det hadde v ert helt umulig   invitere Julia Kristeva, H el ene Cixous og Luce Irigaray i samme selskap. Det er rett og slett ikke «plass» til alle tre på samme sted.

Det var ikke bare i omtalen av hverandre at Midttuns feminister ikke alltid var av den helt myke sorten. Det fikk hun også selv erfare i intervjusituasjonen. Et par ganger følte hun det var like før hun ble kastet ut.

Diktserie til høytidelige anledninger

Humanist forlags diktantologier *Kjærlighet* og *Sorg* kom i fjor, og nylig kom også *Barn* og *Ungdom*. Serien er blitt til i nært samarbeid med Human-Etisk Forbund.

Utgangspunktet for bøkene har vært å finne gode tekster, dikt og sanger som kan fungere til bruk i seremoniene – til fremførelse og inspirasjon. Utvalget er gjort med tanke på at stadig flere velger å feire livets store begivenheter med en humanistisk seremoni. I tillegg er serien ment som gavebøker med tekster som til inspirasjon, glede og latter, men til ettertanke og samtale. Alle bøkene er innbundet og illustrasjonene er ved Vilde Kamfjord.

Diktene i *Barn* beskriver ventetiden, fødselsøyeblikket, den nyfødte og foreldrerollen. Her er det dikt av blant annet Halldis Moren Vesaas, Gro Dahle, Jan Erik Vold, Andre Bjerke, Tone Hødnebo, Sylvia Plath, Herman Wildenvey, Arild Nyquist, Alf Prøysen og Tove Ditlevsen.

Diktene i *Ungdom* kretser om ulike tema: det å stå ved et veiskille i livet, i overgangen fra barn til voksen; spørsmål og svar; toleranse og tro; empati og engasjement; foreldre og forventningspress. Noen av diktene er alvorlige, engasjerte og høytidelige.

Andre er humoristiske og underholdende. Utvalget består av Jens Bjerneboe, Kristine Næss, Nordahl Grieg, Gro Dahle, Arnulf Øverland, Rudyard Kipling, Inger Hagerup, Trond Viggo Torgersen, og D.H. Lawrence.

Diktene i *Barn* og *Ungdom* er samlet av Hilde Matre Larsen.

I *Kjærlighet* beskrives den himmelstormende kjærligheten som gjør allting enkelt, kjærligheten som rommer spenning og kjærligheten som er redd for å komme nær. Diktene spenner fra det dyp-sindige og vakre til det morsomme og poengterte. I utvalget er dikt og tekster av Märta Tikkanen, Halldis Moren Vesaas, Anne Grete Preus, Lars Lillo Stenberg, Michael Krohn, André Bjerke og Hans Børli.

Sorg rommer ulike perspektiver på døden, både den brå og den som gir lengre tid til avskjed. Navn som Erik Bye, Kolbein Falkeid og Halldis Moren Vesaas har en naturlig plass, men også yngre poeter som Espen Stueland og Pedro Carmona-Alvarez.

Diktene i *Kjærlighet* og *Sorg* er samlet av Marte Spurkland.

– Disse kvinnene har et veldig distingvert forhold til språket. Særlig de franske lingvistene. Det er viktig å formulere seg rett, og de vil ikke snakke om hva som helst, forklarer hun. Men hun vil ikke kalle dem divaer.

– De er modne, sterke og bevisste kvinner av sin tid, og jeg følte meg privilegert som fikk snakke med dem. Alle ti viser med sin skrift og sitt årelange feministiske virke at det er mulig å skaffe seg en stemme i offentligheten, og derigjennom å bidra til viktige endringer og nye holdninger overfor kvinner verden over. Dessuten står de frem som forbilder for andre kvinner i kraft av sine posisjoner.

PRAKTISK RETTET FEMINISME

Mens de franske feministene, som Kristeva, er mer interesserte i språket enn å redde verden, er de amerikanske mer sosialt engasjerte. Flere av de amerikanske kvinnene i boken jobber direkte rettet mot arbeiderklassekvinner og har bakgrunn i såkalt «gatefeminisme». Blant disse er Drucilla Cornell, som tidlig engasjerte seg som feministisk politisk aktivist og var fabrikkarbeider og fagforeningsleder før hun begynte sin akademiske karriere.

Indiskfødte Gayatri C. Spivak er en annen feminist med et sterkt sosialt engasjement. Hun kom til USA som ung og har siden gjort kjempekarriere. Historien hennes er godt egnet til å tenne håp hos kvinner i den tredje verden. Men hun var skeptisk til å være med i Midttun bok.

– Spivak oppfattet at jeg ønsket å ha henne med fordi hun representerer den tredje verden, og det er ikke en rolle hun føler seg komfortabel i. Jeg måtte argumentere godt for hvorfor jeg ville ha henne med før vi kunne inngå en avtale om å møtes.

Spivak kaller seg «global feministisk marxist» og mener at mye feministisk teori er selvopptatt. Hun er for eksempel helt uinteressert i Kristeva og hennes bokprosjekt med tilblivelsen og «det kvinnelige geni». Snarere mener hun at vestlig feminisme reproducerer noen av imperialismens grunnleggende strategier. At den ekskluderer den ikke-vestlige kvinnen fra sine teorier, eller konstruerer henne som den vestlige kvinnens *andre*. Spivaks motbidrag her er å gjøre fattige indiske kvinners liv kjent for et større publikum. Både ved selv å få dem i tale, og ved å oversette indisk litteratur til engelsk.

KVINNEN SOM UNIVERSELL

En annen feminist med fokus på India er amerikanske Martha Nussbaum. Hun har blant annet skrevet boken *The clash within*, og mener religion langt på vei har ødelagt kvinnesynet i India. Men generelt er feministene Midttun har snakket med lite opptatt av religion.

– Muligens ser de på området som for tungt og vanskelig å forandre, spekulerer Midttun. Hun trekker fram Luce Irigaray som den som i størst grad har en religiøs profil.

– Irigaray er opptatt av kvinnens plass i det universelle og i historien, også den religiøse. Hun ønsker et oppgjør med mannens dominans av kulturen i vår tid, at kvinner skal ha de samme universelle rettighetene som menn, også innen religionen. Kvinnen må altså bevege seg *fra* naturen og over i kulturen, slik menn alltid har gjort.

– Men det er selvsagt et kjempeprosjekt å få kvinnen til å bli like universell som mannen. Det er ikke et prosjekt bare for ett liv. Kanskje er det også et utopisk prosjekt, undrer Midttun.

Ble Wergeland muslim?

Ronnie Johansen og Kjartan Selnes

Ble Henrik Wergeland muslim
Human-Etisk Forbund 2007

Henrik Wergeland er en av Human-Etisk Forbunds helter med sin kamp for toleranse og religionsfrihet, og ikke minst formuleringen «... man friest være må i tro, thi bør forandres paragraf to ...». Grunnlovens paragraf to er som kjent statskirkeparagrafen. Men var han også «en Allahs oppriktige dyrker», slik han skrev til sin far på dødsleie? I de seinere år har debatten med jevne mellomrom blusset opp om hvorvidt Henrik Wergeland på sitt dødsleie erklærte seg som muslim,

sist i 2004. Primus motor i disse debattene har vært Ronnie Johansen, og nå har han i samarbeid med Kjartan Selnes innlegg og artikler fra 1987 til og med 2004 i en liten debattbok utgitt av Human-Etisk Forbund.

I tillegg til Ronnie Johansons innlegg selv, er debattbidrag fra blant annet Walid al-Kubaisi, Wergeland-ekspert Dagne Groven Myhren, teologen Egil A. Wyller, presten Ingrid Elise Wergeland og Wergeland-kjenner Yngvar Ustvedt trykket i boka.

Ingen endelige svar

Didrik Söderlind (red.):
Verdier og verdighet
Tanker om det humanistiske livssyn
Humanist forlag 2007

Hva er humanisme? Det fins ikke ett avgrenset og avgjort svar – og slik skal det være ifølge boka *Verdier og verdighet, tanker om et humanistisk livssyn*. I forordet presiserer redaktør Didrik Söderlind at humanismen ikke trenger noen «bibelerstatning» med endelige svar på forskjellige stridsspørsmål. En av humanismens grunntanker er nettopp at det ikke fins bestemte oppskrifter på hva vi skal tenke og hvordan vi skal leve.

Boka består av 15 essays skrevet av like mange forfattere, som nærmer seg begrepet humanisme på ulike måter og med ulike temaer. Dette er bokas styrke: Den viser humanismens intellektuelle kraft og relevans på de fleste livsområder. Men det blir samtidig bokas svakhet: Den presser for mye variabelt stoff sammen på knappe 150 tekstsider. Dette er likevel en beskjeden innvending – som helhet gir disse tekstene både informasjon, analyse og viktige innspill i livssynsdebatten.

Temaene er hver for seg interessante: Religionskritikk og ateisme, kulturhistorisk bakgrunn og filosofisk tilknytning, moderne overtro og vitenskapelig erkjennelse – bare for å nevne noe.

Grensene for hvem og hva som skal inkluderes i vårt moralske univers er stadig blitt utvidet. Vi startet antakelig med å ta vare på og ta hensyn til familien og andre i landsbyen, etter hvert har vi inkludert klanen, stammen, nasjonen, rasen, og nå, nokså nylig gjennom FNs Menneskerettighetserklæring, også menneskeheten. Det er biologen Erik Tunstad som skriver dette i sitt essay om humanismens vitenskapelige forankring. Hos ham står spørsmålet i sentrum, ikke den endelige sannhet, og dermed blir også gud en overflødig hypotese.

Menneskerettighetene er også sentrale for Bernt Hagtvet, professor i statsvitenskap. Hans resonnement bygger langt på vei på første artikkel i Verdenserklæringen: *Alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og skal handle mot hverandre i brorskapets ånd.* For en humanist betyr dette å anerkjenne lik menneskelighet i alle. Men i dagens samfunn må ideen om det felles menneskelige baseres på *konflikt* og *forskjellighet*, hevder Bernt Hagtvet. I en åpen og globalisert verden defineres vårt menneskelige fellesskap nettopp i at vi er forskjellige!

Men dette krever respekt og toleranse. Disse grunnleggende elementene i humanismens etikk blir nærmere drøftet av filosofen Lars Gule, særlig i sammenheng med religionskritikk. Her gjelder det ytringsfriheten. Menneskeverdet har krav på respekt uavhengig av alle andre egenskaper. Det betyr, hevder

Mennesket er et flokkdyr og moral er utviklet gjennom samspill i flokken. Foto: istockphoto.com

Gule, at man ikke kan kreve respekt for sin tro fra dem som tar avstand fra denne troen, men respekt for *retten* til å ha sin tro og til å uttrykke den. Det samme gjelder toleranse. Her er det *retten* til å uttrykke seg som forsvares, ikke innholdet i det som uttrykkes.

Folkloristen Arnfinn Pettersen griper fatt i et annet viktig element i livssynsdebatten: Hvordan bygges moralske holdninger? Fra teologisk hold kommer det stadig påstander om at ateismen vil føre til fullstendig anarki – satt på spissen: Hvis gud ikke

fins, er alt tillatt. I sitt essay argumenterer Pettersen solid for at mennesket er et flokkdyr og at moral er utviklet gjennom samspill i flokken. I hele evolusjonsprosessen har vi levd i samfunn som har satt opp normer for omgang mellom mennesker – og dette har igjen vært med på å utvikle empati og samvittighet.

Arnfinn Pettersen søker altså å frigjøre moralen fra et gudsbegrep – som sosiologen Kjartan Selnes i sin tekst søker å frigjøre kunsten fra det religiøse. Det humanistiske livssyn innebærer å se på religiøse sym-

boler som menneskeskapt kulturuttrykk under gitte livsforhold og kunnskapsbetingelser, mener Selnes. *Religionene kan tolkes humanistisk og ses som kraftfulle allegorier, myter og metaforer for menneskets eksistensielle grunnvilkår ...* Det er ikke viktig om et kunst- eller kulturuttrykk klassifiseres som kristent eller humanistisk – det er måten man tolker og forholder seg til uttrykket som er hovedsaken.

Kjartan Selnes ser på humanismen som et overgripende fenomen når det gjelder kunst og kultur, og forskeren Terje Emberland gjør det samme når det gjelder politikk.

Han nevner at den internasjonale humanistbevegelse ble etablert i 1952 etter traumet fra nazismen og stalinismen og hevder at grunnleggerne ... *oppfattet humanismen like mye som et alternativ til slike totalitære politiske ideologier som til organisert religion.* Emberland mener det er på tide å ta opp denne tradisjonen for å vise at en humanistisk grunnholdning er nær knyttet til demokrati. Han går dermed inn for en politisering av det humanistiske arbeidet, fordi dette vil gi et bredere og mer nyansert bilde av humanistisk livssyn enn det mer ensidige fokus på religionskritikk. Emberland kommer her med et vektig innlegg i en debatt som har pågått lenge, ikke minst i Human-Etisk Forbund.

Dette berører også Levi Fragell i sitt essay om internasjonal humanisme. Han har tidligere vært generalsekretær i Human-Etisk Forbund og president i den humanistiske paraplyorganisasjonen International Humanist and Ethical Union (IHEU) – og vet altså svært godt hva han snakker om når han hevder at IHEU var splittet helt fra opprettelsen i 1952: På den ene siden sto de som mente at humanismen skulle fremheve sitt positive menneskesyn gjennom bl.a. å kjempe for menneskerettighetene. På den andre siden sto de som mente at kampen mot religion og irrasjonelle fenomener var hovedsaken. Fragell reiser en rekke spørsmål omkring dette, men kommer selv med et godt innspill: Man kan ikke kjempe for frihet uten å rette kritikk mot despoten.

Det vil føre for langt å trekke fram flere tekster i denne boka, selv om de har fortjent oppmerksomhet. Men som før nevnt: Her viser humanismen sin spennvidde, bærekraft og nødvendighet i et moderne samfunn. Og selv om det ifølge redaktør Søderlinds innledning ikke fins en humanistisk oppskrift på hvordan vi skal tenke og leve, fins det som avslutning et norsk humanistmanifest 2006: *Humanismen er et livssyn som setter mennesket i sentrum og fremhever den enkelts menneskeverd, selvstendighet, ukrenkelighet og iboende verdighet.*

Sidsel Mørck

Kjell Arild Pollestad:
Peters svar
Cappelen 2007

Manipulerende trosforsvar

Undertittelen på den katolske pater Kjell Arild Pollestads bok *Peters svar* er «kristendom for dannede hedninger og lunkne kristne». En mer korrekt beskrivelse ville vært «Andaktsbok for rettroende kristne av konservativ legning». Boka er en dialog mellom en fiktiv person som skal være en tidstypisk «hedning» og paven i Rom. Sistnevnte kalles Peter og er en inkarnasjon av Jesu disippel med samme navn, en inkarnasjon som omfatter hele suksesjonen av paver gjennom historien – ikke minst den nåværende Benedikt den 16., som først og fremst godskrives boka «petrinske svar».

Pollestad presenterer sin dannede hedning for en variant av kristen tro som vil kunne aksepteres på de fleste bedehus i Norge, men den ukritiske og åpenbart uvitenskapelige bruk av bibeltekster, historiske begivenheter, legendariske anekdoter og retoriske allegorier ville nok fått norske universitetsteologer til å himle med øynene av forbauselse. Den eksplisitt katolske teologi er ikke noe fremtredende element i boka, men med den vekt den legger på tradisjon og kultur gir den likevel et besnærende inntrykk av at Moderkirken er det gode alternativ til all verdens tomhet og verdinihilsime. Ja, den moderne hedning er selv helt oppgitt over forfallet rundt seg: Menneskeverdet er så svekket at noen til og med arbeider for at syke skal kunne få dødshjelp, sukker hedningen.

Pollestad går heller ikke av veien for å repetere et par av de teologiske gudsbevis for sin dialogpartner, som også får lære om hvor upålitelig fornuften og vitenskapen kan være. Nei, gudstro er det som holder i tykt og tynt.

«Synes du det er bedre at mennesker er muslimer enn at de er gudsfornekttere,» spør hedningen.

«Selvsagt,» svarer paven, etter at han allerede har sagt at han vil sørge over alle dem som gikk seg vill, «enten ved å velge en annen gudstro, eller enda verre, ved å fornekte enhver tro på Gud».

Pollestad er forsiktig med å la seg utfordre av de spørsmål mange stiller når det gjelder den katolske kirkes historiske og dagsaktuelle betydning for demokrati, likestilling, selvbestemmelse, rett til skilsmisse, abort, kjønnsliv, prevensjon osv. Men på ett punkt nøler han ikke, nemlig når han lar hedningen spørre om hvorfor hans kirke ikke kan eller vil ha kvinnelige prester.

«Vi ser klare og til dels dramatiske tegn til splittelse og indre oppløsning hos dem som i disse spørsmål har forlatt tradisjonen og gitt etter for tidsånden,» heter det blant annet i et svar som omfatter vel fem sider.

Den katolske kirke vokser i Norge, i takt med innvandringen og en hittil ikke analysert – men ganske merkverdig – tilslutning fra norske intellektuelle. Pollestads bok kan bidra til å bygge bro mellom tradisjonelt norsk og katolsk kirkeliv, nettopp ved at det spesifikt konfesjonelle ikke problematiseres. Vi andre har heller ikke vondt av å orientere oss i dette terrenget. Men dannede hedninger må ikke vente seg svar på spørsmål av betydning. Og er du allergisk mot sentimentale banaliteter, så vær forberedt på solide angrep på dine mentale slimhinner.

Levi Fragell

Følg livssynsdebatten på www.fritanke.no

Respektere, men også kritisere

En humanistisk religionskritikk må klare balansegangen mellom respekt for mennesket og dets verdighet på den ene siden, og kritikk av en tro som mange mennesker har sterke følelser overfor, på den andre siden.

Lars Gule er filosof og tidligere generalsekretær i Human-Etisk Forbund, nå førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo

Hvordan kan kritikk av andres dypeste overbevisning og trosforestillinger forenes med humanistiske idealer som respekt og toleranse? Det er ikke alltid lett å bevare en rasjonalistisk og kritisk holdning til religioner – samtidig som man skal respektere andre og bidra til dialog. Vi må også innrømme at dette har ikke alle religionskritiske humanister klart like godt.

For å kunne svare på dette spørsmålet og denne utfordringen er det nødvendig å avklare disse grunnleggende begrepene i en humanistisk etikk: Respekt og toleranse.

MOTSATT BETYDNING

Ofte høres ordet respekt i sammenstilling med toleranse i formuleringen av noe som høres ut som én verdi: «respekt og toleranse». De to ordene betyr imidlertid det motsatte.

Kort sagt kan en si at respekt betyr beundring, høyaktelse eller ærbødighet. Men kan en religiøs person forvente, enn si forlange, at en ikke-troende humanist skal beundre, høyakte og ære hans eller hennes religion? Neppe. Når respekt likevel framstår som et så sentralt begrep og uttrykk i det moderne verdikabular, må vi avklare hva som har krav på respekt, altså hva alle har en forpliktelse til å respektere. Mer presist kan vi spørre hva som har krav på respekt i moralfilosofisk forstand.

Det humanistiske prinsipp om å sette mennesket i sentrum innebærer nettopp å gjøre menneskeverdet til et sentralt etisk grunnlag. Da kan man godt si at i den humanistiske etikken legges det til grunn at menneskeverdet har krav på absolutt respekt. Det vil si at det er menneskets verd som skal høyaktes, settes pris på og eventuelt beundres.

Men skal vi forstå menneskerettighetene som grunnleggende og universelle, nærmest absolutte rettigheter, da har også disse rettighetene krav på respekt. Som avgjørende bidrag til å ivareta individers menneskeverd og grunnleggende interesser, er det ikke rart at vi setter pris på menneskerettighetene. Med andre ord: Menneskets verdighet og menneskets grunnleggende rettigheter – menneskerettighetene – skal respekteres. Men er det noe mer som kan gjøre krav på

respekt, uavhengig av hvem mennesket er og uavhengig av hva individet bruker sine rettigheter til? Det er vanskelig å se at det er noe annet som kan sies å innebære denne typen fordring fra oss.

For dersom man ikke har særlig sans for fotball behøver man ikke utvise noen særlig respekt for en dyktig spiss som takler, finter og scorer på en imponerende måte. Den respekten som fotballfans har for sine helter er knyttet til langt mer «overfladiske» forhold enn menneskeverdet og de grunnleggende rettighetene. Menneskeverdet tilkommer den udyktige likeså vel som den dyktige, den unge så vel som den gamle, mannen så vel som kvinnen. Kort sagt: Menneskeverdet har krav på respekt uavhengig av alle andre egenskaper. Derfor tilkommer det også Hitler og Stalin menneskeverd i akkurat samme grad som Frans av Assisi, Gandhi og Nelson Mandela.

KRISTNE AKTER IKKE KORANEN

At man har respekt for sitt eget livssyn er helt naturlig. Det ville være rart ellers. Er man kristen vil man selvsagt beundre og ha ærefrykt for Jesus og hans ord og gjerning slik de er gjengitt i Bibelen. Tilsvarende gjelder om Muhammed og Koranen for muslimer. Men kan man kreve *andres* respekt for Jesus, for Muhammed, for Bibelen og Koranen? Er det rimelig å si at en jøde skal ha ærefrykt for, beundre og sette pris på forestillingen om Jesus som Messias? Det vil gå direkte i mot hans eller hennes forestilling om at Messias ennå ikke har kommet. Kan man forvente at kristne skal sette pris på, beundre eller ha aktelse for forestillingen om at Koranen er Guds ord – et ord som tar presedens over de kristnes Bibel?

Dersom en jøde eller kristen skulle innta en posisjon av grunnleggende og fundamental respekt overfor innholdet i andre religioner, hvordan kunne de da opprettholde sin egen tro?

Dette forhindrer ikke at man kan opptre respektfullt overfor andre mennesker. Det handler om god folkeskikk. Dersom man ikke ønsker å provosere, fornærme eller såre noen, unngår man sikkert også å tale kritisk om det som er svært viktig for den andre. Men da utviser man en annen type respekt enn den vi er forpliktet til på grunn av menneskets verdighet.

Konklusjonen må bli at man faktisk ikke kan forvente respekt for sin egen tro fra andre som står utenfor denne troen. Men blant de grunnleggende rettighetene er *retten til å ha en tro*, nemlig livssynsfriheten. I forhold til det etiske kravet om å respektere andres menneskeverd og grunnleggende rettigheter, er det *retten* til å tro på hva man vil som har krav på respekt – ikke det man faktisk tror på.

Med dette som utgangspunkt kan vi se at det er mulig å både respektere individets verdighet og grunn-

leggende rettigheter, og samtidig bedrive religionskritikk. Men la oss først avklare det andre av de to sentrale begrepene.

Å UTHOLDE DET MAN AVSKYR

Hvis det å respektere er en begrenset, men likevel avgjørende forpliktelse, blir det litt enklere å forstå hvorfor toleranse er påkrevet – ja, faktisk en avgjørende forpliktelse i det moderne og pluralistiske samfunn. Og hvorfor toleranse må være et grunnelement i en humanistisk etikk.

Ofte defineres toleranse som evnen til å tåle, altså leve med, de av andres meninger, holdninger og handlinger som man selv ikke aksepterer. Toleranse blir da å bære over med andres oppfatninger og oppførsel. Noe mer presist kan vi si at toleranse er *evne, men også vilje til å leve med, uten å hindre, de av andres meninger, holdninger og handlinger man selv er uenig i eller blir provosert av*. Toleranse vil derfor bare forekomme der hvor det samtidig er noe man er uenig i og avviser eller fordømmer. Dette betyr at man ikke tolererer det man er likegyldig til. Likegyldighet (eller indifferens) i forhold til standpunkter eller handlinger har dermed intet med toleranse å gjøre.

Toleransen er noe vi (eventuelt) skal eller bør utvise i forhold til meninger eller handlinger vi har et engasjert forhold til. Derfor krever toleranse noe av oss, og toleranse kan være (og er ofte!) veldig vanskelig. Toleranse krever at vi holder to tanker i hodet på en gang: misbilligelse av en holdning eller handling og

Verdier og verdighet. Tanker om det humanistiske livssyn

Artikkelen er en forkortet utgave av Lars Gules' bidrag i den norske humanismentologien Verdier og verdighet utgitt på Humanist forlag 2007. Antologien tar for seg spennvidden i det humanistiske livssyn, og temaene for artiklene er mange: forholdet til menneskerettighetene og internasjonalt arbeid, synet på meningsmotstandere og begreper som tvil, respekt og toleranse og relasjonen til kultur, filosofi, politikk og vitenskap.

Se anmeldelse side 36

samtidig respekt for mennesket bak holdningen eller handlingen. Dette er vanskelig. Derfor er det lettere å la enkel svart/hvit tenkning dominere. Så det er ikke vanskelig å se hvordan det kan bli problematisk å bedrive religionskritikk og samtidig utvise toleranse.

Kravet om toleranse følger logisk av at alle mennesker har grunnleggende rettigheter. Disse rettighetene, for eksempel ytringsfriheten, kan brukes til noe som andre blir provosert av, for eksempel blasfemiske utsagn. Nettopp fordi vi alle har en moralsk forpliktelse til å beskytte andres rettigheter, er vi forpliktet til toleranse når rettighetene brukes til det vi selv er sterkt uenig i eller blir provosert av. Men det at en kristen eller muslim forsvaret en ateists rett til å uttrykke seg blasfemisk, eller at humanisten forsvaret den kristnes rett til å ekskludere homofile fra viglede stillinger, betyr ikke at han eller hun blir enig i gudsbespottelsen eller homofobien. Det er *retten* til å uttrykke seg som forsvares, ikke innholdet i det som ytres.

Å KRITISERE ER IKKE INTOLERANSE

Derfor er det ikke nødvendigvis uttrykk for intoleranse når man kraftig imøtegår noens ytringer eller kritiserer handlinger. Det er når man vil hindre selve ytringen eller handlingen, for eksempel gjennom lovforbud, vold eller trusler, man opptrer intolerant. *Med andre ord: Jeg er ikke intolerant om jeg uttaler at muslimske kvinners hijab er kvinneundertrykkende og bør avskaffes, dersom jeg samtidig forsvaret retten til å bære hijab. Det er da jeg faktisk er tolerant. Men jeg blir intolerant i forhold til hijab dersom jeg slutter meg til et krav om å forby dette plagget.*

Toleransen har imidlertid også grenser. Disse grensene defineres også av menneskerettighetene. De går der hvor noen bruker sine rettigheter til å krenke andres verd og rettigheter. Man kan således ikke bruke religionsfriheten til å tvinge kvinner til å bære en bestemt klesdrakt, for eksempel *hijab*. Men man kan heller ikke tvinge noen til *ikke* å bære *hijab*. Begge deler innebærer en krenkelse av kvinners frihet og selvstendighet.

Selv om det generelle prinsippet for å finne toleransens grenser er enkelt – man skal ikke bruke sine rettigheter til å skade andre – er det likevel ikke enkelt å trekke grensene i praksis. I den konkrete avveiningen er det ofte mange elementer som spiller inn. Og det er slett ikke lett å avgjøre hva som utgjør en krenkelse av andre. Men nettopp fordi den konkrete avveiningen kan være vanskelig, er det desto viktigere å oppøve vår moralske bevissthet om de grunnleggende prinsippene i disse spørsmålene, for det er de som skal veilede oss i de konkrete tilfellene.

Moderne samfunn kjennetegnes av et omfattende mangfold på mange områder, også på det livssynsmessige. Nettopp fordi både livssyn, politiske ideologier og en rekke andre verdibaserte delsystemer i samfunnet er gjensidig utelukkende, er det avgjørende at vi kan vise toleranse. Dette er en forutsetning for fredelig sameksistens i et pluralistisk samfunn.

Sammenfattet: respekt og toleranse er komplementære begreper. De utfyller hverandre logisk innenfor rammen av de grunnleggende rettigheter vi har som mennesker. Både som komplementære begreper og slik respekt og toleranse må defineres, betyr de det motsatte av hverandre: Man respekterer det grunnleggende menneskeverdet, men lærer seg å leve med det man blir provosert av eller forakter.

SNILL OG «AGGRESSIV» RELIGIONSKRITIKK

Religionskritikken representerer den rasjonelle og systematiske tvil i forhold til religiøse systemer og dogmer.

Slik sett er religionskritikk en grunnleggende fortelling om tvil. Men paradoksalt nok kan også religionskritikk framføres på en trosvis og dogmatisk måte.

Krass kritikk er likevel ikke det samme som trosvis og dogmatisk kritikk. Så hvorvidt en kritikk er berettiget eller urettferdig kan bare avgjøres ved å undersøke kritikkens innhold, ikke ved å henge seg opp i dens form.

For religionskritikk kan ta mange former. Den kan være implisitt eller eksplisitt. For eksempel ligger det en implisitt religionskritikk i det å være humanist, rett og slett fordi humanismen står i motsetning og er et alternativ til de religiøse livssyn. For mange humanister er dette en tilstrekkelig religionskritikk. Denne formen er ikke særlig utfordrende eller etisk problematisk, og derfor er det mange som overser denne typen religionskritikk. En annen grunn kan være at denne implisitte og indirekte religionskritikken finnes innen alle religioner. For ved å slutte seg til én religion, bedriver den religiøse denne typen implisitt religionskritikk mot *alle andre* former for religion.

Det er den eksplisitte eller åpne og direkte religionskritikken som oppleves som etisk utfordrende. Alle som inntar en «aggressiv» posisjon overfor andre livssyn, vil kunne oppleves som støtende og provoserende. Dermed oppstår også behovet for et etisk perspektiv på den religionskritiske virksomheten. Dette blir selvsagt ikke minst viktig for de humanister som stiller seg eksplisitt kritiske til alle religiøse livssyn.

Den eksplisitte religionskritikken kan også ha forskjellig fokus. For noen er det viktig å peke på de filosofiske og logiske meningsløshetene som finnes i teologiske systemer. Vi kunne kalle dette *teoretisk* religionskritikk. For andre er det viktig å peke på de uakseptable, ja inhumane konsekvensene av bestemte typer religiøs praksis. Vi kunne kalle dette *praktisk* religionskritikk. Eksempler på teoretisk kritikk er å påpeke det ulogiske i at det skulle finnes en kjærlig og allmektig gud samtidig som det finnes ondskap og lidelse i verden, eller kritikk av den absurde kristne treenighetslæren. Eksempler på praktisk kritikk er å kritisere kvinneundertrykkelsen innenfor religiøse institusjoner, eller å påpeke hvordan det katolske sølibatet kan være en medvirkende årsak til seksuelle overgrep mot barn og ungdom fra presters side.

Det skal igjen påpekes at mange, også religiøse mennesker, kan være med på praktisk religionskritikk. For mange er dette også langt viktigere enn teoretisk religionskritikk, ikke minst fordi den oppleves som mer relevant og aktuell enn teoretisk kritikk. På den annen side er det ofte en nær sammenheng mellom teologiske posisjoner og dogmer og den religiøse praksis som utøves. Liv og lære henger ofte sammen. Derfor er nok den mest tungtveiende religionskritikken den konsekvente og integrerte – den som kritiserer både religionenes teori og praksis.

Det er interessant at religiøse mennesker kan bidra til både praktisk og teoretisk religionskritikk på ganske krasse måter. Martin Luthers kritikk av både katolsk praksis og katolske teologiske dogmer, var en kritikk «innenfra», fra et selvforstått kristent ståsted. Likevel ble resultatet en «ny» religion. For den ikke- eller antireligiøse religionskritikeren er det dumt å overse denne dynamikken i religionskritikkens historie. Svært mye religionskritikk har begynt innenfra og – i tidens fylde – utviklet seg i mer radikal retning til en kritikk som avviser alle former for religion.

Men uansett hvilken form for eksplisitt religionskritikk som settes i fokus, er respekt og toleranse høyst

relevante begreper. Forpliktelsen til å respektere andres rettigheter – inklusive livssynsfriheten – er en forpliktelse til å forsvare andres rett til å tro og praktisere det de vil og til å tolerere det de tror og praktiserer. Og helt avgjørende er at denne forpliktelsen er gjensidig. *Derfor er den troende også nødt til å respektere retten til å ytre seg kritisk om troen og til å tolerere de kritiske utsagnene.*

IKKE-HUMANISTISK RELIGIONSKRITIKK

Det er i dette rommet en anstendig religionskritikk kan utfolde seg. En uakseptabel eller uanstendig religionskritikk trækker over grensene ved – for eksempel – å kreve forbud mot holdninger og handlinger man ikke liker, ved å true personer på grunn av deres trosoppfatninger og/eller trosbestemte handlinger, ved å hetse eller angripe personer istedenfor troen osv. Alt dette innebærer også intoleranse.

En slik form for religionskritikk kan prinsipielt sies å være ikke-humanistisk. Denne typen religionskritikk klarer ikke å holde fokuset på individet og dets verdighet. Ofte blir denne typen religionskritikk en unnskyldning for å angripe hele grupper. I den grad man vil verdige nazismens angrep på jødedommen med benevnelsen religionskritikk, er den et eklatant eksempel på en slik holdning: Man angriper – tilsynelatende – en religion, men er ute etter å ramme en gruppe mennesker. I stor grad ser vi paralleller i mye av kritikken mot islam i våre dager. For ved nærmere øyesyn viser det seg at denne «islamkritikken» bare er et fordekt angrep på muslimer – særlig innvandrede muslimer – og deres rettigheter.

En humanistisk religionskritikk må klare balansen mellom respekt for mennesket og dets verdighet på den ene siden, og kritikk av et trosinnhold og/eller en trospraksis som mange mennesker har et sterkt følelsesmessig forhold til, på den andre siden. Det er nesten unngåelig at noen vil føle seg krenket og støtt av en slik religionskritikk.

I denne sammenheng blir kritikkens form sentral. Man kan uttrykke seg forsiktig eller krast, saklig eller vulgært, man kan oppmuntre til dialog eller provosere. Men uansett hvor mildt kritikken enn formuleres vil noen føle seg støtt eller provosert. Derfor kan det ikke være avgjørende hva slags følelsesmessig forhold en eller annen troende har til kritikken. Det er opp til kritikeren å velge form i tråd med hensikten. For noen ganger er ikke poenget med kritikken å overbevise en troende om at han eller hun tar feil, men å påvirke personer som leter etter en tro. Eller man kan til og med henvende seg til sine ikke-troende meningsfeller.

Det viktig for en humanistisk religionskritiker å være seg bevisst hva man vil oppnå, samtidig som man rettleides av respekten for andres rettigheter og toleranse for deres meninger, holdninger og handlinger. Det vil si at man ikke bare *tolerer* andres meninger, holdninger og handlinger, men *aktivt forsvaret* retten til å tenke og handle annerledes. Mens toleranse er en nødvendig forutsetning for fredelig sameksistens i pluralistiske samfunn, er det aktive forsvar for andres rettigheter – også når rettighetene brukes til noe man selv er uenig i – avgjørende for å skape trygghet og dialog på tvers av livssynsskiller.

Det er likevel ikke lett å følge opp en slik dobbelt praksis, for det er slett ikke lett å vise i praksis at man samtidig både kritiserer en tro og forsvaret retten til å ha den samme troen. Her ligger utfordringen for den humanistiske religionskritikken.

Ekspert på eget liv?

Ved samtale med en filosofisk praktiker – en samtalefilosof – kan du oppnå akkurat dette. Gjennom økt selvforståelse blir det lettere å se hva som er viktig for deg, det blir lettere å ta vanskelige valg, og dine verdier og mål i livet blir mer synlige.

Kontakt oss for timebestilling eller nærmere opplysninger:
Morten Fastvold, tlf: 22 37 13 51, www.fastvold-filopraksis.com
Sidsel Høye Haugan, tlf: 48 0642 32, www.samtaler.no
Gry Orfei Solbraa, tlf: 93 82 51 88, www.solbraa.no

Les svenske Humanisten!

Spesialpris for medlemmer av Human-Etisk Forbund:
Årsabonnement kr 250,-
Humanisten kommer ut med seks nummer i året og er svenske Humanisternas frittstående kulturtidsskrift. Den inneholder blant annet intervjuer, essays, debattartikler og bokanmeldelser. Det svenske forbundet er nå i sterk vekst og under utvikling på flere plan. I Humanisten får man med seg noe av det mest interessante og spennende i den eksistensielle diskusjonen om livssyn, etikk og vitenskap, presentert på en popularisert måte. Ta sjansen å bli abonnent nå!
Bestill direkte på www.humanisten.se eller send e-post til pren@humanisten.se

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonner på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

Jeg ønsker å abonnere på Humanist

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

Fri tanke nr. 1 - 2008

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Humanistisk ungdoms sommerleir 2008

2.-7. august

Buskerud folkehøgskole

§1: Humanistisk Ungdom er en humanistisk organisasjon for ungdom. Organisasjonen baserer seg på det norske humanistmanifest 2006. Humanismen har et positivt menneskesyn og er uten religiøse forestillinger. Humanistisk Ungdom ønsker å bevisstgjøre ungdom i forhold til eget livssyn, og bidra til at de aktivt kan praktisere sitt humanistiske livssyn.

www.humanistiskungdom.no/sommerleir

Humanistisk Ungdom Oslo lokallag inviterer til: Nasjonalt ungdomsseminar

28.-30. mars

Et halvt hundre unghumanister fra hele landet samles i Oslo for å fokusere på humanismen som livssyn. I tillegg blir det guinnessrekordforsøk og konsert til støtte for Frihetsaksjonen. Påmelding nå!

«Investigate your life in the light of the midnight sun»

Juli 2008

Vil du møte unge humanistar frå andre land for å utforska kva det tydar å vera humanist? Humanistisk Ungdom i Oslo arrangerar i år internasjonal sumarleir i Nord-Noreg i juli. Meir informasjon og endeleg dato vil koma etter kvart på vevsidene til Humanistisk Ungdom, under Oslo lokallag.

www.humanistiskungdom.no/oslo

Debatte

Delta i debatten, men gjør det kort og konsist! (2500 tegn inkludert mellomrom – ca én maskinskrevet A4-side med dobbel linjeavstand.) Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg. Debattinnlegg som sendes Fri tanke vil også kunne bli publisert på Fritanke.no.

Debattinnlegg sendes:
FRI TANKE
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

E-post: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 15. mai

Ulike tolkninger av Slettemarks kunst

Redaktøren av tidsskriftet *Humanist*, Arnfinn Pettersen, fremfører flammende kritikk av årets kulturpristildeling i Fri tanke nr 4-07. Han mener Kjartan Slettemark ikke fortjener en Humanistisk kulturpris. «Juryen later til å ha vært blinde for at hans støtte til en totalitær religiøs organisasjon skulle være et problem. Det burde diskvalifisere den neste gang en slik pris skal deles ut», skriver han.

Vi står overfor to tolkninger av Slettemarks kunst: kulturprisjuryens syn representert ved Anna Bache-Wiig og Pettersens syn (les også intervju med Bache-Wiig 06.12.07 på Fritanke.no).

Juryen består, i henhold til retningslinjene for Humanistisk kulturpris, av 5 personer, hvorav 3 må være medlem av Human-Etisk Forbund (HEF).

Når Pettersen tar til orde for at årets avgjørelse burde diskvalifisere juryen, er det fordi juryen ifølge ham synes å ha vært blind, mao ikke tolket Slettemarks kunstuttrykk rett. Slik jeg ser det beveger Pettersen seg farlig nær en antihumanistisk verdi – ensretting. Med dette står han selv i fare for å befeste fordommer om forbundet som smalt, og med sekteriske tendenser.

HEF har valgt å opprette en Humanistisk kulturpris, og våget å invitere eksternt kompetanse inn i juryen. Da har man også bedt om nye blikk i et forsøk på å profilere forbundet bredere enn man til nå har klart.

Pluralisme er en humanistisk verdi som henger høyt i forbundet. Didrik Söderlinds (red.) fremdeles ferske antologi *Verdier og verdighet, Tanker om det humanistiske livssyn*, viser klart og tydelig pluralismen i humanismen som livssyn. «Det finnes ikke ett humanistisk livssyn, og mangfoldet innen humanismen gjør meg glad» sa Pettersen i forbindelse med lanseringen av boken. Godt å vite for HEF-medlemmer i kulturprisjuryen.

Humanistiske verdier reflekterer i mangt en allmenngyldig, fellesmenneskelig etikk, og er ofte, men ikke alltid bundet opp til et humanistisk livssyn. Når kulturprisjuryen kan belønne kjARTan Slettemark for et 40-årig liv i kunsten, er det nettopp identifisering av humanistiske verdier i hans kunstprosjekt som er den røde tråd: forsvaret for annerledeshet, for de svake, lek med autoriteter, medmenneskelighet, undring, nysgjerrighet, humor og ikke minst frihet til å skape sitt eget liv. En slik tolkning betyr ikke at jurymedlemmene har vært blinde for Slettemarks manglende dypanalyse av en politisk situasjon, ei heller er det uttrykk for at det for kunsten ikke finnes grenser.

«Humanismen anerkjenner kunstens betydning

for personlig utvikling og tilfredshet og fremholder dens evne til å gripe inn i og forandre våre liv» kan vi lese i *Norsk humanistmanifest 2006*.

Det er enkelt å smykke seg med fine ord. Vanskeligere er det når kunstuttrykk berører og utfordrer det rammeverket vi har slått opp rundt oss. Kunst i ulike former er, og vil alltid være gjenstand for tolkning.

Den rette tolkning finnes ikke (?).

Inger Marie Helle

Medlem av og sekretær for kulturprisjuryen 2007

Se også debatten på Fritanke.no

Frihetsaksjonen 2008 er betydningsfull

Mange av dette bladets lesere vil ha hørt oppmodningene fra kjente humanister om at et livssyn forplikter. Mange vil også ha hørt talen om at å ikke gjøre noe, men fortsette å leve som før, det er å gjøre noe i seg selv.

Det er forholdsvis lett å være kristen hvis man blåser i sentrale leveregler som «du skal ikke drepe», «elsk dine fiender» og «du skal ikke lyve», eller leser i dem det man vil selv.

Tilsvarende er det lett å være humanist hvis man bare ikke gjør noen ting.

La oss ikke bruke skepsisen som vår beleilige unnskyldning for å ikke gidde.

Frihetsaksjonen gjennomføres i år for femte år på rad. På disse årene har aksjonen vokst fra å bli oppfattet av mange som et merkelig, uhåndterbart og ganske tilfeldig innfall, til å bli en betydningsfull del av konfirmasjonskurset, ihvertfall noen steder. Det er gjennom konfirmasjonskurset aksjonen har nådd ut til flest, og det å gjøre en bevisst innsats for en bedre verden i seg selv egner seg glimrende som en del av overgangen fra barn til etisk voksen.

Aksjonsmidlene går, som tidligere år, til India, og prosjekter som HAMU, Human-Etisk Forbund sin hjelpeorganisasjon, har bygget opp gjennom mange år. Det drives blant annet skoler for noen av samfunnets mest utstøtte, og krisesenter for unge kvinner, som ofte står uten vern i et land der fattigdommen og den sosiale forskjellen er stor.

Erfaringene fra Oslo og Akershus tyder på at det er fullt mulig å gjøre Frihetsaksjonen til en integrert og meningsfull del av konfirmasjonskurset, med relevans til mange av temaene som behandles. Historiene er

etterhvert mange om konfirmanter som utvikler et eieforhold til aksjonen. Som føler at de gjør en viktig innsats, og at det virkelig nytter for dem å organisere seg og ta i et tak.

Håpet er at dette etterhvert skal synke inn blant folk som en naturlig del av konfirmasjonsforberedelsene over hele landet. Det arbeides det for på flere fronter. Og da hjelper det ikke andre konfirmasjonsalternativs sak om konfirmanter der drar på rafting isteden.

Oslo og Akershus samarbeider i år om aksjonen, og har fått felles prosjektleder og aksjonsutvalg. Så langt virker dette som et fornuftig grep. I Oslo har man til og med fått en ekstra kurskveld med tanke på Frihetsaksjonen, men deltakelse er fortsatt frivillig. Det arbeides derfor mye med å vinkle aksjonen fornuftig inn på kurset, og å gjøre det naturlig for folk å delta.

Til dette formål fungerer den nå berømte «Frihetsaksjons-kofferten» til kursledere som regel strålende (selv om innholdet strengt tatt ikke deles ut i koffertene lenger). Konfirmanter jobber seg gjennom tre opplegg som på mer eller mindre generelt grunnlag (avhengig av kurslederen) aktualiserer aksjonen.

Men i tillegg til at kurslederne lærer opp i bruk av koffertoppleggene, skjer det ting i Oslo og Akershus. Kurslederne har fått en kontaktperson om aksjonen, og følges opp. I tillegg arrangeres det en konsert for alle de som deltar i aksjonen, det er laget Facebook-gruppe, og sidene www.human.no/oslo/frihet og www.human.no/akershus/frihet oppdateres løpende.

Anja Gil Spilling fra Oslo dro igang ideen om verdensrekordforsøk i hviskeleken for alle konfirmanter i Oslo og Akershus, og dette følges nå opp med mobilisering og planlagt bodaktivitet i Spikersuppa, der rekordforsøket skal stå den 29. mars. For å slå rekorden kreves det 1084 konfirmanter, noe som såvidt er innenfor rekkevidde.

Uansett utfall vil aksjonen bli behørlig markert.

Men aksjonen er ikke forbeholdt konfirmasjonskurs. Gjennom utsendte giroer og forbundets hjemmesider samles det inn penger hele året, og ingen gave er for liten.

Og det er også mulighet til å hjelpe til med selve innsamlingen. På Oslo og Akershus sine egne aksjonsider kan man finne informasjon om hvordan man kan delta lokalt i disse fylkene, og det er sikkert flere fylker som blir glade for frivillige.

Uansett om du ønsker å delta eller ikke, merk deg i alle fall datoene: 30. mars - 6. april. Denne uken kommer det velvillige konfirmanter til et sted nær deg!

Mer om prosjektene aksjonen går til, samt mer informasjon om hvordan du kan hjelpe, kan du lese på www.frihetsaksjonen.no.

Øyvind Elgstøen

Prosjektleder for Frihetsaksjonen i Oslo og Akershus

Verdig død eller verdig liv?

Vi har jobbet nært alvorlig syke og døende mennesker en del år. Dette er primært kreftpasienter som ønsker å være hjemme i avslutningsfasen av livet – enten så lenge som mulig eller helt til de dør.

Å jobbe nært mennesker som skal avslutte livet på grunn av sykdom betyr ofte sterke møter med krise og sorg, men også situasjoner preget av pasienters og pårørendes aksept av situasjonen, ro og forsoning. Å være hjelper nær døden har innebåret stell og pleie, symptomoppfølging/lindring, oppfølging av smertepumper, samtale, veiledning av pasienter, pårørende og annet helsepersonell.

23.01.08. var vi tilhørere på Levi Fragells foredrag «Retten til en verdig død» i Humanismens hus. For oss ble foredraget og debatten i etterkant for snever. Vi vil her kommentere noe av dette:

Fragell brakte fram diverse skrekkeksimpler på dårlig smertebehandling som hovedargumenter for eutanasi. I debatten som fulgte kom det flere eksempler på det folk hadde opplevd som uverdige situasjoner slik som blant annet å ligge i sykehuskorridor, det å trenge hjelp til å gå på do og det å være til bry. En ansatt på et sykehjem fortalte om flere uverdige situasjoner som kunne oppstå på hennes sykehjem, blant annet når det gjaldt smertelindring.

Vi betviler ikke at det er mange eksempler på uverdige situasjoner i norsk helsevesen, dessverre. Vi vet også at det er noen pasienter med langt framskreden kreft som det er svært vanskelig å smertelindre samme hvor mye man prøver.

Fragell ga i foredraget flere eksempler på «gråsoner» og glidende overganger mellom eutanasi og behandling/lindring som i dag foregår i norske sykehus. «Hva er den store forskjellen?» spurte han. Han snakket blant annet om terminal sedering (Målsettingen ved behandlingen er å frata pasienten bevisstheten for å lindre uutholdelige symptomer/plager i livets slutfase når alt annet er prøvd). Det han ikke sa, var at det er svært strenge krav ved bruk av terminal sedering, blant annet ved at pasienten skal vekkes opp en gang pr døgn slik at man kan følge med pasienten.

Fragells argument om at terminal sedering vil bidra til at pasienten sulter i hjel, er også en feil fremstilling. Pasienter som har behov for en så drastisk behandling er i utgangspunktet så syke at de allikevel ikke spiser eller drikker noe av betydning.

Og – det er stor forskjell på å gi medikamenter i den hensikt å lindre plager i forhold til å gi i den hensikt å avslutte livet. Selv om resultatet kan bli det samme. Ingen av disse aspektene kom fram slik vi hørte foredraget.

Vi opplevde at argumentasjonen slik ble ganske ensidig og litt «spekulativ» ved at det var «skrekkeksimplene som tronet». Det kan føre til at den som ikke har erfaring i fagfeltet kan sitte igjen med et inntrykk av at de fleste kreftpasienter dør med store smerter. Vi kjenner ikke igjen denne «hverdagen» som ble beskrevet og eksemplifisert. Etter å ha fulgt døende over flere år på nært hold, er vår erfaring at de aller fleste dør stille og rolig med god lindring av eventuelle symptomer.

Men som sagt tidligere – vi vet også at det finnes unntak. Og vi vet også noe om hvilken fortvilelse både pasienter og pårørende kan uttrykke i slike situasjoner.

En undersøkelse gjort i Nederland i 1992, viste at 95 prosent av dem som ønsket eutanasi ikke begrunnet sitt ønske med smerter. Fragell kommenterte dette med at det finnes andre lidelser pasientene opplever.

Det er vi helt innforstått med. At svaret på denne problematikken er eutanasi, er vi imidlertid ikke inn-

forstått med. Og det er her vi opplevde foredraget og debatten for snever.

Det hadde vært interessant å belyse hva som gir mennesker verdi i vårt samfunn.

Det er betenkelig dersom det blir slik at det å være hjelpetrengende i økende grad forbindes med uverdighet?

Vi kunne videre ha diskutert ressursfordeling og kompetanse innen fagfeltet lindrende behandling, pleie og omsorg, som er et svært komplekst felt.

Det er dessverre slik at det mangler en del ressurser og kompetanse blant annet på sykehjem, noe som gjør at for eksempel smertelindring ikke alltid blir optimal.

For oss er svaret ikke eutanasi, men økte ressurser og satsing på lindrende behandling, økt kompetanse, økt fokus på ressursutnyttelse og samhandling i sykehus, sykehjem og i bydeler (kommuner). Dessuten bedre hjelp både økonomisk og praktisk for dem som er syke.

Og ikke minst – en utvidet verdidebatt!

Øyunn Granerud

Sykepleier og leder i pleietjenesten i Fransiskushjelpen
Medlem av Human-Etisk Forbund

Tor-Arne Henningsen

Avdelingspsykepleier i Fransiskushjelpen
Medlem av Human-Etisk Forbund

«Cuba leve»

Takk for at dere har tatt inn leserinnlegg om Cuba. Uvitenheten på dette området er meget stort. Jeg reiser nu for sjette gang i løpet av sju år, til Cuba.

Nylig hadde Dagsavisen en negativ omtale av Cuba. Artikkelforfatteren kunne fortelle om samtaler med dissenterere som fortalte «sannheten». Jeg skrev at jeg har en helt annen oppfatning av Cuba enn det som stod i artikkelen, og anbefalte å ta kontakt med Cubaforeningen v/Karl O. Rikardsen for å få informasjon om Cuba, men tror dere de har gjort det?

Fortalte at det er to måter å reise til Cuba. Enten å leie seg inn på turisthotell, eller i gruppe arrangert av Cubaforeningen. Vi bor i en leir (nærmest campingplass) med plass til ca 350 personer. Meget enkle forhold med felles dusj og toalett og 8-mannsrom. Det er sikkert at dette passer ikke for alle, men jeg trives utmerket med det. Vi bor i et plantasjeområde 40 kilometer fra Havanna, nær en liten by som heter Caimito. Noen formiddager hjelper vi til på plantasjene (som er private kollektivbruk), tilbake til lunsj og den obligatoriske siesta, informasjonsmøter med all slags innhold og mange fester, turer og bedriftsbesøk.

Cuba har full dekning av sykehjems plasser og betjening. Full barnehavedekning også. Alt innen helse, medisiner, tannleger og all slags skole er gratis. På grunn av det sosialistiske systemet tilfaller alt overskudd av produksjonen folket.

Valgordningen er noe for seg selv. Kommunistpartiet kan ikke sette opp valglister for eksempel. Hvordan valgene foregår til Parlamentet er jeg ikke helt sikker på, men til fagforeninger, borettslag, revolusjonskomiteer osv. skjer valgene alltid i to omganger. Første omgang kan det foreslås så mange kandidater som ønskelig, men flere enn de som skal velges. Andre omgang settes de opp som har fått flest stemmer.

Litt om dissenterne (som Bush gjerne vil hjelpe). Fire år på rad møtte jeg disse folkene i gamlebyen Havanna. De skal få deg inn på «good restaurant» og «good places». Sistnevnte er forbudt på Cuba. Det

var som regel nok i si: «Cuba ja» eller «Cuba leve», så stakk de sin vei.

Til slutt, visste lesere av Fri tanke at Norge deltar i USA-boikotten? Det er en bok som heter «Cuba, en annen verden er mulig», som jeg anbefaler.

Peder Pedersen

Feilaktige påstander i Kongo-anmeldelse

Jeg har fått meg oversendt Fri tanke kritikk av min bok *Kongo – landet verden helst vil glemme*, ført i pennen av Jan Ingar Thon. Egentlig bør man være glad for at det hersker nyanserte eller forskjellige meninger og oppfatninger, men her spør man seg om det kan dreie seg om en annen bok enn den andre har uttalt seg så vakkert om, eller om disse andre, eller Humanist forlag med dets redaksjon og konsulenter er blinde, dumme eller døve. Rent bortsett fra en nedlatende jeg-alene-vite-holdning har nemlig Thon gjennomgående prestert å lese det motsatte av det jeg har ment inn i skriviene mine, samt at han manifesterer seg som en mester i å manipulere løsevne sitater uten vettig kontekst.

Det får så være – vi har trykkefrihet her i landet – og jeg vil heller gå inn på noen av Thons rent feilaktige påstander eller vurderinger.

Først forholdet Rwanda-Kongo. Etter å ha skjelt meg ut for å være negativ og nedlatende i mine vurderinger av Kongo og kongolesere, får jeg en nesestyver for å ha ment noe om Rwandas forhold til Kongo. Hadde han vært så informert som han hevder å være, ville han ha visst at Rwandas tutsiregjering i dag nærer kraftig opp under det som med stor sannsynlighet kan bli en ny krig med Kongo, og at president Paul Kagame støtter og oppmuntrer dissidentgeneralen Laurent Nkunda, som i løpet av 2007 har fått hele 370.000 kongolesiske borgere til å flykte fra sine hjem i Øst-Kongos provinser, selvfølgelig under påskudd av å ville beskytte den rwandisktalende minoritetsbefolkningen der. Han uttaler seg dessuten svært så fordømmende om hutuenes Interhamwe-milits. Ingen kan bestride at folkemordet på 800.000 tutsier var en grusom tragedie, men Thon overser at dette skjedde for 13 år siden, og at den nåværende hutumilitsen i Kongo, FDLR eller Forces Démocratiques de Liberation du Rwanda, også består av mange yngre hutuer som ikke var med i 1994. De vil kjempe for en plass i det som en gang også var deres land og dessuten lever i fredelig sameksistens med lokalbefolkningen – selv om det gjemt i bushen fortsatt finnes noen av den gamle harde kjernen som herjer og røver.

Og hvis Thon mener jeg har bedømt Joseph Kabila for strengt – både «Guardian og BBC har gitt ham gode skussmål» – hvordan stiller han seg så til at Kabila nå har gått i ledtog med nettopp FDLR for å bekjempe Nkunda? Dessuten var det selve valget FN betegnet som viktig etter gjennomføringen i 2006, ikke personen Joseph Kabila. Og når det gjelder FN, bør han vite at hele Øst-Afrika frykter at en ny storkrig er på gang, mellom Kagames Rwanda og Kabilas Kongo, og at FNs MONUC toer sine hender og hevder de bare kan gripe inn når sivilbefolkningen er truet, og at de dessuten er underbemannet.

Når det gjelder Thons bedømmelse av Mai-Mai må han ha forlest seg på guttebøker som er mye mer nedlatende enn det han beskylder misjonærene i Askim for å ha vært. Jeg vil gjerne se kilden til

påstanden om «ubeskrevelige overgrep med religiøse overtoner, som heksebrenning, menneskebrenning og rituell kannibalisme». Mai-Mai har som alle andre aktører i borgerkrigen begått uhyrligheter, og jeg kan ikke finne ordet «anstendig» anvendt om dem i min bok. Derimot har jeg framholdt at denne ble dannet for å forsvare Kongo mot rwandisk invasjon, liksom Nkundas hær hevder å forsvare rwanderne mot kongolesere. Overgrep har funnet sted på alle fronter, men ikke slike som dem Thon beskriver.

Hva angår min egen nedlatenhet vis à vis kongolesere: det er riktig at jeg mener de selv må gjøre noe for å gjenvinne sin verdighet. Og det er riktig at noen gjør det og arbeider for det, men ennå altfor få. Mennesker som lider blir merket på sjelen, og det har jeg villet påpeke. Å leve i Kongo betyr å svinge mellom medlidenhet og sinne, ofte mest det siste. Men det er ikke det samme som å være nedlatende.

I det hele tatt er Thons kritikk, slik jeg ser det, et typisk eksempel på skuffelse over at andre har divergerende meninger og våger å uttrykke dem. Det burde han ikke være skuffet over, han skriver jo for Fri tanke! Bare fint hvis han selv er uenig, men hvis han vil få noe positivt ut av det, bør han huske på hva han skrev om å være «anstendig».

Per E. Fosser

Ateist og humanisme

Når man godtar betegnelsen «ateist» for egen del, åpner man for at ens livssyn – når det sees fra religionens side – kan beskrives negativt.

Religionen har flere betegnelser på ikke-troende:

1. **Hedninger**, «de ville» som er gjenstand for misjon og som kan tilintetgjøres dersom de ikke tar troen etter å ha hørt ordet.

2. **De frafalne** som egentlig skulle frakjennes livet dersom de ikke ombestemmer seg.

3. **Ateist**, «uten gud» eller også «i mot gud, be nekter gud», gjerne brukt om mennesker av en viss intellektuell standard, som man ikke uten videre kan kimse ad, men som selvsagt er fordømte. Det å bli stemplet som ateist er fra religionens side selvsagt negativt.

Jeg tror mange humanister godtar betegnelsen ateist ut fra at de ikke har noen gudstro. Dette kan noen ganger være litt for lettvinnet og uten tanke for konsekvensene.

Ateist er, som nevnt ovenfor, religionens betegnelse på de gudløse og nå nærmer jeg mitt poeng.

De passive ateister har bare ikke noen gudstro.

De aktive ateister benekter guds eksistens både overfor seg selv og overfor andre, altså utad slik som Dawkins og mange med ham – og ære være dem for det.

Når man godtar betegnelsen ateist for egen del, åpner man for at ens livssyn – når det sees fra religionens side – kan beskrives negativt; som en protestholdning, man er bare ikke-troende og ikke noe mer.

For mange kan dette muligens være akseptabelt. Jeg tenker da på de som i sin livssynsutvikling har st artet som religiøse, eller mer eller mindre troende, men som etter hvert er blitt tvilende, for så å ha tatt et **brudd** med religionen og gudstroen, kanskje et smertelig brudd, og da er man jo ateist. At man så, etter hvert for egen del finner fram til et humanistisk livssyn, det kan da fremstille seg som et tillegg og humanismens eget positive grunnlag kommer i skyggen og man bringes i en forsvarsposisjon, jo da, for man er da mer enn bare ateist!

For mitt vedkommende – og trolig for mange med meg – stiller saken seg annerledes:

Vi har gjennom en saktmodig utvikling funnet ut at vi er humanister, at vi har et naturlig livssyn uten mystikk, men også uten at dette er vunnet etter et brudd med religionen. Ens livssyn er utelukkende beskrevet gjennom hva humanismen står for og uten noen benektelse av noe som helst. For disse humanister er «Gud» et ikkebegrep og får bare anvendelse når man befatter seg med religion eksempelvis i diskusjoner.

En humanist, enten hans veg fram har vært den ene eller andre vegen, kan derimot akseptere å være ateist, ja, kalle seg selv for det dersom han kaster seg aktivt ut i livssynskampen og erklærer gud for ikke-eksisterende generelt og ikke bare for egen del. Men da er man ateist i ordets utvidete betydning som gudsfornekting. Det er her Dawkins og andre forfattere kommer inn, og takk og pris for at slike finnes.

Når jeg først er i gang, vil jeg gjerne trekke fram et synspunkt når det gjelder å diskutere livssyn. Skal man få en fruktbar diskusjon må man etter min mening innledningsvis bli enige om hva man vil diskutere, religion eller et verdslig livssyn. Mikser man disse temaer sammen kommer man ingen veg, men blir kastende tro og ikke-tro fram og tilbake mellom seg.

Drøfter man religion for seg, kan det bli meningsfylt ordveksling om hva man tror, hvorfor man tror osv.

Drøfter man Humanisme for seg vil man likedan kunne gå i dybden og få analysert sider ved saken.

Gisle Johnson

Humanistisk kulturpris 2007

Fri tanke trykker her hele juryens begrunnelse for prisutdelingen til Kjartan Slettemark på Nasjonal-museet for kunst, Samtidsmuseet i desember:

Human-Etisk Forbunds humanistiske kulturpris 2007 går til en kunstner med en omfattende, viktig og synlig produksjon. Han uttrykker seg i mange formater: skulptur, collager, kroppskunst, performance, multimedia, polaroidfoto og video. Miljøvennlig nok har han i flere tiår brukt søppel og avlagte materialer i sine installasjoner. Med et slikt blikk innlemmes menneskets hverdagsliv og strev i kunstens særegne verden. Kunstneren er samfunnsengasjert, og har på sitt særegne vis vist at protest er et viktig aspekt ved god kunst. Han gjør krav på total kunstnerisk frihet i sitt virke.

Kjartan Slettemark fylte i år 75 år. Han har vært en pionér på den skandinaviske kunstscenen og preget samfunnsdebatten i to land. Han har aldri sluttet å fornye seg.

Slettemark er kanskje mest kjent for å provosere, men lekenhet og nysgjerrighet er vel så karakteristisk for ham. Han er rar og skeiv og annerledes, og ved å lekent insistere på sin egen annerledeshet, forsvaret han også retten til å være annerledes, noe han gjør med varme, entusiasme og mot. Menneskets ansikt – det mest nakne, sårbare og avvæpnende vi har, manipulerer han gjerne med et humoristisk glimt. Med dette utfordres vår kanskje farligste fiende – vane-tenkningen. Kjartan Slettemark er genuint åpen og nysgjerrig i møte med publikum. Det er som om han sier: *Hei mennesker! Hvem er dere? Hvordan ser dere ut inni?*

Det er juryens mening at det er nettopp en slik nysgjerrighet humanisme handler om. Det går en rød tråd av menneskekjærlighet gjennom alt Slettemark skaper. Når han provoserer og overrasker, er det ofte for å forsvare folk som trenger forsvar, som i det enormt gjennomslagskraftige verket *Av rapport fra Vietnam*.

Prisvinneren har beholdt sitt rabuliststempel fra 1960-årene helt fram til 2000-tallet hvor han er blitt hedret med blant annet Norsk kulturråds ærespris. Human-Etisk Forbunds jury takker for alle opprørske år og er glad for å kunne hylle 75-årsjubilanten Kjartan Slettemark med Humanistisk kulturpris 2007.

Juryen har bestått at Anna Bache-Wiig, Finn Skårderud, Steinar Ofsdal, Silje Riise Næss og Inger Marie Helle fra Human-Etisk Forbund.

Oslo, 23. november 2007

Finner du ikke debattinnlegget ditt?
Se vår nettsider www.fritanke.no

Få med deg Humanistisk uke i Oppland NÅ!

Spennende program for både store og små. Se www.human.no/oppland for mer informasjon

TIRSDAG 11. MARS:

Åpent møte om KRL-faget: «KRL eller RLE – hva nå?»

Fagkonsulent i HEF, Hans Christian Nes, redegjør for den siste utvikling og konsekvenser av endringsforslagene. Under møtet vil Humanistisk Ungdom aktiviserer barn i alle aldre med masse lek og mye moro!

Kl. 18.00 på Høgskolen i Gjøvik, bygg H (sykepleierskolen). Enkel servering fra kl. 17.30.

TORS DAG 13. MARS:

Seremonitreff – åpent kontor

Representanter for de ulike humanistiske seremoniene vil være tilstede på kontoret i Gjøvik. Stikk innom for informasjon om HEF, seremoniene eller bare en hyggelig samtale. Enkel servering.

Kl. 15.00 – 19.00 i Tordenskjoldsgate 1 (inngang fra Storgata, 2. etasje over Gjøvik kafé).

FREDAG 14. MARS:

Middag og kåseri

Oppland fylkeslag og Gjøvik og omegn lokallag inviterer til hyggelig lag med god mat og drikke. Arnfinn Åslund kåserer over «Drikkelagets filosofi».

Kl. 19.30 på Gamletorvet Spiseri, Gjøvik.

Kr. 300 for medl., kr. 450 for andre. Påmelding til karen.sofie.naess@rfs.raufoss.com eller 478 63 890.

Åpent kontor:

Fylkeskontorets åpningstid er normalt tirsdag og torsdag 11-16.

I forbindelse med Humanistisk uke vil vi ha noe endret åpningstid. For avtale utenom åpningstid, ta kontakt på tlf: 61 17 67 10 eller e-post: oppland@human.no

TIRSDAG 11. MARS: kl. 14-17.30

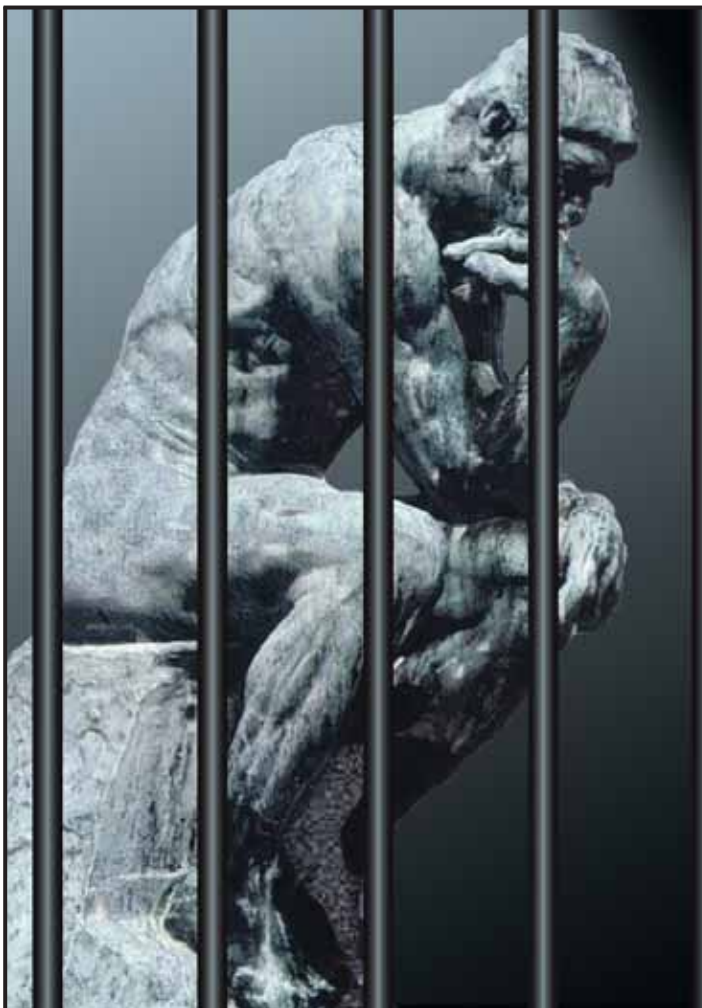
ONSDAG 12. MARS: KL. 15-18

TORS DAG 13. MARS: KL. 15-19

- Treffe aktive medlemmer
- Få informasjon om våre tilbud og aktiviteter
- Låne bøker fra vårt lille bibliotek
- Muligheter til å bestille bøker fra Humanist forlag
- Muligheter til å bestille varer fra HEF-butikken

Vi har også et lite arkiv av gamle bilder, avisutklipp, medlemsblader og tidsskrift.

Stikk innom, da vel!

Frivillige til samtalegrupper i fengsel – vi trenger din innsats!

Etter henvendelse fra innsatte har Human-Etisk Forbund i to år drevet en livssynssamtalegruppe på Ila landsfengsel. Nå ønsker vi å se om det kan settes i gang livssynssamtalegrupper ved andre fengsler, men da trenger vi deg.

Er du glad i samtaler og liker å utfordre dine fordommer? Da kan kanskje nettopp du gjøre det mulig å etablere nye samtalegrupper på fengsler i ditt nærområde.

Dine fremste kvalifikasjoner er at du er god til å lytte og glad i å snakke med mange forskjellige mennesker om livsnære og eksistensielle tema.

Interessert? Ta kontakt med Human-Etisk Forbund tlf 23 15 60 00 ved Kjartan Selnes, selnes@human.no eller Gry Orfei Solbraa, solbraa@human.no

Årsmøte i Nordland Fylkeslag

Dato: lørdag 29. mars kl 13.00

Sted: Skagen Hotell i Bodø

Saker som ønskes behandlet på årsmøtet må ha vært sendt via lokallaget og ha vært fylkesstyret i hende senest fire uker før årsmøtet. For øvrig behandles ordinære årsmøtesaker.

Kun delegater valgt på lokallagenes årsmøter har stemmerett. Øvrige medlemmer er selvsagt velkommen.

Fullstendig informasjon: www.human.no/nordland

Aust-Agder fylkeslag av Human-Etisk Forbund

Fylkesårsmøte onsdag den 12 mars. kl 19.00

Sted: se www.human.no/austagder

Fylkeskontoret har fått nytt telefonnummer og nye åpningstider:

Kontoret er åpent mandag til fredag: kl 9-15

Telefon 37024100

Epost: hedman@human.no

Trondheimshumanist?

Human-Etisk Forbund
Sør-Trøndelag

Trondheim lokallag ønsker en bredere profil, men trenger enda flere engasjerte for å kunne involvere oss på nye områder.

Har du lyst til å hjelpe til med landets flotteste humanistiske seremonier, eller kanskje stille opp som samtalepartner for mennesker som trenger litt ekstra omsorg? Har du en glødende humanist i magen, men mangler organisasjonell støtte?

Da håper vi du tar kontakt med oss! Du kan lese mer om oss på www.human.no/sor-trondelag

Vi oppfordrer samtidig alle byens humanister om å bli med bak vår fane i Borgertoget 17. mai! Før avmarsj har vi åpen kafé i Menneskerettighetshuset, så kom gjerne for å slå av en prat.

Gaver til Human-Etisk Forbund

Forbundet lever av offentlig tilskudd, medlemskontingent og annen støtte fra medlemmer. Med økte inntekter kan vi gjøre en enda bedre innsats for å nå våre mål, og vi setter stor pris på all støtte vi får. Du kan få skattefradrag for årlige gaver fra 500 til 12.000 kroner. Forbundets gavekonto er 6026.05.32661.

Human-Etisk Forbund har 72.228 medlemmer pr 1. mars 2008

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem: kr. 325
Ungdom 15-24 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede, personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 925,-
Konto: 0805 23 51252

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

Hettegenser i god økologisk kvalitet

Sort hettegenser med motivet «I decide my self».

Hettegenseren er produsert i økologisk bomull, og ved kjøp støtter du rettferdig handel!

Medlemspris
kr 300,-

BESTILLINGSKUPONG:

.....stk hettegenser «I decide my self» str S
.....stk hettegenser «I decide my self» str M
.....stk hettegenser «I decide my self» str L
.....stk hettegenser «I decide my self» str XL
.....stk hettegenser «I decide my self» str XL

Medlemsnummer: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Fri tanke 1/2008

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 10-15
(vinter) 10-16

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 9-15
(vinter) 9-16

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma-to 10-15)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, on 15-17)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 06 00 06
Faks 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Tlf. 95 75 95 41

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-to 10-15)

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 67 53 91
(ti og to 8-15)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fr 9-15.30)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 74 08 88 40
Faks 74 08 88 41
(ma-on 9-13)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

Min siste vilje

Human-Etisk Forbund har utarbeidet et skjema hvor man kan skrive ned ønsker om egen gravferd, dvs. ønsker man etterlater seg overfor pårørende; om hva slags gravferd/ askespredning og seremoni man ønsker:

- hvilke musikkstykker, dikt etc. man er glad i
- hvem man ønsker skal holde talen m.m.

Det kan være til god hjelp for de pårørende som kan være usikre på hvordan de skal bygge opp seremonien.

Min siste vilje er et *ønske*.

På et underskrevet papir (f.eks. skjemaet «Min siste vilje») kan det skrives hvem den etterlatte gir gravferdsretten dersom den etterlatte ønsker en annen person enn den juridiske rekkefølge tilsier. Denne person/pårørende vil sørge for en seremoni i tråd med avdødes livssyn og eventuelle ønsker. Det er allikevel viktig å være klar over at pårørende rent juridisk kan velge innhold etter eget syn.

Last ned skjema fra våre nettsider:
www.human.no/seremonier (velg *Gravferd*)

Medlemsundersøkelsen 2008

Takk til alle dere som har svart på vår medlemsundersøkelse som ble sendt ut på e-post rundt 1. februar. Din tilbakemelding er med på å videreutvikle forbundet på en best mulig måte. Har du ikke mottatt medlemsundersøkelsen? Da har vi ikke din e-postadresse. Bruk svarslippen øverst på kontingenten du mottok i februar til å oppdatere medlemsregisteret vårt, eller send oss din e-postadresse på medlemskontakt@human.no. Ved at du sender inn e-postadressen din kan vi enklere nå deg ved senere anledninger.

Konfirmant i 2009?

Alle som er født i 1994 vil i slutten av april 2008 få tilsendt informasjon om Humanistisk konfirmasjon hjem i postkassen. Etter hvert vil du kunne lese mer om lokale kurs og seremonitilbud på ditt fylkes nettside. Her vil du også finne påmeldingsskjema.

Se www.human.no/fylkeslag for å finne ditt fylkes nettside. Generell informasjon om Humanistisk konfirmasjon finner du på www.human.no/konfirmasjon.

Human-Etisk Forbund

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss. Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten («Kirkeskatten») som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettiget livssynsorganisasjon.

Etternavn: _____ Fornavn: _____
 Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____
 Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____
 Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____
 Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____

Foreldre (evt. den som har foreldre retten):

Etternavn: _____ Fornavn: _____
 Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____
 Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____
 Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____
 Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____
 Bostedskommune (ifl . folkeregisteret): _____
 Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
 Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

Bøker fra HUMANIST FORLAG

www.humanistforlag.no

Birgitte Huitfeldt Midttun
KVINNEREISEN
Møter med feminismens tenkere

Møt ti av vår tids viktigste feministiske tenkere – Julia Kristeva, Hélène Cixous, Luce Irigaray, Camille Paglia, Susan Bordo, Judith Butler, Martha Nussbaum, G.C. Spivak, Drucilla Cornell og Toril Moi.

Disse kvinnene preger den moderne feministiske tenkingen og har dannet grunnlag for mye av den feministiske diskusjonen av i dag. Boka er resultat av en reise mot moderne feministisk teori.

I samtalen med forfatteren blir vanskelige og uangripelige temaer enklere å forstå, og ideene klare og tydelige.

HEF-pris: 224,- (ord. 298,-)
Heftet med klaffer

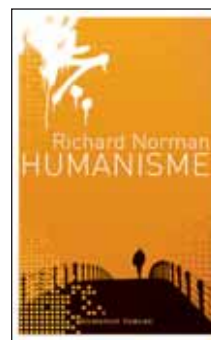
TO BØKER OM DET HUMANISTISKE LIVSSYNET:

Didrik Söderlind
Verdier og verdighet
Tanker om det humanistiske livssyn

I denne boka formidler norske humanister spennvidden i eget livssyn. Temaene for artiklene er mange: forholdet til menneskerettighetene og internasjonalt arbeid, synet på meningsmotstandere og begreper som tvil, respekt og toleranse og relasjonen til kultur, filosofi, politikk og vitenskap.

HEF-pris: 224,-
(ord. 298,-)
Heftet med klaffer

Richard Norman
Humanisme

Endelig en helhetlig fremstilling av det humanistiske livssynet på norsk!

”Richard Normans bok er et eksempel på at felles verdier og ideer kan utdypes og presenteres på en måte som tusener vil gjenkjenne som det humanistiske livssyn. Normans personliggjøring av humanismen gjør den også varm og tiltalende.”
Levi Fragell, Fri Tanke

HEF-pris: 171,-
(ord. 228,-)
Heftet

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

BESTILLINGSKUPONG

Söderlind (red.): Verdier og verdighet..... 224,-
Norman: Humanisme 171,-
Midttun: KVINNEREISEN 224,-

Navn:.....

Adresse:.....

Postnr./sted:.....

E-post:.....

Underskrift:.....

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo